

NOVOŠTI HOBOCIJA

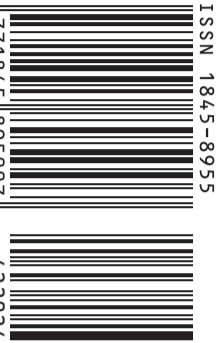
#1296

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 18. 10. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

422024

Ruski ulet

Optužbom o ruskom financiranju Zorana Milanovića HDZ je odlučio zaigrati *va banque*, jer su svjesni da Dragan Primorac nema kapaciteta da se s njim ravnopravno nosi u kampanji

str. 2-3, 5, 6-8.

Andrejeva srdžba

Premijer Plenković pokušava rat u Ukrajini iskoristiti za konkretne unutrašnjopolitičke obračune, i to nije nikakva novost. Nevolja je što se optužba o ruskom financiranju Milanovića vrlo brzo ispostavila blamažom i bumerangom za one koji su njome vitlali nastojeći posijati sumnju, kad već ne raspolažu nikakvim dokazima

Konfuzija i frustracije –
Andrej Plenković (Foto:
Marko Lukunić/PIXSELL)

SRDŽBA premijera ANDREJA PLENKOVIĆA i drugih istaknutih HDZ-ovaca usmjerena prema predsjedniku Republike ZORANU MILANOVIĆU poprimila je ovih dana ekstremne razmjere: povod je Milanovićevo odbijanje da supotpíše prijedlog Vlade o sudjelovanju Hrvatske vojske u misi-

ji ili aktivnosti NATO-a (NSATU) u Njemačkoj koja se tiče stožernog planiranja te sigurnosne, obučne i logističke podrške Ukrajini u obrani od ruske agresije. To je povod, a razloga je više i tek su u manjoj mjeri povezani s vanjskopolitičkom pozicijom Republike Hrvatske. Ministar vanjskih poslova GORDAN GRLIĆ RADMAN izjavio je da Milanovićevu

kampanju – koju uopće kampanju? – ‘vjerojatno’ financiraju Rusi, isto je – u nešto uvijenijoj varijanti – rekao i Plenković, pa su onda tom optužbom, u različitim varijacijama, počeli baratati i neki drugi HDZ-ovci željni premijerove naklonosti te neopterećeni činjenicama, moralom i pameću. Riječ je o suviše teškim riječima – odnosno o sum-

nji na ozbiljno krivično djelo – da ih se moglo podvesti pod afekt ili neko slično stanje psihičkog disbalansa: HDZ je, prema svemu sudeći, odlučio zaigrati *va banque* s ciljem da Milanović bude poražen na predsjedničkim izborima, koji se će dogoditi za otprilike dva i pol mjeseca, jer su svjesni da DRAGAN PRIMORAC, kandidat kojem su dali potporu,

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 18/10/2024

NOVOSTI
#1296

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujó Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionale), Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Marko
Kostanić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

nema vlastitih kapaciteta da se ravnopravno nosi sa sadašnjim predsjednikom države. Plenković, između ostalog, pokušava rat u Ukrajini iskoristiti za konkretne unutrašnjopolitičke obračune i za ostvarivanje svojih političkih interesa, i to nije nikakva novost. Nevolja je što se optužba o ruskom financiranju Milanovića vrlo brzo ispostavila blamažom i bumerangom za one koji su njome vitlali nastojeći posijati sumnju, kad već – prema vlastitom priznanju – ne raspoložu nikakvim dokazima.

Milanović ne širi svoje tvrdnje jer vjeruje da je to korisno i značajno, nego jer vidi u anketama da je javnost podijeljena zbog njegove dezinformacijske kampanje te da će mu to koristiti na izborima. Tragično je što dio Hrvata ima takav stav (protiv sudjelovanja Hrvatske u NATO-misiji vojnog pomaganja Ukrajini, op. a.) zbog Milanovićeve dezinformacijske kampanje, koju možda financiraju Rusi, poručio je Plenković u prošli petak. Citirane rečenice svjedoče da u premijerovoj glavi vlada konfuzija: očito je da se ne može dogovoriti sam sa sobom je li Milanovićeva navodna prorуска orijentacija posljedica njegova oportunističkog vođenja stavom koji u anketama izražava veći dio hrvatskih birača ili veći dio birača ne iskazuje poželjnu količinu solidarnosti s ukrajinskim narodom zbog toga što ih je predsjednik Republike zarazio u svojoj rusofilskoj dezinformacijskoj kampanji.

Konfuzija je najvjerojatnije i plod frustracije: Plenkoviću je nepojmljivo i nepodnošljivo da itko, a kamoli većina ispitanika u anketama, može misliti i za dlaku drukčije od njega, pri čemu se u ovom slučaju zaista ne radi o kardinalnom razilaženju u stavovima. I Zoran Milanović, i veći dio građana i veći dio parlamentarne opozicije suzdržani su jedino prema bilo kakvom obliku uključivanja Hrvatske vojske u rat što već dvije i pol godine traje u Ukrajini: nitko ne spori da je Ukrajina žrtva brutalne ruske agresije, nitko nije protiv slanja vojne i humanitarne pomoći, Hrvatska je uostalom dosad poslala pomoć u vrijednosti od 300 milijuna eura, nitko se ne buni protiv dolaska ukrajinskih izbjeglica u Hrvatsku... Pritom Plenković od neslaganja u tom jednom aspektu pomaganja Ukrajincima nastoji napraviti granicu što dijeli one koji su 'na pravoj strani povijesti' od onih svrstanih na stranu putinovskog zla, ali opet upada u kontradikciju jer izjavljuje da je, zapravo, riječ o simboličnom učešću najviše pet časnika HV-a u NATO-misiji, čija će baza biti u Wiesbadenu u Njemačkoj. Čemu tolika buka i bijes ako se radi o simbolici?

Vratimo se stoga na početak, odnosno na sigurnosnu i obučnu podršku NATO-a Ukrajini. U formalnom smislu, NSATU nesumnjivo jest uključivanje Sjevernoatlantskog saveza u rat u Ukrajini, premda nije predviđeno upućivanje sudionika misije na ukrajinski teritorij: u stožeru u Wiesbadenu, gdje će raditi oko 700 časnika, planirat će se i koordinirati sigurnosno-obučno-logističke operacije izravno povezane s naporima ukrajinske armije da se odupre agresiji Rusije. NSATU je u protekle dvije i pol godine rata prva misija vojne potpore Ukrajini koja će se odvijati pod okriljem NATO-a kao organizacije: utoliko, radi se o važnom momentu i nezanemarivom koraku naprijed NATO-a u odnosu na rat u Ukrajini. Dosad su se rečeni oblici potpore događali, i događaju se i dalje, na razini pojedinačnih država članica Saveza, uključujući i nepobitnu prisutnost časnika i vojnika većih NATO-država (SAD, Velika Britanija i Francuska) na tlu Ukrajine, kao i na razini Europske unije. Zašto je NATO, poslije dvije i pol godine, na srpanjskom samitu u Washingtonu, gdje je Hrvatsku predstavljao Milanović koji se ondje nije

Suzdržan prema bilo kakvom obliku uključivanja Hrvatske vojske u rat u Ukrajini – Zoran Milanović (Foto: Damir Špehar/PIXSELL)

usprotivio uspostavi misije NSATU, odlučio da se kao organizacija vojno angažira na strani Ukrajine, pa makar to bilo izdaleka? To još uvijek nije baš najjasnije, ali postoje tumačenja prema kojima je smisao u tome da se DONALDU TRUMPU, ako bude izabran za američkog predsjednika, donekle suzi manevarski prostor za uskraćivanje pomoći i podrške Ukrajini.

'Volio bih da oni koji dvoje o takvoj simboličnoj potpori razmisle. I da se zapitaju: što ako sutra nama zatreba saveznička pomoć? Hoćemo li moći računati na potporu, ako smo je uskratili kada je trebalo?' rekao je predsjednik Sabora GORDAN JANDROKOVIĆ. Ova zapitanost nije ništa drugo nego manipulacija i pokušaj političke ucjene, jer se u ovoj priči ne radi o blokiranju pomoći državi saveznici: Ukrajina nije članica NATO-a, a Hrvatska ima obavezu prema državama članicama, kao što ostale države članice imaju obavezu prema Hrvatskoj. Odnos prema Ukrajini, formalno gledano, ne može utjecati na status Hrvatske u NATO-u. Na istom je tragu i Plenkovićeva sustavno zasipanje javnosti tezom da će Hrvatska pretrpjeti

HDZ je, prema svemu sudeći, odlučio zaigrati va banque s ciljem da Milanović bude poražen na predsjedničkim izborima, jer su svjesni da Dragan Primorac nema vlastitih kapaciteta da se ravnopravno nosi sa sadašnjim predsjednikom države

štetu na međunarodnom planu i da će je saveznici gledati poprijeko ili s čuđenjem zbog toga što predsjednik Republike, jedini uz mađarskog premijera ORBANA, nije suglasan s prijedlogom sudjelovanja u NSATU. Kakvu je to štetu imala Hrvatska nakon što su Milanović pa zatim i Sabor prije nepune dvije godine odbili Vladin prijedlog o učešću Hrvatske vojske u obučavanju ukrajinskih vojnika pod egidom Europske unije (EUMAM)? Je li Hrvatska zbog toga kažnjena i, ako jest, kako? Ako nije, a nije, katastrofa je zacijelo izbjegnuta zahvaljujući diplomatskom čudotvorstvu hrvatskog premijera i njegova ministra vanjskih poslova.

Kao i u slučaju spomenute EU-misije, konačnu odluku o sudjelovanju Hrvatske vojske u NSATU donijet će Sabor. Idući tjedan bit će provedena parlamentarna rasprava, a glasanje je zakazano za petak, 25. listopada. Nakon što je predsjednik Milanović uskratitio odobrenje, Vladin prijedlog treba dobiti dvotrećinsku većinu – 101 glas – da bi bio usvojen. Prema trenutačnom stanju stvari, to se neće dogoditi, jer najveći dio lijeve i desne opozicije neće glasati u skladu s Plenkovićevim željama, ali HDZ će se upeti da izvuče kakav-takav politički šičar: narednih dana pojačat će se prokazivanje opozicionara kao ruskih agenata, kremaljskih 'korisnih idiota' i Milanovićevih poslušnika, a istovremeno će HDZ-ovci sami sebe proglašavati čuvarima zapadnih vrijednosti i hrvatskog kredibiliteta među zapadnim saveznicima. Ta propagandna operacija poslužiti će i da se donekle marginaliziraju dva ozbiljna problema što muče Plenkovića. Prvi je Jadrolinija. Veliki su izgledi da će se pokazati da DAVID SOPTA, direktor državnog brodarstva i premijerov prijatelj, snosi znatan dio odgovornosti za nered i nerad koji je doveo do pogibije trojice Jadrolinijinih pomoraca ovoga ljeta u Malom Lošinj u do niza drugih brodskih nezgoda. Hoće li premijer morati žrtvovati prijatelja Soptu? Drugi je ljetovanje obitelji Plenković u riječkoj vili kojom upravlja državno poduzeće AKD. Postoje utemeljene sumnje da su premijerova supruga i djeca koristili taj objekt po povlaštenim uvjetima i kad glava porodice nije bila s njima.

Jasno je da Plenković i HDZ neće prezati ni od čega u pokušaju da umanje Milanovićeve šanse za novi mandat na Pantovčaku, a čini se da će centralno mjesto tog nastojanja biti ozloglašavanje sadašnjeg predsjednika kao

Konačnu odluku o sudjelovanju Hrvatske vojske u NSATU donijet će Sabor. Prema trenutačnom stanju stvari, teško da će Vladin prijedlog dobiti dvotrećinsku većinu, jer najveći dio lijeve i desne opozicije neće glasati u skladu s Plenkovićevim željama

ruske marionete, što je politički maligna i opasna rabota. Zoran Milanović definitivno nije nastrojen proukrajinski na način da sljepo vjeruje u vojni poraz Rusije i u sposobnost Ukrajine da na bojnopolju oslobodi okupirana područja. Takav stav nije proruski nego realpolitički i dijeli ga, otvoreno ili zasad prigušeno, sve veći broj relevantnih političara u mnogim zapadnim zemljama, ali Plenkovića ne zanima da o tome ozbiljno razgovara ili polemizira sa ustavnim sukreatorom hrvatske vanjske politike: on je zainteresiran isključivo za ostvarivanje svojih osobnih političkih opsesija i za moralno diskvalificiranje suparnika, dok na drugoj strani ne vidi ništa problematično u tome što njegov predsjednički kandidat Dragan Primorac uporno maše svojim prijateljstvom s BENJAMINOM NETANYAHUOM i nije mu ni na kraj pameti da, makar i u najblažoj formi, osudi izraelske ratne zločine nad Palestincima u Gazi. Ti zločini, za razliku od Hamasovih i Putinovih, valjda nisu u suprotnosti sa zapadnim vrijednostima. ■

Kriterij uzvrača udarac

Zelena akcija svojim je performansom predbacila gradskoj upravi najavljenju gradnju spalionice u Resniku. No istinska drama u potpunijem kontekstu toga protestnog igrokaza tiče se zapravo porijekla aktualne vlasti Grada Zagreba

ZELENA akcija izvela je prije nekoliko dana, ispred zagrebačkoga Gradskog poglavarstva, jedan od onih svojih karakterističnih demonstrativnih performansa. Aktivistkinje su pridržavale transparent s natpisom 'Ljudi ovo nisu birali', a do njih je izložen scenski rekvizit, veliki crni kvadar. 'Spalionica', istaknuto je bilo preko njega, dok se s druge strane šepurio, ni manje ni više, strašni Darth Vader. Bio je u društvu par gradskih otaca, što su nam sugerirale oznake na njihovim kostimima, i u dobrom raspoloženju, kao nakon sklapanja dogovora o nekakvom velikom poslu. Upravo taj posao je Zelena akcija ovim dramskim činom predbacila gradskoj upravi: najavljenju gradnju spalionice u Resniku. Umjesto suvremenijeg, ekološkog rješenja, vlast stranke

Možemo bi svoj budući sustav zbrinjavanja otpada, inače uglavnom hvalevrijedan, zao-kružila – spaljivanjem.

No istinska drama u potpunijem kontekstu toga protestnog igrokaza tiče se zapravo porijekla aktualne vlasti Grada Zagreba. Uz par drugih nevladinih udruga, i ona i tako-reći kompletan vrh Možema potekli su baš iz dotičnog sektora, a sadašnji gradonačelnik TOMISLAV TOMAŠEVIĆ bio je predsjednik Zelene akcije. S obzirom na sve momente u značenjskom polju, onaj maskirani negativac iz Ratova zvijezda, ustvari, najprije bi mogao biti on. Ne tamo nekakav spalionički lobi, kao što će biti objašnjeno, jer presudna osobina Anakina Skywalkerera alias Dartha Vadera jest njegova svijetla prošlost. Zatim je taj perspektivni *jedi* vitez, tj. ekološki aktivist, prešao na tamnu stranu, a ostalo je

povijest slavne franšize. A ima osnove pod onom crnom maskom projicirati i čitavu Tomaševićevu stranku, ako simboliku očitavamo samo nakorak dalje.

Ovaj performans Zelene akcije bio je u suštini vapaj nad vlastitim zabludjelim izdanom, koji traje već neko vrijeme, ali vodeće hrvatske medije ta politička okosnica ne zanima. Tomaševiću i Možemu se ondje radije štošta podmeće, i to ponajviše u interesu podudarnim s onime spalioničkog i drugih poslovnih lobija. Vlast u liku Dartha Vadera tim medijima apsolutno odgovara, pa im nije ni na kraj pameti da propituju fatalna iznevjeravanja njezinih ranijih progresivnih stajališta. Onima koji ne rezoniraju tako, ostaje nekako shvatiti zbog čega toliko mnogo blistavih vitezova nevladine scene po dolasku na vlast prolazi istovjetnu mračnu transformaciju. Pri stupanju na igralište parlamentarne demokracije, međutim, posrnuli su i kudikamo političniji igrači. Preciznije kazano, oni koji ulaz nisu trasirali samo kroz ekologiju, nego i obuhvatniju društvenu problematiku. Ilustrativan primjer je, recimo, žalostan slučaj grčke ljevičarske partije Syriza otprije nekoliko godina.

Formirajući se krizno-akcijski te došavši na vlast radi obrane naroda od nesnosnoga kreditnog duga koji su mu namrle desne autokratske elite u suradnji s vanjskim centrima moći, Syriza je ubrzo slomljena. Njezini prvaci ucijenjeni su prijetnjom totalne anihilacije Grčke u globalnofinancijskim odnosima, razmjera s kakvima u našem dobu nitko još nije bio suočen. Notorna je Trojka, u vidu Međunarodnoga monetarnog fonda i Europske centralne banke te Europske komisije, posjedovala neusporedivo oružje masovnog uništenja. Naravno, riječ je o tome da su u mogućnosti promptno i enormno poskupjeti sve troškove neke europske države. Sram nametnutih *austerity* mjera drastične štednje, potonjima je za jedinu alternativu ostavljena posvemašnja izolacija. Syriza nije iskoristila golemu referendumsku podršku naroda u ključnom trenutku, da se otisne s njim u revolucionarno ekonomsko-političko odmetništvo umjesto povinovanja diktatu kapitala. Ostala je zaglavljena u skučenom ormaru liberalnog parlamentarizma, tamo gdje demokracije nema ni za napipavanje u mraku.

Drugi primjer može biti onaj njemačkih Zelenih, koji su 1980-ih godina iz nevladino-aktivističkog miljea prešli na parlamentarno-stranačko nadmetanje. Ipak, oni su za svoj horizont imali manje opsežan program, baziran primarno na ekologiji, i u skladu s tim ponešto bezazleniji. Njihova transformacija protekla je stoga mirnije, e da bi se Zeleni u Njemačkoj kroz naredna desetljeća prometnuli u vlastitu karikaturu. Danas oni u korist domaćih industrijalaca i srednjoklasnih potrošača forsiraju ekološki i socijalno prljave tehnologije na periferiji ili u čekao-nici EU-a, npr. u Srbiji. Povrh toga, stasavali su na valu antiratne kampanje i protivljenja nuklearnom oružju te energiji, a sada pozivaju na militarizaciju Europe. Štoviše, podržavaju genocid Izraela nad Palestincima, čemu njihova pripadnica ANNALENA BAERBOCK, njemačka ministrica vanjskih poslova, stalno osigurava nove priloge. Proteklih je dana u tom smislu jasno stavila na znanje da Njemačka podupire i masovno ubijanje palestinskih civila s opravdanjem izraelskog lova na Hamas. I ne bismo ovom prilikom dužili s podsjećanjem na to, da nije čvrstih spona Možema s njemačkim Zelenima, na razini Europskog parlamenta i pripadajuće stranačko-političke genealogije te projektno-financijske arhitekture.

Gorku ilustraciju logike koja upravlja tim relacijama ponudila je prošli tjedan ovdašnja Inicijativa za slobodnu Palestinu. U tekstu 'Povratak političkog – nada, imaginacija, solidarnost', objavljenom u e-časopisu GSG, JOSIPA LULIĆ i EMINA BUŽINKIĆ opisuju jedan slučaj neuspješnog financiranja svojih akcija. Naime, obratile su se bile izvjesnoj prijateljskoj zakladi koja posreduje u javnim transakcijama za hitne intervencije. Nije opovrgavano da evidentno rastući genocid iziskuje hitnost reakcije, ali je prijava osporena zato što potrebe nekih skupina ciljanih tim projektom nisu dovoljno opisane. Konkretno, sporno je bilo to što nisu objašnjene tzv. potrebe kakve ima prozvana 'Vlada RH, ostale vlade EU država i organizacije koje imaju moć utjecati na promjene'. Na takvom zanemarivanju Vladina interesa, dakle, palo je financiranje prosvjeda kontra Vladina stava na strani izraelske pozicije.

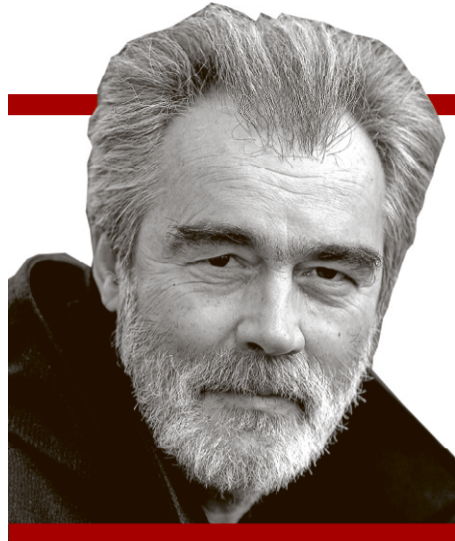
Nije tu posrijedi samo distopijski predmenzioniran birokratizam, nego pomno konstruirana mehanika ukidanja politike među organizacijama civilnog društva. Umjesto razvoja alternativnih oblika društvene aktivacije koji bi doveli u pitanje antidemokratsku hegemoniju i sam modus njezina funkcioniranja, osigurani su uvjeti za očuvanje te dominacije. Civilno društvo, riječima dviju navedenih aktivistkinja, pretvara se 'u agente održavanja *statusa quo*', a cenzura u Europskoj uniji se 'odigrava na polju forme'. Konačno, 'projektna forme *mainstream*-fondova upravo su i osmišljene kako bi osujetile miješanje u politiku'.

S tim u vidu, ispada prilično svejedno je li ti pred nosom zafijuknuo laserski mač pronosirane Trojke ili nominalno prijateljska vatra neke tamo generičke nevladine udruge. Taj i takav biotop projektiran je da bi istisnuo i neke ranije etablirane funkcije socijalne države, uostalom. Prozvani gradonačelnik Zagreba prinuđen je bio čak i za realizaciju svojih neprijepornih uspjeha, s gradnjom novih vrtića i škola, posegnuti za sredstvima iz famoznih europsko-unijskih fondova. Njegov zamjenik LUKA KORLAET jednom je prigodom pak zakukao da Grad Zagreb ne može planirati obimne socijalne programe izgradnje stanova jer im međunarodni financijeri ne žele odobriti iole povoljne kredite. Ako je rekao istinu, popustljivost Možema dade se protumačiti i nastojanjem da se ta stranka prilagodi zadanim uvjetima igre. Stranka je to inače koja je najavljevala da će biti jednom nogom u institucijama, a drugom ostati na ulici. Ipak, ne mora se biti Syriza da bi se naletjelo na ucjenu kapitala, ali se može biti Možemo da bi se odmah popustilo. Na suštinski istu ovisnost zakonski su osuđeni i sindikati, uvaljeni u međusobno nadmetanje oko članstva i, neizbježno, razjedinjenost.

Četiri desetljeća opće kontrarevolucije po liniji ekonomske i ekološke politike tako su ogoljela sva realna ograničenja vladajućeg sistema. Ideje o popravljaju kapitalizma u pravilu završavaju kao pod egidom one satiričke travestije JAROSLAVA HAŠEKA – Stranka umjerenog napretka u granicama zakona. Doduše, i u stranačkom djelovanju usred parlamentarne demokracije moguće je razvijati avangardne prakse koje subvertiraju rezon dominantne ideologije. Još uvijek ima prostora za podrivanje oktroiranih formi depolitizacije i pacificiranja najšire javnosti te njezina interesa. Nije da je Možemo najavljevalo ili davalo naslutiti takvo što, ali svakako jest izazvalo očekivanja u smjeru naprednije ekološke politike. No pokazalo je da ni taj cilj nije istinski dohvatljiv onda kad se odsijeku veze s bazom i kad se poklepe ispred projektnih ključnih potreba Imperija. ■

Performans Zelene akcije
ispred Gradskog poglavarstva
(Foto: Zelena akcija)

UVREDE
I PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Ako se u nekim medijima konstatira kako premijer Plenković, ministar Grlić Radman i gradonačelnik Franković besramno obmanjuju javnost kada tvrde da je predizborna kampanja Zorana Milanovića financirana ruskim kapitalom, to je nepobitan dokaz da su spomenuti mediji financirani ruskim kapitalom

Ruse na vrbe!

NAZIV PROJEKTA

Redefiniranje Vrhovnog Neprijatelja Republike Hrvatske

LOZINKA

'Ruse na vrbe!'

KRATKO OBJAŠNENJE

Centralni komitet Hrvatske demokratske zajednice, pod predsjedanjem gosp. ANDREJA PLENKOVIĆA, zaključio je na plenarnoj sjednici kako Srbi više nisu dovoljno snažan kolektivni entitet da bi figurirao kao Vrhovni Neprijatelj RH. Vrijeme je da tu strateški važnu ulogu preuzmu Rusi.

Nekoliko je razloga za ovu nužnu promjenu.

Pod jedan, Srba je u Hrvatskoj, nakon što su masovno i dobrovoljno izbjegli za vrijeme Oluje, suviše malo da bi predstavljali iole ozbiljnu prijetnju.

Pod dva, Srbija pod vodstvom ALEKSANDRA VUČIĆA također je u vojnom i političkom smislu suviše slaba da bi od neprijateljstva s njom Hrvatska imala veće koristi.

Pod tri, zna se da su Srbi tradicionalno pod utjecajem Rusa, dotle da ih možemo smatrati njihovom balkanskom kopijom, što znači da su u kolektivni entitet koji nazivamo Rusima uključeni i Srbi, a to opet znači da razvijanjem animoziteta prema Rusima averzija prema Srbima neće splasnuti, nego čak narasti.

Pod četiri, partnerski Domovinski pokret, kao mala i tradiciji odana stranka, nastavit će harangirati isključivo protiv Srba, tako da preorijentacijom HDZ-a na širenje omraze prema Rusima, a zahvaljujući ukupnome djelovanju koalicijske vlasti, Srbi neće biti zapostavljeni.

Ipak, znat će se tko je Vrhovni Neprijatelj. To su Rusi.

IDEOLOŠKA PODLOGA

Vrhovni Neprijatelj je apsolutno nužan, te ga možemo obilježiti i kao Apsolutnog Neprijatelja. Apsolutni Neprijatelj je trajni izvor opasnosti, a bez strepnje od opasnosti i spremnosti da se od nje obranimo nema homogena i jedinstvena nacije. Apsolutni neprijatelj je, tako, presudni izvor nacionalne kompaktnosti. A samo homogena i jedinstvena nacija bespogovorno slijedi odluke vlasti.

Zahvaljujući Apsolutnom Neprijatelju hrvatski narod zbija svoje redove, opire se osipanju i prilagođava okolnostima izvanrednog stanja. Izvanredno stanje je stanje u kojem se politički i društveni život svodi na odazivanje na komande. Komande, naravno, izdaje CK HDZ, na čelu s gosp. Plenkovićem.

POVIJESNI UZOR

Iako je utemeljitelj naše stranke, neprežaljeni dr. FRANJO TUĐMAN, stvarao hrvatsku državu i oblikovao hrvatski nacionalni identitet inzistirajući na Srbima kao Vrhovnom Neprijatelju, CK HDZ smatra da dodjelom toga statusa Rusima ne iznevjerava njegovo djelo i njegovu viziju.

Nekoliko je razloga za takav stav.

Pod jedan, činjenica da su Srbi postali nedostatan izvor prijetnji i ugroza svjedoči o tome da je Hrvatska kontinuirano rasla i razvijala se, postavši odviše velika i snažna da bi ovisila o slabašnome Vrhovnom Neprijatelju, što bi dr. Tuđman bez sumnje pozdravio. Pod dva, slijedeći političke zasade dr. Tuđma-

Potraga za novim Vrhovnim Neprijateljem RH – Andrej Plenković
(Foto: Luka Batelić/PIXSELL)

na, Hrvatska je pristupila euroatlantskim integracijama, postavši članicom EU-a i NATO saveza, te je izbor Vrhovnog Neprijatelja dužna uskladiti s potrebama svojih saveznika.

Pod tri, iako se i danas s ponosom sjećamo znamenite misli dr. Tuđmana da mu supruga 'srećom, nije ni Srkinja ni Židovka', ne treba zaboraviti da ona nije bila ni Ruskinja.

PRAKTIČNA RAZRADA

S obzirom na to da, ne računajući Srbe, Rusa u Hrvatskoj skoro da i nema, unutar zemlje Vrhovni Neprijatelj djeluje preko ruskih plaćenika.

Broj ruskih plaćenika u Hrvatskoj nije precizno definiran, no, generalno naraziti, ima ih onoliko koliko ih treba biti.

Koliko ruskih plaćenika u Hrvatskoj treba biti određuje CK HDZ na čelu s gosp. Plenkovićem, ovisno o trenutnim političkim potrebama.

Trenutne političke potrebe takve su da ruskim plaćenikom treba smatrati svakoga tko premijera Plenkovića krivo pogleda.

TERENSKI DODACI

Premda je pitanje 'tko su ruski plaćenici' apsolvirano zadnjom rečenicom iz gornjeg poglavlja, za cjepidlake možemo navesti par konkretnih primjera.

Ako neki građanin, na primjer, onog nitkova s Pantovčaka naziva predsjednikom Republike Hrvatske, a ne Kršiteljem Ustava i Kreaturom Koja Sramoti Hrvatsku, to je pouzdan znak da je dotični građanin ruski plaćenik.

Ako se u nekim medijima, na primjer, konstatira kako premijer Plenković, ministar GRLIĆ RADMAN i gradonačelnik FRANKOVIĆ besramno obmanjuju javnost kada tvrde da je predizborna kampanja ZORANA MILANOVIĆA financirana ruskim kapitalom, to je nepobitan dokaz da su spomenuti mediji financirani ruskim kapitalom.

Ako neki političar, na primjer, najoštrije osuđi rusku agresiju na Ukrajinu, a pritom se kritički izjasni o socijalnoj, ekonomskoj ili demografskoj politici Vlade, ili pak ukaže na korupciju u redovima vladajuće stranke, time neosporno potvrđuje da je ruski plaćenik, i to od najgore sorte – one koja se kamuflira antiputinovskom retorikom.

I tome slično.

Ako prilike to zahtijevaju – a trenutno zahtijevaju – hrvatsko društvo ima biti podijeljeno na pobornike HDZ-a i ruske plaćenike.

Ako prilike to zahtijevaju – a uskoro će zahtijevati – sumnju treba baciti i na sve koji nose ruska imena, kao što su Boris, Viktor, Irena, Olga, Andrej... dobro, ovu stavku valja još razraditi, ostavimo je zasad po strani.

VAŽNO UPOZORENJE

S Vrhovnim Neprijateljem nema rasprave, pogotovo kad on djeluje kroz parlament, informativne medije i legalne društvene organizacije, što plaćenici Rusije redovno čine! Neprijatelj, za razliku od političkog protivnika, mora biti uništen, a ne uvjeren ili nadglasan!

To što se, uz notornog PUTINA, kao jedna od najodvratnijih referenci Rusije ističe figura J. V. STALJINA, ne znači da u obračunima s hrvatskim rusofilima treba zazirati od staljinističkih metoda.

ZAŠTO BAŠ RUSI?

Zato što je ruska agresija na Ukrajinu krasna prilika da se politički život u Hrvatskoj – pod uvjetom da se ona primjereno uživi u ukrajinsku tragediju, da je kroatizira, takoreći – uredi prema normativima ratnog stanja. Radi stabilnijega vladanja, razlučivanje rata od mira treba učiniti nemogućim.

Glumeći da se stavlja u kožu napadnutih Ukrajinaca, CK HDZ na čelu s gosp. Plenkovićem smjera oderati kožu svojim kritičarima i oponentima, koji onda, po logici stvari, djeluju u službi povampirenoga ruskog okupatora.

Ono što su nekoć bili srbočetnici, jugokomunisti, sluge JNA i sl., danas su putinofili, ruski plaćenici i korisni idioti Moskve. Odsustvo srpske imperijalne moći potaknulo je čelništvo vladajuće stranke da potraži druge agresorske resurse pomoću kojih će političke neistomišljenike tretirati kao neprijateljske ratne trupe.

Osim toga, pravilnim izborom Vrhovnog Neprijatelja Hrvatska potvrđuje svoje mjesto na ispravnoj strani svijeta, uz odgovarajući vazalski status. Strane svijeta se, kao što znamo, dijele na sjever, jug, Zapad i područje demonske ruske prijetnje.

NAPOMENA O PRINCIPIJELNOSTI

Svesrdno podržavajući Ukrajinu, na koju je nasrnula bešćutna ruska vojna sila, Hrvatska pod vodstvom HDZ-a i gosp. Plenkovića pokazuje da je uvijek na strani žrtava agresije, pa tako podržava i Izrael koji, kao žrtva agresije, provodi genocid u Gazi i okupaciju Libanona.

PORUKA OD NAŠEG SPONZORA

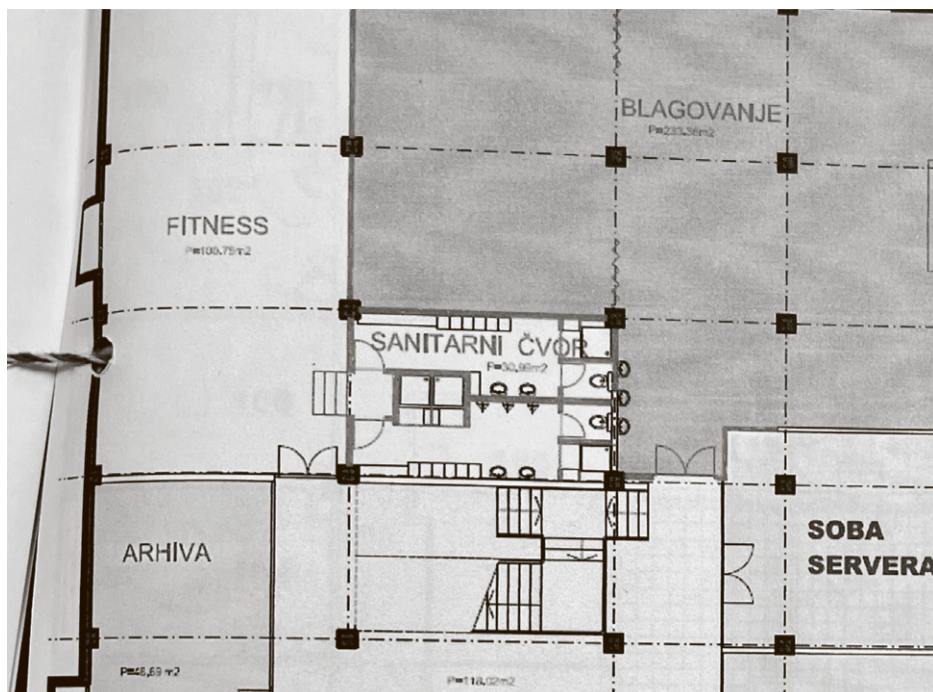
Ako se prije tridesetak godina hrvatski narod praktički goloruk uspio obraniti od napada srpskih aviona i tenkovskih divizija, sada, kada raspolaže suvremenim naoružanjem, znat će se suprotstaviti i ruskoj atomskoj bombi. ■

Dragan Primorac u doba dok je bio ministar znanosti (Foto: Dalibor Urukalović/PIXSELL)

Kabinet dr. Primorca

Primorčevo ministarstvo je u zgradi na Sveticama nezakonito naručilo skupocjeni namještaj i prostoriju za fitness, a u njegovom uredu skrivenu sobu za odmor, ku-paonicu i garderobu. Zbog prohtjeva aktualnog predsjedničkog kandidata HDZ-a država sada po presudi Visokog trgovačkog suda mora platiti više od tri milijuna eura

Tlocrt za podrum u zgradi na Sveticama s ucrtanim prostorom za fitness

VEDRAN ŠMITRAN, zaposlenik Svetice-centra i voditelj poslova oko zgrade koju je unajmilo ministarstvo, rekao je na sudu da je i njih osobno naručio ministar Primorac. Preciznije: izvođači su 'probili iznos od tri milijuna kuna zbog dodatnih zahtjeva od strane ministra Primorca osobno'. 'Kad smo vidjeli da će se budžet probiti zbog naknadnih radova, odlučili smo da ćemo se konzultirati s ministrom (Primorcem) kako bi dobili dozvolu da se radovi nastave, a što smo usmeno i dobili', prisjetio se Šmitran. Opisao je i radove koje je Primorac osobno naručio: 'zbog izgradnje fitnesa i restorana, radova na petom katu zgrade, teretane i velnessa. To zbog toga što je trebalo pojačati ventilaciju, što je bila i najveća stavka u tom dijelu troškovnika.'

Zamoljen da komentira ovaj navod, Primorac je rekao Novostima da ne zna je li tko, kada i s kojim ciljem nazvao neku prostoriju za koju su vršeni adaptacijski radovi prostorijom za fitness. 'Istina je da u ministarstvu nikada nije bila planirana niti se nalazila prostorija za fitness. Ako je ugrađivana ventilacija vjerojatno se radilo o podrumskim prostorijama u kojima je bilo potrebno ugraditi ventilaciju kako bi ljudi mogli normalno raditi', poručio je Primorac.

U trenutku svjedočenja, 2014. godine, Šmitran je rekao da 'danas u tom prostoru nije ništa od navedenog' i da se 'u fitness centru' nalazi 'Centar za maturu'. Iako u spisu nismo našli planove za 'teretanu i velness', na tlocrtu prenamjene podruma za ministarstvo prostorija od sto kvadrata nazvana je 'fitness'. Štoviše, izdani računi za izvedene radove imaju nazive 'elektro radovi na fitnes centru', 'ventiliranje fitnesa' i izgradnja 'sanitarnog čvora uz fitnes centar'.

Sanitarni čvor 'fitness centra' i radovi na samoj prostoriji pod nazivom 'fitness' koštati će Republiku Hrvatsku najmanje 850 tisuća kuna. Premda Primorac danas tvrdi da ne zna ništa o tome i da u unajmljenoj zgradi ministarstva nikada nije bila planirana prostorija za fitness, navedeni računi, ali i drugi dokumenti iz sudskog postupka sugeriraju drugačije. U rujnu 2008. godine, direktor Svetice-centra Jerko Bošnjak dopisom se direktno obratio Primorcu. U dokumentu koji je poslan mailom obavijestio je ministra o dovršetku većine radova, posebno naglašavajući da su ih izvršili sukladno 'dogovorima' s Primorcem i njegovim službama u ministarstvu te u skladu s 'Vašim potrebama' i 'Vašim zahtjevima'. 'Prema sadašnjem stanju radova možemo vas izvijestiti da mali dio radova nije za-

vršen, i to na 5. katu i u podrumu (prostor kuhinje i fitnesa)', obavijestio je Bošnjak Primorca, ističući da se 'radovi na fitnesu (elektrika i pod) mogu završiti samo kad s vaše strane definirate opremu'.

U listopadu 2008. godine, kada je ministarstvo pokazivalo ozbiljne znakove da neće refundirati troškove Svetice-centru, dolazi i do promjene u opisu prostora za fitness. U dokumentu iz listopada u kojem su prikazani tlocrti svih katova maknuta je oznaka 'fitness'. Projekt koji je, po svjedočenju izvođača, naručio Dragan Primorac, nikada nije zaživio. Premda su taj prostor i sanitarni čvor dobili drugu namjenu, originalni troškovi za 'fitness' došli su ove godine na naplatu Republici Hrvatskoj.

U spomenutom mailu koji je 12. rujna 2008. godine Bošnjak poslao Primorcu piše i da su Svetice-centar 'ispoštovali dogovor da u prvoj fazi mi sve financiramo, a da će se s Vaše strane svi troškovi refundirati'. Bošnjak je napisao i da ga 'moli da što prije iznađe mogućnost za refundaciju uloženi sredstava kako ne bi ušli u financijsku blokadu'.

Osim što je navedeni mail upućen izravno Primorcu citiran u ovogodišnjoj pravomoćnoj presudi, kao jedan od dokaza da je doista postojao dogovor o refundaciji iz proračuna ministarstva, on je značajan i zbog druge stvari. Direktor Svetice-centra poslao ga je na Primorčev privatni mail.

Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu, koje je po službenoj dužnosti zastupalo interese ministarstva u tužbi Svetice-centra, primijetilo je da je više dopisa 'upućeno tadašnjem ministru Draganu Primorcu na njegov privatni e-mail, a ne na e-mail koji je imao u Ministarstvu znanosti'. Po njima, to je bio samo jedan u nizu pokazatelja da tužitelj neozbiljno, i bez ikakve osnove, 'pokušava naplatiti nešto što nije ugovoreno'. U odgovoru na tu primjedbu ŽDO-a Zagreb, odvjetnik Svetice-centra je napisao 'da je taj kontakt dobiven od strane gospođe Stanislave Rogić, tajnice ministarstva'.

S obzirom na ovogodišnju presudu Visokog trgovačkog suda, iz koje je jasno da je posao ipak bio ugovoren, detalj s privatnim mailom Dragana Primorca koji je Svetice-centru proslijeđen iz ministarstva dobiva drugačiju konotaciju. On postaje još jedna indicija da su protagonisti ove priče iz ministarstva bili svjesni nezakonitosti dogovora i da su, pored usmenih dogovora, u komunikaciji izbjegavali korištenje službenih kanala. To je već priča kojom bi se trebao posvetiti kazneni odjel Državnog odvjetništva. Na upit hoće li istražiti tko je izravno odgovoran za višemilijunsku štetu na račun Republike Hrvatske, DORH nam nije odgovorio, kao ni Uskok. ■

Ima li budnih?

Teorija o 'woke' pokretu ili kulturi nije ništa drugo doli desna (polusvjesna) klasna teorija suvremenog društva, nastala u SAD-u, s uvoznom potražnjom u raznim kontekstima, uključujući i naš. Desnica je ispravno nanjušila specifičnu klasnu pozadinu suvremene lijeve retorike, samo što ju ne definira do kraja u klasnom ključu, već u pretjerivanju u opisima i dijagnostici suvremenog svijeta kao prožetog društvenim nejednakostima

PRIJE kojih desetak godina, tijekom jedne od brojnih ljetnih sesija na dalmatinskim štekati- ma na kojima se, kako ih je SAŠA ANTIĆ opjevao, vrte 'nove teorije turizma i baluna', ne odviše ambiciozan iznajmljivač ponudio je rješenje za neke sitne nelagodnosti u branši. Iznerviran čestom dječjom galamom i trkom kroz kuću i uskraćenim popodnevnim odmorom, sugovornicima je predložio specifično profiliranje na tržištu: apartmane bi trebalo iznajmljivati samo homoseksualnim parovima. Time ne samo da bi se riješio problem popodnevnog buke i mirnog rentijerskog sna – naš iznajmljivač nije u obzir uzimao posvajanje djece – već bi i bilanca tamo negdje krajem rujna izgledala prihvatljivije. Naime, naš štovatelj popodnevnog 'ubijanja oka' smatrao je da bi se radilo o win-win situaciji: apartmani bi se mogli izdati i po višoj cijeni jer – 'pederi imaju para'. Nije se dalje ulazilo u delikatne aspekte oglašavanja takve ponude, ali ve-

ćini prisutnih, sudeći barem po izostanku reakcije, teorija o pederskim natprosječnim primanjima nije zazvučala čudno.

Posrijedi je stereotip ili teorija zavjere iz predinternetskih vremena, ovisno o tome poseže li se i za famoznim 'gej lobijem', koja se održala sve do danas, obogaćena ili nadograđena raznim drugim oblicima komplemen- tarnih interpretacija društva. Prijemčivost te teorije leži u pretpostavci da se kod homoseksualnosti radi o tolikoj vrsti ekstravagancije da si ju mogu priuštiti samo bogatiji ljudi. A 'dokazuje' se time da se homoseksualce vidi samo na televiziji, a navodno ne i u lokalnom dućanu. Slično, pretpostavlja se, vrijedi i za one koji brane njihova prava bez obzira na ekonomsku računicu, koja je igrala ulogu u slučaju našeg iznajmljivača. I oni imaju taj luksuz da brane raznolike manjine, uključujući i prirodu kao takvu, da se bave problemima koje navodno samo oni vide. Oni su, kako kaže suvremena terminologija – 'woke'.

Već samo prisustvo navodnika jasno su-

gerira da sa samim terminom nešto ne štima. Razlog tome njegova je prevladavajuća funkcija u političkom govoru, a radi se o diskvalifikaciji. Terminom uglavnom barata desnica i njime označuje 'lijeva skretanja'. Nismo slučajno odabrali difamaciju poznatu iz socijalističke tradicije: naime, sam termin 'woke', kao i njegov prethodnik na istoj funkciji, politička korektnost, nastao je u lijevim krugovima. I dok je prethodnik bio šire rasprostranjen, 'woke' je u najvećoj mjeri vezan za crnački pokret u SAD-u i prva upotreba seže još u kraj devetnaestog stoljeća, a od tada označava, da pojednostavimo do kraja, budnost po pitanjima socijalne nepravde. Opet, kao i s političkom korektnošću i frazom o ispravnoj liniji, 'woke' je u međuvremenu u lijevim krugovima počeo kotirati i kao sredstvo prokazivanja. Meta su bili oni koji su bili previše 'budni': bilo da im je 'budnost' služila kao sredstvo podmazivanja autoriteta ili kao rekvizit za stjecanje prestiža unutar grupne dinamike. Desnica je iskoristila tu značenjsku nestabilnost termina i preuzela ga kao alat optužbe i diskreditacije. Ali nije se zaustavila samo na diverzantskoj parolaškoj akciji. Na desnici 'woke' funkcionira i kao jedan od središnjih pojmova pri tumačenju suvremenog svijeta.

S obzirom na povijest nastanka i ambiciozno korištenje koje govori čak o pokretu ili kulturi kao prepoznatljivim i stabilnim fenomenima, najlakše bi ga bilo odbaciti kao jedan u nizu slabo ili aljkavo definiranih pojmova na desnici čiji cilj ne leži u razumijevanju svijeta, već u diskreditaciji protivnika. Pripadnost 'woke' kulturi ili pokretu se definira otprilike posjedovanjem neprirodnog radara za socijalnu nepravdu koji u svakoj sitnici vidi nekakvu ugnjetavanost, prirodne procese i pojave tumači kao društveno konstruirane i tako labavi armaturu svijeta i 'obične ljude' tretira krivima kao takvima jer radar ne posjeduju. Radi se, dakle, o navodnom pretjerivanju po pitanjima rodne i rase nejednakosti, prava seksualnih manjina, klimatskih promjena i sličnim, kako bi rekli svjetski mediji koji se u našim medijima nazivaju uglednima – polarizirajućim temama. Osloniti se na procjenu desnice o pretjerivanju kad se radi o društvenoj jednakosti i ljudskim pravima nije baš najpametnija oklada. I samim tim ne bi bilo potpuno pogrešno članak završiti na ovom mjestu. Međutim, puško zaobilaženje teme i dijagnoze 'wokea' kao nepostojećeg fenomena bilo bi politički pretenciozno i analitički nonšalantno. Ako je desnica 'promašila ceo fudbal', ne znači da fudbal nije tu. I da nisu namirisali relevantan društveni i politički fenomen.

Priuštimo si proleptičku indiskreciju i odmah navedimo na što točno ciljamo: teorija o 'woke' pokretu ili kulturi nije ništa drugo doli desna (polusvjesna) klasna teorija suvremenog društva, nastala u SAD-u, s uvoznom potražnjom u raznim kontekstima, uključujući i naš. Trik je zapravo prilično jednostavan: evociranje razlika u socijalnoj pozadini jamči teoriji određenu dozu uvjerljivosti, a iz te se uvjerljivosti onda stječe autoritet za procjenjivanje navodnog pretjerivanja u progresivnosti. A ako imaš taj tip autoriteta, onda si vrlo lako možeš održavati 'prirodnu' hijerarhiju među rodovima, rasama, nacijama... Ne moraš posezati za izravnim šovinističkim govorom ili tezama, dovoljno je da prokažeš oponenta kao nekoga tko izmišlja, pretjeruje ili se naprosto nezgrapno nosi sa svijetom. Odakle klasna podloga koja prokazivanju prikrbljuje sloj društvene uvjerljivosti? Upravo u navodnom pretjerivanju. Ono je zapravo šifra za komunikacijski registar i socijalne navike one društvene klase koja dominira političkim životom na liberalnoj ljevici. Desnica je, dakle, ispravno nanjušila specifičnu klasnu pozadinu suvremene lijeve retorike,

Gouverner Floride Ron DeSantis prije potpisivanja tzv. Stop Woke Acta 2022. (Foto: Daniel A. Varela/Newscom/PIXSELL)

samo što ju ne definira do kraja u klasnom ključu – u optjecaju su kulturne elite, jugoslavenske u našem slučaju, kako bi taj ključ nesmetano hranio uvjerljivost teorije – već u pretjerivanju u opisima i dijagnostici suvremenog svijeta kao prožetog društvenim nejednakostima. Desnica zapravo eksploatira (klasni) raskorak između lijeve retorike i svih onih marginaliziranih kojima ta retorika u poboljšanju društvenog i životnog položaja slabo pomaže.

O kakvoj se to klasi sa specifičnim komunikacijskim registrom i socijalnim navikama radi? Radi se o članovima 'elite' zaposlenima na sveučilištima, u kulturnim institucijama, nevladinim organizacijama, medijima, digitalnim agencijama i na različitim drugim radnim mjestima koja se bave riječima, simbolima, podacima, slikama i idejama. Svi oni spadaju u onu kategoriju koju je poznati francuski sociolog PIERRE BOURDIEU označio simboličkim kapitalistima. Oni dakle barataju stanovitim razinama socijalnog i kulturnog kapitala i s obzirom na te zalihe i njihovu 'profitabilnost' stječu ili gube status u područjima u kojima djeluju. U tim krugovima, ili u toj klasi, danas su lijeve ideje nadzastupljene u odnosu na ostale društvene (pod)klase. Ta nadzastupljenost nije prirodna karakteristika te klase. Prefiks *nad-* pokazuje se nužnim u specifičnim povijesno-ekonomskim razdobljima. U nedavno objavljenoj studiji 'We Have Never Been Woke' MUSE AL-GHARBIJA, koja poseže za pristupom sociologije elite kako bi objasnila fenomen 'wokea', nužnost prefiksa *nad-* po-

Kad smo već kod desnice i njenih korifeja, poput Zlatka Hasanbegovića, Nina Raspudića i Marije Selak Raspudić, rade li oni ono za što prozivaju 'woke' ljevicu koja je napustila obespravljene i marginalizirane radi vlastitih interesa? Slabo

javljuje se u epizodama 'prekomjerne proizvodnje elite'. Dakle, u onim periodima kad ekonomija ne može apsorbirati sve one koji misle da pripadaju ili da bi trebali pripadati društvenim elitama, simboličkim kapitalistima. U tim trenucima – al-Gharbi na primjeru SAD-a navodi tri takve epizode u 20. stoljeću (tridesete, sedamdesete i početak devedesetih), uz ovu u drugom desetljeću 21. stoljeća – dolazi do intenziviranja retorike o socijalnoj pravdi u toj društvenoj skupini ili klasi. Naprosto, premalo je radnih mjesta za sve aspirante i značajan broj se identificira sa socijalno ugroženima ili marginaliziranim. Međutim, 'priroda' njihova posla i borba za status sputava ih u izravnoj pomoći ugroženima i marginaliziranim jer oni žele prije svega zadržati status kulturne elite. I ne radi se pritom o licemjerju – njihova vjerenja su uglavnom potpuno iskrena – već o dinamici sektora u kojem djeluju.

Na što mislimo pod dinamikom? Na vjeru u meritokraciju i razumijevanje političkog procesa kao edukacije. Svi oni aspiranti u tom polju vjeruju da svojim vještinama i znanjima zaslužuju poslove i radna mjesta koja se nude i da se ta radna mjesta trebaju dočeljavati prema zaslugama. Internalizacija takvog načina razmišljanja često i potiskuje obiteljsku pozadinu koja je 'neutralno' meritokracijsko natjecanje omogućila i težim čini razumijevanje tržišta rada i društvenih odnosa moći van tog sektora u kojima meritokracija nije relevantan faktor. Vjeru u zaslužnost na djelu smo mogli vidjeti i kod nas dok je kratkotrajni mandat ministra kulture obnašao ZLATKO HASANBEGOVIĆ. Premda su reakcije onih koji su se osjetili ugroženima bile obilježene snažnom političkom retorikom, prevladavao je sentiment nezaslužnosti potencijalnog oduzimanja resursa i statusa. Iz vjere u meritokraciju proizlazi i edukacijski žar u tretmanu političkih procesa. O tome nam svjedoči nevjerojatna politička oklada na uspjeh školskih predmeta poput 'građanskog odgoja' u našem kontekstu. Jednom kad ljudi nauče osnovna pravila demokracije i sve oblike društvene diskriminacije, živjet ćemo u pristojnom i uredenom svijetu. A mi smo ti učitelji koji poučavaju i procjenjuju naučeno. Upravo se u tom procjenjivanju krije spomenuta klasna dimenzija na koju desnica igra i koje može izgledati kao pretjerivanje: oni nas nadmeno poučavaju što je ispravno, a što ne, što se smije govoriti, a što ne, što su istinite činjenice, a što lažne vijesti. Bez obzira na to koliko ono što se poučava bilo društveno ili politički korisno, pojava zazora sasvim je očekivana. Kao što je i očekivano da se politički stavovi pripadnika te društvene klase tretiraju kao rekviziti socijalnog prestiža bez obzira na to koliko iskreni bili.

Razuman prigovor dosad napisanom bio bi čisto empirijski: pa nisu svi članovi te klase lijevo-liberalno orijentirani? Nisu li, kako je napisao jedan recenzent al-Gharbijske knjige, svećenici bili prvi simbolički kapitalisti? Jesu, a i naravno da je ideološki sastav te klase raznolikiji nego što je ovdje predstavljen. Pored one spomenute nadzastupljenosti, ovakav tretman može se opravdati specifičnom popularnošću političara na desnici koji po habitusu pripadaju toj klasi. Dovoljno je ostati u našem dvorištu i pored već naznačenog Hasanbegovića spomenuti NINA RASPUDIĆA i MARIJU SELAK RASPUDIĆ. Njihovo pojavljivanje na političkoj sceni bilo je popraćeno oduševljenjem na desnici koje se može sažeti na sljedeći način: eto, nisu urbani intelektualci rezervirani samo za ljevicu, i mi imamo mlade i suvremene profesore s Filozofskog! A kad smo već kod desnice i njenih korifeja, rade li oni ono za što prozivaju 'woke' ljevicu koja je napustila obespravljene i marginalizirane radi vlastitih interesa? Slabo.

Ostanimo na poznatom terenu. Desnica prilikom prozivanja globalnih odjeka 'wokea' kulture ili lokalne, samonikle inačice, u pravilu radi zanimljiv interpretacijski potez, a koji kaže da u manjinskim ili ugroženim zajednicama postoje klasne podjele, a u onoj većinskoj ne postoje. Uzmimo dva primjera. Svojedobno je Raspudić primijetio kako nema nikakve poveznice između urbanog srednjoklasnog života MILORADA PUPOVCA i neke siromašne srpske babe iz Like ili s Banije i da se samim tim ne radi o autentičnom političkom predstavništvu srpskog naroda. Očito se propustio pitati kakve su poveznice između njegova urbanog srednjoklasnog života i siromašne hrvatske babe iz Slavonije. Predsjednik ZORAN MILANOVIĆ, svrstajmo ga ovom prigodom na desnicu, napao je jednom prilikom feminističke udruge i autentičnost njihova zastupanja prava žena jer su javna prozivanja za seksualna uznemiravanja i maltretiranja monopol glumica i općenito bogatijih žena. I njemu je valjda bilo previše intelektualno zahtjevno doći do zaključka da je tim ženama nešto lakše izaći u javnost nego siromašnim anonimkama iz provincije.

Radi se, dakle, o zatvorenom krugu koji desnici savršeno odgovara: svi simbolički kapitalisti ili srednjoklasni političari neautentični su predstavnici radnih i obespravljenih ljudi i zato njihovi zahtjevi nemaju političku težinu, već su čisto pretjerivanje. Mi ne činimo ništa kako bismo tim radnim ljudima pomogli da se njihovi autentični glasovi čuju i tako ostavljamo liberalnu ljevicu da se koprcu u vlastitoj neautentičnosti. I u tome leži sva buka i galama oko 'wokea' kulture ili pokreta: klasno sljepilo ljevice hrani šovinizam desnice. ■

INTRIGATOR

Voda do grla

Spremnost sindikalista zaposlenih u zdravstvu da pacijente iskoriste kao sredstvo pritiska na Vladu mora zvoniti na uzbunu

RTG uređaji mogli bi ostati neuključeni (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

UTORAK je održan prvi sastanak mirjenja između Ministarstva zdravstva i sindikata Zajedno koji je najavio štrajk radioloških tehničara, laboranata i medicinskih sestara, a podržat će ih i odjel saniteta koji drži 90 posto djelatnosti. Sindikat smatra da su te kategorije zdravstvenih radnika prošle loše s Vladinom ovogodišnjom Uredbom o povećanju koeficijentata u državnim i javnim službama, kojom je HDZ predizborno osigurao najveće povećanje plaća u povijesti, čak 1,63 milijardi eura.

Nakon što su prošle srijede sindikalisti javno zaprijetili da će industrijskim akcijama obustaviti dijagnostiku RTG-om, MR-om, mamografije, denzitometrije, laboratorijske i radiološke pretrage, pa čak i zračenje onkoloških bolesnika, operativne zahvate i sanitetski prijevoz pacijenata, postalo je jasno da problem treba shvatiti dosta ozbiljno. Budući da su sve navedene pretrage i zahvati u i redovnom stanju nedostupni u medicinski adekvatnim rokovima, da se radiološka oprema stalno kvari, a onkološke terapije prolongiraju, spremnost sindikalista da pacijente iskoriste kao sredstvo pritiska na Vladu mora zvoniti na uzbunu, neovisno o moralnom stavu prema takvim metodama sindikalne borbe.

Mediji su to shvatili kao poziv da briljiraju u naslovima poput ovog: 'Obavite preglede na vrijeme: Mogli bismo ostati bez RTG-a,

magneta, mamografije, zračenja, operacija', odnosno da pokažu da je proces internalizacije neoliberalne norme po kojoj je pacijent odgovoran za vlastito zdravstveno stanje uspješno proveden i da sad autonomno zagovarano javne politike koje nam štete. Da su se iole emancipirali od autoriteta tržišta, urednicima bi sinulo da bolesnici ni u normalnom okolnostima nemaju ama baš nikakvu mogućnost osiguranja pravovremenosti dijagnostike i liječenja – osim izvansistemskih metoda, poput okretanja medicinskom tržištu i raznim privatnim intervencijama unutar javnog sektora – a kamoli za vrijeme štrajka u kojemu su najvažnije sredstvo manipulacije Vladom. Nedostupnost radiološke dijagnostike redovno se rješava plaćanjem privatnih pregleda, pa će tako biti i ako sindikati realiziraju prijetnje, ali kako će onkološki bolesnik sebi pomoći nakon što ga štrajkaši odbiju zračiti? Konačno, treba li do te mjere odustati od osnovnog smisla javnog zdravstva?

Dosad su u Hrvatskoj održana tri velika štrajka liječnika, a svi su prekinuti uvođenjem radne obaveze zbog ugroženosti Ustavnom zajamčenog prava na zdravstvenu zaštitu ili sudskom zabranom. Očitujući se 2013. o uvođenju radne obaveze za vrijeme štrajka protiv Vlade ZORANA MILANOVIĆA, Ustavni se sud stavio u zaštitu sindikata, obrazlažući to određenim propustima u ponašanju Vlade za vrijeme pregovora, no to ne znači da je ograničenje prava na štrajk u zdravstvu generalno nedopustivo, ni da odluka USUD-a nije za raspravu. Zakonom

o zdravstvenoj zaštiti propisano je da u ovakvim situacijama Ministarstvo zdravstva (MiZ) i sindikat sporazumno određuju poslove koji se moraju neprekidno obavljati zbog sprječavanja ugrožavanja života ili nastanka invalidnosti bolesnika. To se ne odnosi na djelatnost hitne medicine, u kojoj je štrajk zabranjen. Ako ministarstvo i sindikat ne postignu sporazum u roku od 15 dana, imaju još toliko da o tim poslovima odluči arbitražna.

Dakle, osim što se, mimo svake logike socijalne države i prava na zdravlje, pacijenti na leđa stavlja teret organizacije skrbi o vlastitom zdravlju, u medijskim se izvještajima propustilo poručiti Vladi i MiZ-u – 'na vrijeme pregovarajte' ili 'na vrijeme odlučite da onkološki i drugi teško bolesni pacijenti ne mogu biti moneta za privlačenje vašeg političkog interesa'. Ako to niste napravili na vrijeme, napravite danas.

■ Nataša Škaričić

Pobjeda za Unu

INICIJATIVA 'Spasimo Unu' u utorak je pozdravila odluku Ministarstva graditeljstva kojom su građevinske dozvole za izgradnju male hidroelektrane 'Una-mlin' proglašene ništavnima, ali i poručila kako nastavlja s naporima za trajnu zaštitu područja rijeke Une.

'Odluka Ministarstva potvrđuje ono što smo od početka tvrdili – da radovi na izgradnji male hidroelektrane dovode do štetnog utjecaja na prirodu i da dozvole za takav zahvat nisu izdane u skladu sa zakonima Republike Hrvatske', objavila je inicijativa 'Spasimo Unu'. Dodaju kako je nužno unaprjedenje pravnih i institucionalnih mehanizama zaštite prirode koji bi spriječili buduće pokušaje sličnih štetnih zahvata, prenijela je agencija Hina.

Prema priopćenju Ministarstva, građevinska dozvola iz 2016. te kasnija rješenja iz 2018. i 2019. poništeni su zbog izostanka procjene utjecaja zahvata na okoliš i ekološku mrežu, što je u suprotnosti sa zakonskim zahtjevima. Iz Ministarstva navode kako dozvole nisu bile zakonite jer nisu provedeni potrebni postupci procjene utjecaja na okoliš i tvrde da bi nastavak gradnje uzrokovao 'nepovratnu štetu za prirodu i okoliš'.

Unatoč pravnoj pobjedi, iz inicijative 'Spasimo Unu' upozorili su da stanje na terenu i dalje zahtijeva hitnu intervenciju. 'Rijeka Una već je pretrpjela značajnu štetu – tok je preusmjeren u novonastali kanal na gradilištu, a lokalno stanovništvo suočava se s nestašicom pitke vode', istaknuli su iz inicijative, pozivajući na žurnu sanaciju područja.

Inicijativa koja okuplja aktiviste iz Hrvatske, BiH i šire, poručila je kako će nastaviti s naporima za trajnu zaštitu rijeke Une, jednog od posljednjih divljih riječnih ekosustava u Europi. 'Ovaj korak je značajan, ali nastavljamo s naporima za trajnu zaštitu rijeke Une koja pripada svima nama – sadašnjim i budućim generacijama', istaknuli su.

■ G. B.

Bijeg od politike

Što se otkrili istraživanjem o iseljavanju zdravstvenih radnika s kolegom Dragom Župarićem-Iljićem s Filozofskog fakulteta u Zagrebu?

Radilo se o kvalitativnom istraživanju kojem je cilj bio utvrditi sve razloge iseljavanja zdravstvenih radnika/ca iz Hrvatske, a naročito identificirati ključne razloge ove pojave, dakle, one u donošenju migracijske odluke. Intervjuirani su, osim iseljenih, i neiseljeni zdravstveni radnici/e – oni koji su o iseljavanju razmišljali, kao i oni koji nisu. Ukupni rezultati detaljno su prikazani u doktorskom radu, a rezultat pokazuje da se razlozi iseljavanja odnose na profesionalne aspiracije, organizacijski kontekst sustava te širi društveni kontekst.

U desetak godina iz Hrvatske se iselilo 1.214 liječnika?

Od spomenutih razloga, kao ključne bismo izdvojili različite aspekte iskustva rada u hrvatskom zdravstvenom sustavu. U ovoj skupini razloga nema jednostavnog odgovora nego su aspekti višestruki. Kao najvažnije razloge možemo izdvojiti teške i neadekvatne uvjete rada te loše međuljudske odnose, a ti su pak razlozi djelomično povezani s pojavom pretjerane politiziranosti struke i sustava te pojavama korupcije i nepotizma. Nadalje, širi društveni kontekst s visokom razinom percepcije korupcije te niskom razinom povjerenja u institucije kreiraju klimu apatije i pomanjkanja nade u promjenu nabolje, kako u smislu šireg društva, tako i u smislu samog zdravstvenog sustava. Visoke profesionalne aspiracije kod jednog dijela liječnika/ca također imaju svoju ulogu, no ta vrsta motivacije nije ključna za većinu iseljenih.

Kako objašnjavate uzroke odlaska?

Presudnu ulogu u procesu donošenja odluke o iseljavanju imaju različiti negativni aspekti iskustva rada u sustavu. Visina plaće nije presudan faktor, pa su to često imali potrebu posebno naglasiti. Istaknula bih pojavu prenošenja odgovornosti sa sustava na pojedinca na koju upućuje ovo istraživanje, a čega sudionici/e istraživanja često nisu svjesni. Rekla bih da su kroz proces profesionalne socijalizacije formirani tako da preuzimaju odgovornost za rješavanje manjkavosti sustava i to doživljavaju kao osobnu odgovornost. Smatram da zdravstveni sustav trenutno preživljava iskorištavajući požrtvornosti zdravstvenih radnika/ca i spremnost da ovu odgovornost kontinuirano preuzimaju, a naustrb vlastitog mentalnog i tjelesnog zdravlja, s obzirom na to da se radi o neprijemnim radnim zahtjevima.

■ Mirna Jasić Gašić

Tragikomični samonadzor

U naprasno nestalom izvještaju o radu tzv. Nezavisnog mehanizma nadzora postupanja policijskih službenika u području nezakonitih migracija, upozorava se na 'brojne nelogičnosti u samom projektu', ali i bilježi tek jedna upotreba sile

MINISTRU unutarnjih poslova DAVORA BOŽINOVIĆA ne ide ovih dana. Nakon što je Guardian prošlog tjedna objavio nove podatke o policijskom nasilju s hrvatskih granica, u javnost je isplivao i posljednji izvještaj Nezavisnog mehanizma nadzora postupanja policijskih službenika u području nezakonitih migracija i međunarodne zaštite (NMN).

Kako smo pisali, radi se o tijelu uspostavljenom u ljeto 2021. na inzistiranje Europske komisije, i to nakon opetovanih dokaza o protuzakonitim postupcima hrvatske granične policije. Mehanizam je osnovan u skladu s Paktom o migracijama i azilu koji bi na razini cijele Europske unije trebao zaživjeti tokom 2026., a Hrvatska je zasad jedina zemlja-članica koja je provela tu odredbu. Pilot-projekt, koji je drugim zemljama trebao poslužiti kao svojevrsan uzor, od samog starta prate ozbiljne dvojbe koje u pitanje dovode njegovu nezavisnost od države, odnosno njenog represivnog aparata. Naime, MUP je taj koji je odlučio o načinu nadzora nad samim sobom, a i samostalno je odabrao aktere koji će ga nadzirati, bez prethodnog javnog poziva. Pritom MUP i financira rad Mehanizma, a u njega su na kraju uključeni članovi Akademije medicinskih znanosti Hrvatske, Akademije pravnih znanosti, Centra za kulturu dijaloga i Hrvatskog Crvenog križa, organizacija koje se inače ne

bave nikakvom vrstom monitoringa i koje financijski ovise o državi ili s njome blisko surađuju.

Iz udruga za zaštitu ljudskih prava, predvođenih Centrom za mirovne studije (CMS), od starta upozoravaju da NMN u postojećem obliku nema smisla jer je ustrojen tako da što teže budu pronađena kršenja prava izbjeglica i drugih migranata. 'Umjesto 'mehanizma nadzora' uspostavljen je, kako ga i sami (članovi NMN-a, op. a.) predstavljaju, 'ekspertni dijalog s MUP-om', a koji zahtijeva da se 'nenajavljene' posjete i uvid u informacijski sustav MUP-a najmanje 24 sata unaprijed', stoji u odgovoru koji su Novosti dobile od CMS-a.

Sumnje aktivista obistinile su se već tokom trajanja prvog mandata NMN-a, kada su aktivnosti toga tijela bile obilježene skandalima, uključujući slučaj u kojem su članovi NMN-a izmijenili svoje prvo polugodišnje izvješće kako bi iz njega izostavili dio koji se odnosio na odvratanje. U prvoj verziji izvještaja, ekspresno izbrisano s web stranica, tako je stajalo da 'policija provodi nedopuštenu odvratanje migranata (engl. pushbacks) i da se ne bilježi odvratanje koja su dopuštena po članku 13. Zakonika o schengenskim granicama', a u završnoj, naknadno doradenoj, da 'policija provodi dopuštena odvratanje po članku 13. Zakonika o schengenskim granicama iako ih ne bilježi, a u minski sumnjivim područjima u izoliranim slučajevima i nedopuštena odvratanje'. U prvom godišnjem izvještaju, objavljenom u ljeto 2022. godine spominju se pak samo 'incidenti' o kojima su izvještavali međunarodni mediji, uz zaključak da hrvatski granični policajci 'u većini slučajeva postupaju sukladno propisima'.

'Ipak, koliko je Mehanizam funkcionalan i transparentan, najbolje pokazuje nedav-

no objavljeno 'polugodišnje' izvješće kojim NMN po prvi put izvještava o tome što su njegovi članovi radili u svom drugom mandatu, koji je započeo u studenom 2022. i trajao 18 mjeseci. Osim činjenice da se 'polugodišnje' izvješće odnosi na razdoblje čitavog mandata, taj dokument je nakon manje od dva mjeseca ponovno uklonjen s web stranice NMN-a', poručuju iz CMS-a, čiji su članovi na vrijeme pohranili izvještaj i potom ga ovih dana objavili na svojim stranicama.

Analizom 'neželjenog' izvještaja tako smo ustanovili da u radu NMN-a postoji niz problema, pri čemu njegovi članovi otkrivaju da ima i 'brojnih nelogičnosti u samom projektu', da MUP 'nije redovno izvršavao isplate troškova te naknada članovima Mehanizma' što je 'negativno utjecalo na dinamiku obavljanja poslova', te da je od 31. prosinca 2023. do 23. srpnja 2024. postojala 'blokada u komunikaciji MUP-ove Uprave za EU i članova Mehanizma'. U izvještaju piše i da je 21. rujna 2023. ROBERT MARKT, inače izvršni predsjednik Hrvatskog crvenog križa, podnio ostavku na mjesto voditelja Koordinacijskog odbora NMN-a. 'Nitko od članova Koordinacijskog odbora nije htio prihvatiti mjesto voditelja. Do trenutka pisanja ovog izvješća u srpnju 2024. Koordinacijski odbor nema voditelja', navodi se.

Članovi NMN-a dalje pišu kako su u izvještajnom razdoblju proveli 53 promatranja postupanja policijskih službenika na 20 lokacija koje uključuju postaje granične policije, granične prijelaze i prihvatne centre za strance. Pritom nisu ustanovili gotovo nikakve nepravilnosti, pa na više mjesta o izvještaju hvale razinu medicinske skrbi i kvalitetu hrane pružene izbjeglicama, a za pojedine centre navode da 'odišu svježinom'. Ovaj put odlaze i korak dalje pa ni u jednom slučaju ne bilježe potvrdu prijavljenih im navoda o pushbackovima, a uz to ističu da su po prijavama obilazili policijske postaje na jugu i krajnjem istoku zemlje gdje je smanjen je broj zatečenih neregularnih migranata jer je migrantska ruta promijenjena, tako da za ulaz u RH najviše koriste područje kod Cetingrada'. Cetingrad – u čijoj su blizini Novosti u studenom 2023. zatekle grupu netom *pušbekanih*, pretučanih i opljačkanih mladića, među kojima i maloljetnika iz Afganistana i Pakistana – pogađate, nisu posjetili.

Promatrači NMN-a dokumentirano policijsko nasilje spominju samo u jednom navratu, i to u kontekstu pokušaja spašavanja migranata. 'Prema kazivanju voditelja (Tranzitnog centra Trilj, op. a.) jednom prigodom je upotrijebljena sila, ne u klasičnom smislu nego u smislu spašavanja migranta od pokušaja suicida. Zapravo, policija je takvim svojim postupanjem i pravovremenom reakcijom spasila migranta', piše u izvještaju.

Iz CMS-a za to vrijeme poručuju kako hrvatska policija itekako ima što promijeniti u svom postupanju, na što je u više navrata upozorio i Europski sud za ljudska prava. 'Zna to i ministar Božinović i cijela Vlada, iako u svojim izjavama uporno tvrde suprotno, dok im zaštita granica služi kao paravan za kršenje prava izbjeglica i drugih migranata te krađu i spaljivanje njihovih stvari i dokumenata', ističu iz te udruge.

■ Tamara Opačić

Fotografija snimljena u pograničnom mjestu Tržac (s BiH strane) nedaleko od Cetingrada

FRAGMENTI GRADA

Balvan revolucija

TO što rade roditelji je balvan revolucija, izjavio je nedavno, vidno uzrujan i iritiran, ministar znanosti, obrazovanja i mladih RADOVAN FUCHS, povodom reakcije nekih roditelja, sprečavanja da im djeca odlaze na nastavu u školu u koju je nedavno prebačen desetogodišnjak navodno problematičnog ponašanja. Dan kasnije će se ministar, osvijestivši osjetljivost metafore koju je u afektu izgovorio, ispričati (a možda je dobio i mig iz vrha Vlade i stranke), uz opasku da ju je izrekao u kontekstu prijetnji roditelja da su spremni i blokirati, ako to bude potrebno, okolne ceste do škole. Usto je ministar dodao da se ispričava, ako će to vratiti djecu u škole.

Nama je u kontekstu ove rubrike upravo najzanimljiviji detalj u priči spomenuta mini sintagma 'balvan revolucija', obilato prisutna u hrvatskom medijskom i javnom prostoru, ali i u društveno-političkom životu, već duže od trideset godina. Preskaćemo naravno standardnu internetsku referencu koja preko algoritamskih tražilica sebe redovito nameće u prvi plan, notornu hrvatsku wikipediju, te se osvrćemo na digitalno-elektroničku hrvatsku enciklopediju. Ona pod natuknicom Domovinski rat bilježi i kratku referencu na tzv. balvan revoluciju i objašnjava ju na slijedeći način: 'Već prije demokratskih izbora 1990., iz Beograda je bilo poticano protuhrvatsko raspoloženje kod Srba u Hrvatskoj. Nakon izbora, pod optužbom da je na djelu obnova ustaštva, u kolovozu 1990. uslijedila je i njihova pobuna (tzv. balvan-revolucija), podignuta u punom suglasju s Beogradom i uz logističku potporu JNA'. Citat nas upućuje ka nekim određujućim važnim aspektima za razumijevanje tzv. balvan revolucije, ali tu se i zaustavlja. Izdvajamo pritom dva momenta, ono što enciklopedija artikulira 'iz Beograda poticanim protuhrvatskim raspoloženjem kod Srba u Hrvatskoj', te 'optužba da je na djelu obnova ustaštva'. Bez sumnje, velikosrpskom ideologijom SLOBODAN MILOŠEVIĆ politički je manipulirao i instrumentalizirao krajiške Srbe u Hrvatskoj u prvoj polovini 1990-ih, time bitno doprinijevši eskalaciji rata, ali i katastrofalnom epilogu po pitanju povijesne sudbine srpske etnije u Hrvatskoj.

No također je i činjenica, koja se u Hrvatskoj uglavnom ne naglašava dovoljno kada je ova tema na dnevnom redu, da je takvu manipulaciju i instrumentalizaciju bilo relativno lako provesti u uvjetima izvjesne revitalizacije ustaštva u Hrvatskoj, tolerirane te prešutno odobrene i od strane tadašnjeg državnog vrha. Uostalom, ne treba previše mašte, već samo malo zdrave pameti, da bi se pretpostavilo kakve je historijske asocijacije u glavi prosječnog Srbina u Hrvatskoj početkom 1990-ih moglo izazvati mahanje šahovnicom. Označitelj 'balvan revolucija' usto priziva i neke druge, urbano-šovinističke konotacije, aludira na navodno primitivno-seljački profil dotične pobune.

■ Hajrudin Hromadžić

Да су ми гуме за МОГ 'швабу'

Није ово обичан бицикл, њемачка је то машина, неуништива. Код мене је већ пола стољећа и још се држи, само су гуме отишле кврагу и не могу га више возити. Нове коштају око 50 еура, каже 92-годишњи Душан Остојић из Рогуља

Кад смо 92-годишњег Душана Остојића из Росуља, села крај Хрватске Костајнице, питали што би му олакшало бар неку од свакодневних недаћа које га упорно прате – од мале мировине преко осамљености до ногу што све слабије слушају – одговорио нам је без пуно промишљања: 'Ма највише бих од свега желио гуме за бицикл!' Помало изненађени таквом жељом у времешног човјека, пустили смо га да је боље образложи. — Није вам тај мој обичан бицикл, мој пријатељу, њемачка је то машина, неуништива. А ево како сам до ње дошао: прије којих педесетак година одрађивао бих свако мало неке ситне послове за костајничког лијечника Анту Думовића,

од цијепања дрва до кошње траве. Доктор би ми сваки пут поштено платио, а једном је приликом његова жена баш мени поклонила бицикл који су купили својој кћери за рођендан, но дјевојчица је с њега пала и притом сломила руку. Тако је тај чврсти и стабилни бицикл код мене већ пола стољећа и, ево, још се држи... само су гуме отишле кврагу и не могу га више возити! У Босанској Костајници продају баш такве, али коштају око 50 еура, колико ја никад нећу скупити, па ми се све чини да моје вожње престају – протумачио нам је Душан.

Доиста, цијела је костајничка околица пола вијека препознавала Душана Остојића по бициклу од којег се није одвајао: осим свакодневних вожњи по намирнице до Костајнице, знао се њиме

отпутити и на дуље туре, уз ријеку Уну све до Двора, Петриње и Дубице. Како каже наш суговорник, на малој сједици у склопу раме превезено је робе и разних материјала да не би стало ни у највећу кућу! Наравно, своје је возило Душан брижно одржавао, мијењао му педале и ланце, заваривао металне дијелове, а и те несретне гуме, које су му данас недоступне, промијенио је чак три пута.

Времешни бициклист сада у Рогуљама живи сам: отац Милош и мајка Сока погинули су још за Другог свјетског рата, а супругу Јоку однијела је неизлечива болест непосредно пред сукобе деведесетих. Њихова кћи Миља живи у суседној Босанској Костајници са својом породицом, а син Душан смртно је страдао

у посљедњим ратним турбуленцијама. Сахрањен је у Бјеловару. Да би преживио, Душан мора пажљиво одмјерити сваки цент мјесечне мировине у износу од 165 еура; свака га непромишљеност може одвести у проблем из којег би се било немогуће извући. Зато му нове гуме за стари бицикл и јесу тек тешко остварив сан.

— Кад платим режије, остане тек толико да једва преживим до сљедеће пензије. Није да се жалим, знам да има оних којима је још теже, па шутим и трпим. А и да се жалим, што ми то вриједи? Сватко данас води своју бригу, људи су се отуђили, заборавили на некадашње односе и обичаје. Насрећу, моја Миља није далеко, само пријеђе Уну два-три пута тједно, па ми поспреми по кући и скуха за пар дана унапријед. Да ми није ње, не знам стварно што бих, она ми и башту посади па имам поврћа свакојаког. Дођу ми, додуше, и цуре из костајничког Црвеног крижа, донесу лијекове и друге ситнице, а и купе ми у трговини све што наручим. Тако ми живот буде лакши, имам све што ми треба. Једино још да некако смогнем за те гуме, па да узашим свој бицикл. Не би то било к'о некад, знам, дрхте већ руке и клецају кољена, ал' барем да се provozам по дворишту и мало низ цесту, то бих желио – каже нам Душан.

Када су вјетрови рата у почетку колонице потјерали са старих огњишта, Душан није желио далеко отићи, па је само прешао мостом у Босанску Костајницу и ондје причекао да невоља донекле јења. Уселио је у неки напуштени кућерак на градској периферији и ријетко из њега излазио, све у страху да га нетко с нејасним намјерама не почне испитивати тко је, чији је, одакле је.

— Било вам је у том вражјем рату свих могућих војски, ја дан-данас не знам тко је на кога пуцао. Скрио сам се у тој кућици, јер нисам знао владају ли градом Срби, Муслимани, можда и Хрвати. Сватко је пуцао на свакога, сватко се удруживао са сваким. Била је то права помутња, па ми је паметније било шутјети и чекати. Тако сам скривен преживљавао и углавном гладовао све до краја рата. Кад је завршио, вратио сам се у Росуље и прво потражио свој бицикл, који нисам узео кад сам бјежао, све у страху да ми га нетко не отме. Био сам га покрио гранама и лишћем у оближњем шумарку. Наћох га гдје сам га и оставио, а то ми је баш била радост: није ми било важно у каквом је стању кућа, што је из ње покрадено и срушено, важно је било једино да је мој 'швабо' поновно са мном – присјећа се наш суговорник.

На поратни се живот полагано привицао, држава му је помогла да заметне нешто стоке, а намирнице и друге основне потрештине добивао је све док није средио папире за мировину. Кад је стигао поштар с првом пензијом, знао је да се извукао, да ће даље све бити у реду, па наставио с миром крстарити околином са својим вјерним судругом, старим њемачким бициклом. А иако су године донијеле са собом разне бољке и бољетице, докторима не иде. Поткрај нашег посјета, у Душаново двориште пристигла је Анђа Баотић из костајничког Црвеног крижа. — Редовито посјећујемо нашег Душана, учинимо му све што треба, али он је некако чудан: никада ништа не тражи и каже да му ништа не треба, па морамо погађати што да направимо и што да му донесемо. Врло је скроман, мало треба да буде задовољан и расположен. Мислим да је јако храбар, недостају му очито тек вожње с тим његовим старим бициклом – закључила је хуманитарка. ■

Бицикл који је преживио и ратне невоље – Душан Остојић

MILIVOJ ŠPIKA Umirovljenicima nikad nije bilo lošije

Realnog rasta mirovina nema, mirovine su sve niže. Redovito usklađivanje vladajući žele prikazati kao neko ekstra povećanje, ali i kao takva usklađena prosječna mirovina i dalje rekordno zaostaje za prosječnom plaćom

POLITIČKA jesen konačno je izbacila na društvenu površinu dugogodišnje ignoriranje života hrvatskih umirovljenika, koji pada ispod razine egzistencijalnog dostojanstva. Niz godina inflatornih udara, a s druge strane Vladino povećanje osnovice plaća dužnosnicima za 83 posto probudili su revolt najsiromašnijih hrvatskih građana. I u izvještaju pučke pravobraniteljice za prošlu godinu stoji podatak da je 34,8 posto starijih među najugroženijima, u riziku od siromaštva, a da su iznimno ugrožene starije osobe koje žive same, njih čak 59,9 posto. Stranka Blok umirovljenici zajedno (BUZ) početkom listopada organizirala je prosvjed na glavnom zagrebačkom trgu. O umirovljenicima, njihovom sve lošijem položaju i planovima razgovarali smo s predsjednikom BUZ-a MILIVOJEM ŠPIKOM.

Prošla su dva tjedna od prosvjeda. Jeste li uspješni stupiti u kontakt s resornim ministrom?

Jedino smo prije prosvjeda razgovarali s ministrom, saslušao nas je i nije napravio ništa. Nakon prosvjeda vladajući i dalje ignoriraju umirovljenike, pokušavaju omalovažiti i umanjiti važnost i masovnost prosvjeda namećući teme koje bi trebale anulirati razloge novih prosvjeda. Mi nastavljamo do ostvarenja naših ciljeva, a to je da prosječna mirovina bude 60 posto prosječne plaće, što je minimum od kojeg nećemo odstupiti. Prosječna plaća je 1.350 eura, što znači da bi prosječna mirovina trebala biti 810 eura. Tražimo redovito usklađenje s povoljnijim faktorom od 100 posto u odnosu na rast cijena ili rast plaća. Sadašnja formula je 70 prema 30 i sa svakim novim usklađenjem prosječne mirovine i dalje i sve više zaostaju za prosječnim plaćama. Zahtijevamo novi izračun mirovina za sve umirovljenike koji će se primjenjivati i na sve buduće. Građani koji su prije pet, deset godina išli u mirovinu imaju 200 ili 300 eura manju mirovinu od novih umirovljenika pod istim uvjetima. To se ne može ispraviti usklađenjem, već novim izračunom.

Smatramo da je potrebno ukinuti penalizaciju s navršениh 65 godina. Tražimo i

Ministar Marin Piletić se pohvalio kako je u svom ministarstvu uštedio 300 milijuna eura. Slušam i ne mogu vjerovati. Uštedio?! Na kome, na sirotinji?!

da se pravo nasljeđivanja dijela mirovine preminulog partnera poveća sa sadašnjih 27 na 50 ili 60 posto, a zahtjeva ima još. Pozivamo vladajuće na reakciju odmah, a kako te reakcije nema, u studenom krećemo s novim akcijama i još masovnijim prosvjedima. Tvrdim da i mi umirovljenici možemo blokirati funkcioniranje države isto kao i zaposlenici. Svake godine biološkim putem nam odlazi 30 do 50 tisuća umirovljenika, a dolaze novi. Ne mislimo čekati godinama; ono što su vladajućima godine, umirovljenicima su tjedni.

Koliko su se u ovoj, kako je vole nazivati, superizbornoj godini mirovine povećale?

Ništa! Mirovine su se tri puta usklađivale: prošle godine u okviru rekordnih osam posto, u siječnju ove godine pet posto i 1. srpnja 7,46 posto. Na nisku mirovinu to je ništa. Ako je izračun mirovine pogrešan, ona je već u samom startu niža za 100 ili 200 eura, a 940.000 osoba koje primaju radničku mirovinu, mirovinu po općim propisima, oštećeno je u prosjeku za nekih 200 eura svaki mjesec. Prema tim umirovljenicima Vlada ide s nekakvim paketima sa 60 do 160 eura i misle da su riješili problem, a to je ustvari samo jednokratna pomoć. U svakoj demokratskoj državi, a Hrvatska je po Ustavu i socijalna država, neprihvatljivo je da su korisnici radničkih mirovina i dvije trećine samačkih domaćinstava u zoni siromaštva.

Ministar MARIN PILETIĆ se pohvalio kako je u svom ministarstvu uštedio 300 milijuna eura. Slušam i ne mogu vjerovati. Uštedio?! Na kome, na sirotinji?! Da je rekao da je njegovo ministarstvo napravilo minus milijardu i 300 milijuna eura, rekao bih, svaka čast, bori se za sve socijalne kategorije, a ne, on je uštedio 300 milijuna. Ministar financija MARKO PRIMORAC kaže da u proračunu imamo suficit od milijardu i 800 milijuna i da nikad nije vidio beskućnika u Hrvatskoj. Gdje ti ljudi žive? Na Marsu?! Neka iz Vlade kažu koliko je samo državnih firmi propalo za koje su oni bili odgovorni i koliko je pritom građana završilo na ulici bez posla, a pola tih građana moralo je otići u prijevremenu mirovinu. Vladajući su toliko bahati da su sebi i svojim podigli plaće preko 80 posto, a umirovljenicima bacili kosti, što je rujanje zdravom razumu. To je vrlo bezobrazno i umirovljenici se više ne šale.

Premijer kaže da umirovljenici nisu živjeli nikad bolje. Uporno se hvali da nijedna Vlada nije povećala toliko mirovine koliko njegova. Koliko je to realno? Umirovljenicima nikad nije bilo lošije. Čime se vladajući hvale? Sve su to laži i manipulacije. Realnog rasta mirovina nema, mirovine su sve niže. Uporno se koristi termin 'povećanje', ali nikakvog povećanja nije bilo. To što su odradili je zakonska odredba po kojoj se svakih šest mjeseci mirovine uskla-

đuju, to je redovito usklađivanje, posljedica inflacije, i nema apsolutno nikakve veze s Vladom. Redovito usklađivanje vladajući žele prikazati kao neko ekstra povećanje, ali i kao takva usklađena prosječna mirovina i dalje rekordno zaostaje za prosječnom plaćom. U ekonomiji kažu da se stvari rješavaju u godinama debelih krava. Samo prošle godine dogodio se enormni rast proračuna i to ne zbog enormnog gospodarskog rasta nego opet zbog inflacije. Čak se i ove godine proračun punio izvan očekivanja. Sad je pravo vrijeme da se isprave sve dosadašnje nataložene nepravde prema umirovljenicima. Ta nepravda se može ispraviti doslovno odmah! Samo da ima političke volje, koje nema. Vladi odgovara rastuće siromaštvo. Što je više siromašnih, lakše se takvim masama manipulira.

Unatoč svemu, pored činovničkog aparata, umirovljenici su najbrojnije, najjače biračko tijelo HDZ-a. Zar je tolika slijepa odanost?

Opstanak HDZ-a posljedica je razgranate interesne mreže određenih ljudi. Pitam vas, koliko bi čovjek morao biti glup da glasa za one koji mu svaki mjesec isplaćuju 200 eura manju mirovinu? Pa taj čovjek ne bi bio pri zdravoj pameti, jer se svjesno i dobrovoljno odriče tih 200 eura svaki mjesec, a jedva preživljava. Međutim, HDZ uvijek nađe način kako da 'kupi' i pridobije neke tzv. umirovljeničke lidere koji su sami sebe promovirali i koji glume predstavnike umirovljenika u nekim tijelima, kao u Nacionalnom vijeću za umirovljenike i starije osobe, Matici umirovljenika Hrvatske i Sindikatu umirovljenika Hrvatske. Ti ljudi predstavljaju samo sebe. Iako BUZ nema saborskog zastupnika i premijer ANDREJ PLENKOVIĆ nas ne smatra legitimnim predstavnicima umirovljenika, mi smo uspješnim prosvjedom dokazali da smo jedini i istinski predstavnici umirovljeničke populacije. Vlada s nama ne želi razgovarati, jasno je i zbog čega, jer s nama nema trgovine.

Uz vlast je uvijek predstavnik umirovljenika, a položaj umirovljeničke populacije sve je teži? Zastupnik Veselko Gabričević iz Hrvatske stranke umirovljenika u Saboru je hvalio dosadašnju Vladinu pomoć umirovljenicima...

Da, neki se ljudi ponose onim čega bi se pametni posramili. Bezdušno je da se VESELKO GABRIČEVIĆ čudi našem zahtjevu za povećanje mirovina jer, kako on kaže, nije sve u visini mirovina, pa problem svodi na nedostatke dizala u zgradama, sretan što umirovljenici mogu besplatno putovati. Pitam ga, je li do vožnje vlakom i do planinarenja onim umirovljenicima koji jedva preživljavaju i kojima nije ni do kakvih izleta jer se bore za golo preživljavanje? A takvih je više od 60 posto. Besramno, pa čak i od generala Gabričevića! Nažalost, svjedočimo sve većem osiromašenju umirovljenika u kojem sudjeluje i Hrvatska stranka umirovljenika koja je ostvarila svoj cilj – dobili su i mjesto saborskog zastupnika i državnog tajnika. Oni sami priznaju da rade što im Vlada kaže, smatraju da smo mi umirovljenici dobili dosta, kad HDZ kaže da nikad nije bilo bolje, oni kimaju glavom. Ali nisu oni tamo da rade što im kaže Vlada, nego ono što im mi umirovljenici kažemo, a mi poručujemo da smo već godinama gladni. Na društvenim mrežama, gdje je danas dosta umirovljenika, svijećom trebaju tražiti pozitivan komentar o sebi, kao što je nemoguće u anketama na ulici naći umirovljenika koji će reći da mu je dobro i da ima pozitivan stav o Vladi. ■

Jozef na blef

‘Kulturni centri srpski (...), to što su napravili u Glini, otvorili prošli tjedan, jedan od četrdeset centara, za koga?’ zapitala se predsjednička kandidatkinja stranke DOMINO Branka Lozo, dok joj je inače jednoličan akademski glas zadobio oktavu više

GOSTUJUĆI prošlog tjedna u jednoj desničarskoj emisiji na televiziji Z1, BRANKA LOZO, potpredsjednica nedavno osnovane krajnje desne stranke Dom i Nacionalno okupljanje (DOMINO), nastale raskolom Domovinskog pokreta, i njihova predsjednička kandidatkinja, poručila je da se ‘pipci srpskog svijeta više neće granati po Hrvatskoj’. Ne pojasnivši konkretnije na koga ili što je mislila, Lozo se u nastavku okomila na srpsku nacionalnu manjinu, premda je netom prije kazala da protiv dotične manjine nema apsolutno ništa, već samo protiv ‘srpskog svijeta’. ‘Kulturni centri srpski (...), to što su napravili u Glini, otvorili prošli tjedan, jedan od četrdeset centara, za koga?’ zapitala se Lozo, dok joj je inače jednoličan akademski glas zadobio oktavu više, naočigled zadovoljnog urednika emisije. Zatim se uhvatila statistike i konstatirala da prema zadnjem popisu stanovništva srpska manjina čini 3,2 posto. ‘To vam je između 120 i 125 tisuća stanovnika. I njima treba četrdeset centara? Od kojih je ovaj u Glini nazvan JOSEF RUNJANIN. Jozef Runjanin!? Josip Runjanin je bio Hrvat pravoslavne vjere’, rezignirano je zaključila Lozo.

Držimo li se faktografije, kojoj prethodi ponešto istraživačkog impulsa, možemo

lako demistificirati sagu oko Josefa, Jozefa, Josipa ili Josifa, koji je u 19. stoljeću uglazbio stihove buduće hrvatske himne ‘Hrvatska domovina’ ANTUNA MIHANOVIĆA: u protokolu krštenih hrama Svetoga duha u Vinokvcima, knjiga 2, list 6, pod rednim brojem 31 razvidno je da je kršteni ‘mladenac’ Josif, a otac mu IGNJAT, i majka SOFIJA, dakako RUNJANIN.

Do jučer gotovo nepoznata javnosti, ova profesorica s Katedre za grafičke materijale i tiskovne forme zagrebačkog Grafičkog fakulteta bila je urednica političkog programa svoje bivše stranke, DP-a, koji smo u nekoliko navrata iscrpno analizirali. Poput svojih istomišljenika, Lozo bi eutanazirala civilnu scenu, pri čemu ju etiketira kao unutarnje neprijatelje. Tako je netom prije parlamentarnih izbora u aprilu u istoj desničarskoj emisiji izjavila da je pitanje novca kojim bi se poboljšale demografske mjere u zemlji najlakše pitanje. Jer, kako je navela, danas se iz hrvatskog proračuna financira sve i svašta pa ne bismo, nastavila je, ni mogli vjerovati da je moguće velikim iznosima financirati udruge i aktivnosti koje rade protiv ove zemlje koja im omogućava da uopće djeluju. ‘To je samo jedan primjer prekanalizacije sredstava u korisne stvari’, zaključila je Lozo, koja se i tada odredila prema srpskoj nacionalnoj manjini, prisnažujući sugestiju

voditelja da bi umjesto upravo otvorenog Srpskog kulturnog centra u Slavanskom Brodu bilo bolje otvoriti dva vrtića. U moru bizarnih izjava ističe se i ona da ‘čovjek ne bi vjerovao da je tako nešto moguće da se razmišljanja sa četničkih polazišta toleriraju u zemlji, da je zemlja po svom unutarnjem uređenju zaista već počela sličiti na Jugoslaviju, samo se zove Hrvatska’.

Lozo ima neskrivenu podršku krugova koji svoju moć duguju vezama s Katoličkom crkvom, a među njima je i udruga U ime obitelji ŽELJKE MARKIĆ, čiji je ‘Hod za život’ ove godine pohodila. Za Lozo, zakon koji regulira pobačaj treba promjene, ograničavajući abortus na slučajeve kada je nužno ‘sačuvati život majke’. Lozo je i protiv ‘zamjene stanovništva’ koja se odvija pomoću migranata, a kada spominje *woke* ideologiju, ona svojoj publici ne pojašnjava taj pojam, nego samo konstatira da takva ‘ideologija truje svijet, ali i našu Hrvatsku’. Smatra da su protuhrvatske ideje svuda oko nas, da se odnarođivanje vrši putem medija, obrazovnih i kulturnih institucija i općenito u javnom prostoru. Promovirajući 23. ožujka program DP-a u KD-u Lisinski, najavila je već spomenuto prekidanje ‘dotacija protuhrvatskim udrugama’ i posebno naglasila da će ‘Hrvatski sabor ponovno biti pokrovitelj obilježavanja Blajburške tragedije’. Deratifikacija Istanbulske konvencije je neophodna jer ‘ona u biti predstavlja jednu prevaru, jednu podvalu hrvatskom narodu’. ‘Istanbulska konvencija je prevara zato što pod krinom zaštite ženskih prava i brige protiv nasilja nad ženama u biti provodi jednu rodnu štetnu nakaradnu i rodnu ideologiju i mi smo protiv te ideologije’, kazala je. Govoreći o pisanju Novosti, koje su uoči i nakon izbora analizirale pojedince iz DP-a i njihov program, a posebno huškačke i nazadne ideje u njemu, Lozo je televizijski otvoreno zaprijetila Novostima da će im sredstva za izdavanje lista – presahnuti.

Izjavila je, između ostalog, i da se ‘nove ideje mogu filtrirati kroz moralno i svjetonazorsko sito i što prođe takvu cenzuru, to je prihvatljivo, a što ne prođe, od toga se moramo ograditi’. Perjanici stranke DOMINO valja priznati političku i idejnu dosljednost – sporna joj je i antifašistička borba. Spominjući u negativnom kontekstu i bivšeg predsjednika STJEPANA MESIĆA, kazala je da se potonji redovito pojavljuje na svim feštama i proslavama koje veličaju NOB i partizane. ■

Branka Lozo (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

Uže za revizionizam

Sjećanje na operaciju 'Halyard' u Srbiji je obilježeno uz veliku dozu revizionizma i veličanja četničkog pokreta te uz prešućivanje uloge NOVJ

Partizani spašavaju
savezničke pilote – Drvar
(Foto: Wikipedia)

PRIJE 80 godina na području Jugoslavije uspješno je provedena saveznička operacija 'Zračni most', na zapadu poznatija kao 'Halyard' (uže za dizanje jedra), kojom je evakuirano više hiljada savezničkih avijatičara čiji su avioni srušeni u akcijama bombardiranja Trećeg Reicha i okupirane Evrope. Nažalost, sjećanje na tu akciju u Srbiji je obilježeno uz veliku dozu revizionizma i veličanja četničkog pokreta pod vodstvom DRAŽE MIHAILOVIĆA, ali i prešućivanje uloge Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ).

Kako drugačije nego manipulacijama i revizionizmom nazvati izjave ministra za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja NEMANJE STAROVIĆA, kao izaslanika srpskog predsjednika ALEKSANDRA VUČIĆA, date na već tradicionalnoj svečanosti u Pranjanima gdje je bio četnički aerodrom.

— Doprinos koji je dao srpski narod u Drugom svetskom ratu često je bio neopravdano zaobiden i zaboravljen. Srbi su u ključnom istorijskom momentu spasavali savezničke avijatičare i time stvorili trajan zalog prijateljstva i poštovanja između Srbije i SAD-a – rekao je Starović, pri čemu ni jednom riječju nije spomenuo partizane.

Princ ALEKSANDAR KARADORĐEVIĆ ocijenio je da je rečeni aerodrom 'predstavljao prolaz – kapiju slobode, izlaz sa kog se sa teritorije pod nacističkom okupacijom odlazilo u slobodnu Evropu'.

— Ova vrata su otvorenim držali hrabri vojnici Jugoslovenske vojske u otadžbini, predvođeni svojim neustrašivim vodom, generalom Dragoljubom Dražom Mihailovićem... Istina o veličanstvenoj operaciji 'Halyard' predugo je bila zabranjena da se otkrije, skrivana u mraku i zabranjena... Danas, neki ljudi i dalje pokušavaju da šire laži koje je pokrenula komunistička propaganda o srpskom narodu i hrabrim vojnicima vernim zakletvi datoj svom kralju i otadžbini – ustvrdio je princ.

Iz SUBNOR-a Srbije ocijenili su taj skup i poruke kao revizionističke. 'Nisu nas zvali, ali i da su nas zvali, ne bismo došli', rekli su nam kad smo ih pitali za komentar.

Treba podsjetiti kako je došlo do te operacije. S oslobođenjem južne Italije stvorili su se uslovi za jačanje savezničke bombarderske ofenzive. S aerodroma u Foggiji, Brindisiju, Lecceu i Manduriji polijetali su bombarderi na zadatke gađanja ciljeva u Austriji, Mađarskoj, Slovačkoj, Jugoslaviji, Bugarskoj i Rumunjskoj. Od oktobra 1943. do oktobra 1944. Petnaesti korpus zračnih snaga SAD-a (USAAF) obavio je oko 20.000 borbenih letova. Britanske zračne snage (RAF) izvršile su ukupno 11.632 avio-polijetanja nad Jugoslavijom, od čega 8.640 ratnih zadataka gađanja, raketiranja i bombardiranja, uključivši i operaciju 'Ratweek' ('Sedmica pacova') protiv neprijateljskih komunikacija na zapadnom Balkanu, koju su izveli u septembru 1944. zajedno s američkim zrakoplovstvom i je-

dinicama NOVJ. Zbog tada još jake njemačke protuavionske odbrane i brojnih lovačkih aviona, veliki broj avijatičara ostajao je iza neprijateljskih linija nakon što bi iskočili iz oštećenih letjelica – izgubljena je skoro polovina aviona, ali samo oko deset posto ljudstva. Zbog sve većeg broja prizemljenih pilota, 24. jula 1944. osnovana je Jedinica za spašavanje zrakoplovnih posada – Air Crew Rescue Unit (ACRU) koja je evakuirala ukupno 5.700 američkih zrakoplovaca, najviše iz Jugoslavije – preko 2.300. Od toga je između 343 i 432 njih, zavisno od procjene, evakuirano s četničke teritorije, dok je preko 2.000 savezničkih avijatičara evakuirano s oslobođene partizanske teritorije u Hrvatskoj, Srbiji, BiH i Crnoj Gori.

Zašto su saveznici poduzeli operaciju tog tipa? Prvenstveno da spasi i omoguće ponovo aktiviranje posada oborenih aviona koje su, naročito (ko)piloti, navigatori, bombarderi (oficiri koji su upravljali izbacivanjem bombi nad ciljem), radisti i inženjeri leta, na kraju i mitraljesci, prošli dugotrajnu specijalističku obuku s većim ili manjim borbenim iskustvom. Zbog karaktera operacije uspostavljeni su kontakti s četnicima koje su saveznici već ranije pustili niz vodu zbog kolaboracije s okupatorom. 'Nekima je možda teško razumjeti kako četnici mogu da spašavaju američke avijatičare od Nijemaca, kao što su učinili najmanje u jednom slučaju, a istovremeno, da surađuju sa tim istim snagama. Odgovor leži u četničkoj percepciji tko je stvarno neprijatelj. Četnici smatraju partizanski komunistički pokret daleko većom prijetnjom po Jugoslaviju nego njemačke okupacione snage. Obnovljena američka podrška bila je Mihailoviću jedino sredstvo suprotstavljanja partizanskoj prevlasti. Nije mogao apsolutno ništa dobiti predajom američkih avijatičara Nijemcima. Zapravo, evakuirani Amerikanci bili su značajan izvor prvoklasnih odnosa sa javnošću u ime četnika. Učiniti bilo šta osim spašavanja i zaštite američkih avijatičara značilo bi im gubitak posljednjeg izvora podrške i spasa', navodi THOMAS T. MATTESON, komandir Obalne straže SAD-a, u svojoj knjizi 'Analiza okolnosti spašavanja i evakuacije savezničkog zrakoplovstva iz Jugoslavije 1941. – 1945.' Zbog toga je po Mihailovićevoj naredbi kod sela Pranjani izgrađen aerodrom s kojeg je krajem maja 1944. uz izvjestan broj savezničkih avijatičara evakuirana britanska vojna misija na čelu s generalom CHARLESOM ARMSTRONGOM. Nove evakuacije izvedene su transportnim avionima C-47 tokom avgusta, a osim avijatičara evakuirani su i civili, američki građani, koji su se za vrijeme rata zatekli u Srbiji, kao i članovi vojno-političke misije predvođene političarom ADAMOM PRIBIĆEVIĆEM i kapetanom ZVONIMIROM VUČKOVIĆEM. Pod pritiskom partizana Pranjani su napušteni, pa je u mačvanskom selu Koceljeva s improviziranog aerodroma u septembru nastavljena evakuacija američkih avijatičara. Povlačeći se pred partizanima, četnici su na planini Ozren u blizini

sela Boljanic osposobili novu pistu s koje su zadnji avioni poletjeli u februaru 1945.

Operacija 'Halyard' je u decenijama nakon rata među četnicima stekla mitski status, kao 'najveća operacija spasavanja pilota tokom Drugog svetskog rata', pri čemu se broj spašenih pilota redovno preuveličavao. Osim toga, spašavanje savezničkih avijatičara uglavnom je zasluga terenskih ekipa ACRU-a, a ne četničke aktivnosti. Štoviše, četnici su zloupotrijebili neke avijatičare, protiv njihove volje, da bi ih prikazali kao zastupnike 'četničke stvari'. Zbog toga su vraćeni avijatičari pokazali generalno uzdržan entuzijazam za svoje četničke spasioce, slažući se da je njihovo spašavanje velikim dijelom zasluga ACRU-a, a ne četničke lojalnosti ili posvećenosti savezničkoj stvari, kako ističe Matteson.

Jedinice NOVJ spašavale su oborene savezničke pilote na cijeloj teritoriji Jugoslavije. S područja Slovenije i Istre spašeno je 303 američkih i 389 britanskih pilota i ostalih članova posada, a samo do sredine 1944. u Italiju je evakuirano nešto više od hiljadu savezničkih avijatičara spašenih na teritoriji Hrvatske, Crne Gore i BiH. S partizanske teritorije nisu spašavani samo saveznički avijatičari. U cilju efikasnijeg zračnog snabdijevanja, sadejstva i evakuacije ranjenika i savezničkih pilota, u okviru sredozemnih zračnih snaga saveznici su 7. juna 1944. formirali Balkansko ratno vazduhoplovstvo (BAF). Do 7. maja 1945. BAF je uz brojne bombarderske akcije prevezao oko 1.200 tona raznog materijala i intenzivirao dotadašnje logističke veze s NOVJ na terenu. Značajno se povećala evakuacija ranjenika i bolesnika, kao i dopremanje ratnog materijala, hrane i odjeće. Prvi ranjenici smješteni su u savezničke vojne bolnice na Malti i u Italiji, gdje je Vrhovni štab NOV i POJ uspostavio Sanitetsku vojnu misiju. Već u avgustu 1944.

u savezničkim vojnim bolnicama nalazilo se oko 7.000 ranjenika. Evakuirano je oko 15.600 ranjenika i bolesnika, od toga 3.400 s više aerodroma u Hrvatskoj – Vrginmost i Gornje polje, Šalamunići, Krbavsko polje, Voćin, piše u knjizi 'Prva i Druga eskadrila NOVJ' PREDRAGA PEJČIĆA.

Operacija 'Brezna' iz avgusta 1944. bila je jedna od najspektakularnijih savezničkih akcija na tlu Jugoslavije. Tokom dramatične bitke Nijemaca i partizana na sjeveru Crne Gore kod sela Brezna pored Nikšića saveznici su avionima uspjeli da u toku samo jednog dana, 22. avgusta 1944., izvuku 1.059 ranjenika i 17 savezničkih avijatičara. S obzirom na snažan pritisak njemačkih snaga, cijela akcija u kojoj su u okviru BAF-a učestvovali britanski, američki i sovjetski avioni morala je biti dobro koordinirana i izvedena u veoma kratkom roku, piše WILLIAM M. LEARY u knjizi 'Razbuktavanje vatre otpora – Specijalne operacije vojnog zrakoplovstva na Balkanu tijekom Drugog svjetskog rata'.

Nakon rata, u hladnoratovskom kontekstu u SAD-u su željeli prikazati da je Mihailović bio žrtva komunizma. Neki od američkih avijatičara osnivaju Komitet za pravедno suđenje Mihailoviću, ali to nije pomoglo da se presuda ne izvrši. Predsjednik HARRY TRUMAN posthumno ga je odlikovao najvišim ordenom SAD-a, Legijom za zasluge, koji je 2005. predan njegovoj kćeri GORDANI. Truman u svom obrazloženju nije uzeo u obzir izvještaje američkih obavještajaca koji su dostavili dokaze da je nacistička Njemačka snabdijevala četnike oružjem, municijom i medicinskim sredstvima, a da se o borbenoj suradnji i ne priča.

I na kraju – pitanje. Zašto se na okruglu godišnjicu nije više obilježavalo ili barem pisalo o toj operaciji, barem što se tiče antifašističkih organizacija na području bivše Jugoslavije? ■

ИНФОРМАТОР

Српски културни центар са дворишне стране

Отворен СКЦ у Загребу

Центар је смјештен на око пет тисућа квадратних метара површине у блоку између Прерадовићеве и Гајеве улице

НАЈУЖЕ средиште Загреба добило је нови разноврстан културни простор те садржај – Српски културни центар. Након више сличних, који су отворени у другим хрватским мјестима с израженијим српскомањинским удјелом, на ред је дошао и главни град. Центар је смјештен на око пет тисућа квадратних метара површине у блоку између Прерадовићеве и Гајеве улице, а засад се у њему налазе Архив Срба у Хрватској, подбор Српског културног друштва Просвјета, галерија и културни клуб и дворана те медијске редакције Вида тв и тједника Новости.

У истом блоку и припадајућим готово истим зградама загребачкога Доњег града, више од једног стољећа измјењивале су се српске институције, с изузетком четворогодишњег периода у НДХ, али и прва три десетљећа Републике Хрватске. У међувремену се српска заједница у Хрватској изборила за поврат својих некретнина којима данас тако поновно управља СКЦ Просвјета и сууправља Српско народно вијеће, да би се уз финансијску помоћ власти РХ и Републике Србије у њима коначно смјестио и нетом отворени културни центар, односно његова прва фаза, јер ће се СКЦ наставити развијати кроз увођење даљњих активности.

— Овим центром показујемо да смо дубоко укоријењени не само у нашем главном граду Загребу, већ и у многим градовима и опћинама Републике Хрватске, гдје нашим програмима обогаћујемо и културу народа с којим живимо и дајемо допринос укупном културном животу у Републици Хрватској – рекао је на свечаности отворања председник СКЦ-а Просвјета Миле Радовић, додајући како ће центар бити отворен за све Загрепчанке и Загрепчане без обзира на етничку припадност, обогаћујући тако културне садржаје главнога града.

— Отворен за презентирање – додао је председник СНВ-а Милорад Пуповац – не само српског стваралаштва, већ за свако стваралаштво које говори језиком напретка у слободи, једнакости и братству.

Пуповац је подсетио на неке моменте из 'дугог стољећа' зграде на адреси Прерадовићева 21, од прве градње постојећег објекта 1879. године до посљедњег уселења у 21. стољећу. Најавио је развој СКЦ-а који би постао 'јединствена спона' између Прерадовићеве и Гајеве, у смјеру 'оног што симболизира и историјска спона' између самих Петра Прерадовића и Људевита Гаја.

— Настојања да нас се искључи из партиципације у хрватском политичком животу директно су усмјерена против те симболике и имају за циљ да ушуткају или маргинализирају српску заједницу у Хрватској. Зато у овој прилици желимо јасно рећи – премда нам у рукама већ дуго нису добре карте, нећемо престати бити људи избора, слободе за себе и за друге – поручио је председник СНВ-а. Окупљенима су се потом обратиле поједине високе узванице и узваници из тијела власти РХ и Града Загреба, као и Србије.

— Ова пригода вишеструко је важна не само за српску заједницу, него за хрватску културу опћенито – казала је Нина Обуљен Коржинек, министрица културе РХ, поздрављајући заједнички напор српске мањине и хрватске владе у обнови и уређењу простора отвореног напосљетку за све. Лука Корлает, замјеник градоначелника Загреба, такођер је истакнуо вриједност дисеминације културе без етничких ограничења у простору СКЦ-а.

— Већ смо у протеклим годинама и прије отворања центра овдје свједочили разним изложбама и другим манифестацијама – рекао је он. Ријеч је затим преузео Марко Ђурић, министар вањских послова Републике Србије, изражавајући одушевљење и понос приликом доласка у новоотворени центар.

— Понос, за сав труд у овој генерацији, који је предузет да се односи Срба и Хрвата побољшају кроз културу и друге потребе, како у Хрватској тако и Србији – примијетио је Ђурић, додајући, између осталог, да ће Србија уложити додатне напоре да тамошња хрватска мањинска заједница буде своја на своме, 'јер и Хрвати у Србији и Срби у Хрватској су аутохтоне заједнице'. Свечаности је присуствовао и Томислав Жигманов, министар Владе Републике Србије за људска и

мањинска права и друштвени дијалог те председник Демократског савеза Хрвата у Војводини, разни други представници двију држава и мањинских заједница, као и дипломатског кора у РХ.

Отворање је заокружила Даворка Перић, повјесничарка умјетности и кустосица која је представила изложбу 'Барбарогениј надреализма', организирану поводом стогодишњице Надреалистичког манифеста Андреа Бретона. Говорници су у Галерији СКЦ-а наступили окружени експонатима тога раскошног постава с фокусом на зенитизму и дадаизму, авангардним умјетничким покретима 20. стољећа.

Изложба 'Барбарогениј надреализма' која првенствено указује, као што је рекла ауторица концепта Даворка Перић, на 'ПОВЕЗИВАЊЕ ХРВАТСКИХ И СРПСКИХ УМЈЕТНИКА С ЕУРОПСКИМ УМЈЕТНИЦИМА И МЕЂУСОБНО КОЈЕ СЕ ФОРМИРАЛО КРОЗ СУРАДЊУ У КЊИЖЕВНИМ ЧАСОПИСИМА ИЗ ЗАГРЕБА, БЕОГРАДА И ПАРИЗА', настављена је отворањем другог дијела у Галерији Форум у Теслиној улици. Уједно је тиме отворена традиционална манифестација Дани српске културе у организацији СКЦ-а Просвјета, ове године посвећена великом српском писцу Душану Ковачевићу.

■ Игор Ласић

Осамдесет година 'Просвјете'

Сада 'Просвјету' чини 2.500 чланова у 58 активних подбора, рекао је Сениша Таталовић поводом јубилеја

ПОВОДОМ 80 година постојања Српског културног друштва 'Просвјета', кровне културне и просвјетне институције Срба у Хрватској, у Централној библиотеци 'Просвјете' у Загребу, уприличен је округли стол на којем су о разним фазама постојања друштва говорили Софија Божић из Института за новију историју Србије из Београда, Игор Мркаљ, Чедомир Вишњић, Душан Маринковић, Милорад Пуповац и Сениша Таталовић.

Округли стол у Загребу

Милорад Пуповац рекао је да се за обнову рада 'Просвјете' 1992. залагао Српски демократски форум. Припремне радње започеле су 1992. да би у фебруару 1993. Друштво било поново основано. Почело се с формирањем подбора под Хрватској, да би се након реинтеграције источне Славоније и Барање, мрежа подбора додатно проширила. Такођер су развијане активности Привредника и Издавачког подuzeћа, да би 2015. дошло до кризе јер је једна групација покушала преузети 'Просвјету'.

— Након десетак година правне борбе враћена је имовина, а зграда у Прерадовићевеј улици због законских препрека није могла бити враћена путем суда, па је Влада Зорана Милановића 'Просвјети' даровала њено власништво. Сада широм Хрватске постоји мрежа српских културних центара који пружају простор за рад подбора, мањинских вијећа и других организација – закључио је Пуповац.

— Оснивањем 'Просвјете' настављена је традиција организација Срба које су у Хрватској постојале прије Другог свјетског рата. Крајем 19. и почетком 20. века формиране су Српска банка, Српске задруга, Привредник, уз читаонице и пјевачка друштва, бројни листови и часописи, што је Загреб учинило пословним средиштем Срба, не само у Хрватској, него и у цијелој Аустроугарској – рекла је Софија Божић и указала на велико значење Привредника који је омогућавао школовање сиромашне српске омладине код трговаца и занатлија тако да је од 1897. до 1941. Привредник имао је 40.000 питомаца. Чедомир Вишњић говорио је о дјеловању 'Просвјете' од оснивања.

— Друштво је настало на партизанским идејама спајајући национално и просвјетитељско дјеловање, да би од 50-их година дјелокруг рада окренут према просвјетитељству – објаснио је Вишњић. Пензионирани свеучилишни професор Душан Маринковић нагласио је да Срби од 1972. до почетка 90-их нису имали 'Просвјету', иако је радило издавачко подuzeће. У том раздобљу значајну улогу је имао Станко Кораћ, заступајући програмске циљеве Друштва. Средице 80-их јавља се идеја о реактивирању Друштва. Сениша Таталовић нагласио је да је у обновљеној 'Просвјети' тежиште стављено на научно-истраживачку дјелатност.

— Окупљен је низ интелектуалаца који су успјешно водили пројекте. Уз то се радило на образовној те школској аутономији тако да су направљени наставни програми и удбеници. Након расплета недавне кризе у 'Просвјети' је затечено јако лоше стање, од губитака – који су касније санирани – до лоших међуљудских односа. Што се тиче чланства, затекли смо Потемкинова села с много фиктивних чланова и подбора од којих су неки морали бити распуштени. Сада 'Просвјету' чини 2.500 чланова у 58 активних подбора – рекао је Таталовић и указао на континуитет културног аматеризма, одржавања манифестација, издаваштва и информирања. 'Просвјета' настоји очувати српски културни идентитет, али и развијати културу сјећања, закључио је Таталовић.

■ Ненад Јовановић

Подршка спортистима

Рад СРДС-а подржане све српске институције и организације у Хрватској

СПОРТСКО рекреативно друштво Срба у Хрватској у протеклој и овој календарској години успело је да реализује најзначајније програмске активности, а приоритет у будућем периоду и даље ће бити усмерен на умрежавање и помоћ спортским клубовима и организацијама, истакнуто је на Извештајној скупштини Друштва, одржаној у Даљу. О раду СРДС-а говорили су председник Милан МАРТИНОВИЋ и програмска директорка ТАТЈАНА ДРАГИЧЕВИЋ.

— Најзначајнији спортски догађај ове године био је одлазак српске мањинске репрезентације на Еуропаду, европско фудбалско првенство репрезентација националних мањина, где смо освојили осмо место – подсетио је председник Мартиновић. Иако је фудбал најатрактивнији, Друштво се труди да помогне рад спортских колектива који се баве другим врстама спорта.

— Уз фудбалске клубове, којих је највише на подручју истока земље и који су и највише ранжирани, морам да похвалим рад Карате клуба из Бијелог Брда, који постиже запажене резултате и има неколико репрезентативаца – истакао је Мартиновић додајући да је тенденција помоћи свима којима је неопходна, било за организацију одређених активности или у сегменту санације инфраструктуре. Подсетио је на бројне активности, издвојивши организацију регионалних малофудбалских турнира, турнира у популарном баскету, као и оне усмерене на очување традиције кроз Олимпијаду старих спорта.

— Све то представља добру промоцију српске заједнице, иако нисмо искључиви јер Друштво у свом чланству има и клубове, који нису већински српски – нагласио је први човек СРДС-а. Мартиновић је подсетио и да је Спортско рекреативно друштво Срба утемељило награду Владимира Беара, која се додељује истакнутим

Извештајна скупштина СРДС-а у Даљу

спортистима те спортским радницима који су допринели промоцији спорта и који су током своје спортске каријере заговарали толеранцију, ненасиље и равноправност у спорту и друштву. Управо то је један од главних постулата Друштва.

Рад СРДС-а подржан је од свих српских институција и организација у Хрватској, финансира се из средстава владиног Уреда за људска и права националних мањина, а одређене активности финансирали су и спонзори.

— За све потребе које постоје на терену, средстава увек недостаје. Оптималан буџет, којим би на годишњем нивоу могли да покријемо тзв. хладни погон и рад клубова био би од 150 до 200 хиљада евра – рекао је Мартиновић. Ранијих година, одређене активности финансиране су на основу ребаланса буџета, који ове године није предвиђен.

— Још увек се чекају конкретне информације везане уз будуће финансирање друштва јер оно овиси о низу фактора, између осталог и од тренутне политичке ситуације у земљи – закључио је Мартиновић. Иако је неформално почело с радом 2016. године, СРДС у формално-правном смислу делује од 2018. године, а основали су га Српско народно веће (СНВ), СКД Просвјета, СПД Привредник и Заједничко веће општина (ЗВО). Основано је с циљем да повећа доступност спортско рекреативних садржаја у свим крајевима где живе припадници српске националне мањине, потиче развој спортско-рекреативних садржаја те јача друштвену укљученост, промовишући толеранцију, ненасиље и културу спорта.

■ Сенка Недељковић

Амбасадорка у Вуковару

Амбасадорка САД-а Натали Рејес разговарала је са српским политичким представницима

ЗАМЕНИК вуковарско-сремског жупана из реда српске заједнице, СРЂАН ЈЕРЕМИЋ примио је у седишту жупаније амбасадорку Сједињених Америчких Држава у Хрватској, НАТАЛИ РЕЈЕС, која је била у наступној посети Вуковару. Разговарали су о стању и потребама српске заједнице у Хрватској, посебно на истоку земље, где је и најбројнија.

— За нас Србе веома је важна добра сарадња с представницима америчке амбасаде јер она је потписник Ердутског споразума којим је постигнут мир, те осигуран остатак српске заједнице у Подунављу, а самим тим и гарант остваривања наших, законом загарантованих права – рекао је у изјави након састанка Јеремић. Високој гошћи указао је на позитивне искорак по питању права Срба у Хрватској, попут доношења Оперативног плана за националне мањине, те издвајања у сфери културе. Нагласио добру сарадњу с државним институција-

Сусрет у седишту Вуковарско-сремске жупаније

ма у последња два мандата, те ону на регионалном и локалном нивоу. Заменик жупана се дотакао и још увек присутне проблематике на терену, односно закона који гарантују права српске мањине, а који годинама нису доживели имплементацију у пракси.

То, је пре свега, Закон о службеној употреби српског језика и писма националних мањина, мањинском образовању, те питање ревизионизма историјских догађаја, најчешће из Другог светског рата, говор мржње и ксенофобије према припадницима српске заједнице од странака десног спектра, од којих поједине партиципирају у власти.

— Такве странке онемогућавају и учешће у власти СДСС-а, као легалног и легитимног политичког представника српске заједнице на државном и регионалном нивоу – указао је заменик жупана. Истакао је интерес српске заједнице да буде повезница са представницима хрватске мањине с друге стране Дунава, па је најавио успостављање конкретне сарадње с представницима хрватске националне мањине у Војводини. Америчка амбасадорка, која је на тој функцији у Хрватској нешто више од пола године, обећала је подршку у таквим настојањима и праћењу стања о поштовању законом загарантованих права у пракси. Уместо усмене изјаве новинарима, из Амбасаде је дан касније послана писмена изјава о посети и разговорима њихове представнице у Вуковару.

— Заменик жупана Јеремић и ја разговарали смо о јединственом послератном искуству Хрватске у мирној реинтеграцији и заштити својих мањинских заједница. Као сведок Ердутског споразума, Сједињене Државе предане су подршци хрватским напорима да Србима и другим мањинама осигурају просперитетне и мирне животе – наведено је у кратком саопштењу.

■ С. Недељковић

Помоћ у невољи

Након што им је пожар опустошио кућу у Бијелим Водама код Глине, обитељ Бранковић посетили су Ања Шимпрага и Борис Милошевић

МИЛКА (1947.) и Милош Бранковић (1945.) из Бијелих Вода код Глине успјели су прошли тједан, у ноћи с уторка на сриједу, изаћи неозлијеђени из своје горуће куће, и то је добра вијест коју радо истичемо у први план.

Но притом су остали практично без свега. Стара дрвена градња изгорјела је до темеља, као и перадарник с пар десетака пилића. Понеке ситнице Бранковићи су изнијели у рукама, колико су тога уопће стигли доградити, а и ватрогасци су им спасили замрзивач с нешто меса. Ауто је

Згариште на Банији

спашен, одмах уклоњен подаље од ватре. Као што нам је пренијела ДАНИЈЕЛА КУКОЛЕЧА из Одјела за социјална и хуманитарна питања СНВ-а, која је убрзо дошла на поприште, прискочили су и комшије.

Времешни пар смјештен је потом у оближњу викендицу, посјед њихове родбине. Из комшилука је послан шпорет на дрва, а исти дан у посјету Милки и Милошу стигли су Ања ШИМПРАГА и БОРИС МИЛОШЕВИЋ из СДСС-а, односно СНВ-а. Понудили су им материјалну помоћ у сарадњи са СПЦ-ом, прије свега ону најпотребнију. Већ сљедећи дан за Бранковиће су осигуране комбинирани вешмашина, те фрижидер и пећ. Понуђен им је контејнер за становање, али одлучили су до даљњег остати у родбинској викендици. Ипак, надати се да ће доћи, према могућностима, и до обнове њихове куће, а дотад Бранковићима треба пожељети миран опоравак од ове несреће.

■ И. Ласић

Кордунаши за Јабланицу

Делегација Општине Вргинмост одвезла је комби пун опреме за спасиоце у Јабланици

ПРОТЕКЛОГ петка, делегација Општине Вргинмост одвезла је велики комби са хуманитарном помоћи у општину Јабланица у БиХ, страдалу у бујичним поплавама. Од 2018. године, наимае, Јабланица и Вргинмост су пријатељске општине.

ИНФОРМАТОР

Истовар помоћи

— Имамо размјену ученика, културних активности и пројеката. Становници Јабланице помогли су нам када нас је погодио потрес, а ми смо сада узвратили помоћ. Чули смо се са њиховим штабом заштите и начелником који су нам рекли да је неопходна опрема за спасиоце. Тако је наша опћина купила двије врсте чизама, комбинеzone, кишне кабанице и чеоне лампе – казао је начелник Опћине Вргинмост Милан Врга (СДСС). Властима иницијативом, подбор вргоминшћанске Просвјете, заједно с удружењем Сунцокрет и Црвеним крижем Вргинмоста, сакупили су новце и купили хигијенске потрештине за дјецу и старије људе као што су пелене и други хигијенски материјал. Вриједност донације је око 6.000 еура. У Јабланицама су, поред начелника Врге, били председник подбора Просвјете Ђуро Воркапић и ДЕЈАН ГАБРИЋ.

■ М. Цимеша

Већ смо интегрисани

Како то тачно да се Срби интегришу када овдје живе вековима, запитала се Драгана Јецков у Крњаку

Поводом Дана и крсне славе Вијећа српске националне мањине Опћине Крњак, организирана је трибина под насловом 'Очување идентитета – отпор асимилацији'. О теми је говорила саборска заступница СДСС-а ДРАГАНА ЈЕЦКОВ.

— Они који насрћу на идентитет Срба у Хрватској неријетко тврде да су Срби заправо дио хрватског националног корпуса, односно намјерно или ненамјерно поистовјећују појмове држављанина и грађанина са појмом националности – казала је Јецков, додавши да у великим градовима дио припадника српске заједнице на одређени начин прихвата тај негативан однос па се покушавају заштити тако да идентитет испољавају што мање, што она, како каже, не замјера, јер сватко сам о томе одлучује.

— Нас се назива на различите начине. Неки кажу да смо "хрватски Срби", као да постоје "српски Хрвати". Не постоје.

Или кажу да смо православни Хрвати, што се све више чује у задње вријеме. Сматрам да барем ми морамо бити прецизни: ми смо хрватски држављани, али је наша националност српска, вера православна уз припадност Српској православној цркви – истакнула је Јецков, упозоравајући на покушаје рехабилитације Хрватске православне цркве која је постојала у вријеме ндх. Сматра да одређене друштвене групе у Хрватској, иако се неспорно прихватају највиши међународни и европски законодавни оквири за заштиту националних мањина, ипак не желе прихватити српску националну

Домаћин Илија Матијевић и Драгана Јецков

мањину као своје богатство. Критички се осврнула на идеје интеграције.

— Нажалост – каже она – постоји некаква мисао водиља да Србе треба интегрирати у хрватско друштво, као да су Срби јучер однекуд дошли у Хрватску. Како то тачно да се Срби интегришу када овдје живе вијековима? Доказ за вјековни боравак овдје су српске и православне цркве и манастири којих има на сваком кораку, бројни су писани трагови на ћирилицу. Како да се интегрише неко ко је дио европског културног круга толико дуго, како интегрирати некога ко је у различитим сферама живота допринио да рх изгледа управо овако. Како ће се интегрирати Никола Тесла, Милутин Миланковић, Петар Прерадовић, Јосиф Руњанин, Григор Витез, Владан Десница? Могли би додати Перу Квргића, Раду ШЕРВЕЦИЈУ, бројне друге глумце, спорташе, лијечнике, свеучилишне професоре – рекла је заступница.

■ М. Ц.

Сат повијести

Дрежничани су обиљежили краткотрајно ослобођење мјеста у Другом свјетском рату

ПОЛАГАЊЕМ вијенаца на централном споменику те на спомен костурници код некадашње партизанске болнице изнад села Томићи на обронцима Велике Капеле, у

Сат повијести у друштвеном дому

Партизанској Дрежници је обиљежена 83. годишњице првог ослобођења овог горанског мјеста, 10. октобра 1941. године. Скуп је организирано Удружење антифашиста Града Огулина. Скупу је присуствовало стотињак антифашиста и антифашисткиња те загребачке Мреже антифашисткиња коју чине средњошколци и студенти, у склопу пројекта 'Путевима завнох-а'. И овог пута одржани су својеврсни сатови повијести. О томе су говорили Филип Маравић Пипо (1929.) који је као 12-годишњи дјечак био свједок догађаја и др. сц. САЊА ХОРВАТИЊИЋ. Дрежница је у рату дала преко 1.500 жртава, бораца и цивила, а присутни су се заложили и за враћање биста народних хероја на споменик у центру мјеста.

Слобода је трајала кратко, јер су Талијани 20. октобра упали у Дрежницу са 2.000 до 3.000 војника. Дрежница је на мапи борбе против фашизма поднијела јако велику жртву, казао је НЕВЕН ИВОШЕВИЋ, председник ВСНМ-а Карловачке жупаније Ивошевић.

■ М. Ц.

За помирење

С комеморације за 243 жртве усташког терора у Кукуњевцу послане су поруке мира и помирења

УОРГАНИЗАЦИЈИ Мјесног одбора Кукуњевац, Вијећа српске националне мањине (ВСНМ) Града Липика и Удруге антифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) Пакрац-Липик, у мјесту

Окупљени у Кукуњевцу

Кукуњевац одржана је комеморација у знак сјећања на жртве усташког терора. На овом мјесту, прије осамдесет и двије године, трагично је погубљено 243 мјештана, док их је још 423 страдало у логорима на подручју тадашње ндх.

У име организатора окупљене је поздравео пожешко-славонски дојупан Никола Ивановић. Вијенце у част страдалима положили су представници породица жртава, делегација Града Липика предвођена председником Градског вијећа Слободаном КАТУНАРОМ, као и пакрачка доградоначелница Мирсада ПОПОВИЋ ДАМЈАНОВИЋ. Активиста Мирјана БИЛОПАНОВИЋ прочитала је дијелове Јаме ИВАНА ГОРАНА КОВАЧИЋА, а након полагања вијенаца, служен је помен.

— С овог догађаја послане су снажне поруке мира и помирења, наглашавајући важност заједничког сјећања на прошлост како би се изградила будућност утемељена на толеранцији и разумијевању, али и да се овакве трагедије никада не смију заборавити нити поновити – рекао нам је Ивановић.

■ Н. Ј.

Ријетко досљедан

У Карловцу је одржана промоција књиге 'Шувар-политичка биографија' Раде Драгојевића

УОРГАНИЗАЦИЈИ карловачког подбора Српског културног друштва Просвјета у Карловцу је одржана промоција књиге 'Шувар-политичка биографија' (Средња Еуропа, Загреб, 2024.) чији је аутор загребачки новинар и публицист те бивши уредник новинара Раде ДРАГОЈЕВИЋА. О књизи су говорили доктор физике и директор Козмолошког центра у Крижевцима ПЕТАР ПАВЛОВИЋ, новинар и публицист др. Данко ПЛЕВНИК те сам аутор. Павловић је подсетио да се ове године обиљежава 20 година од изненадне смрти Стипе Шувара, који је у оквирима хрватске и југослаvensке политике био специфичан, јер је у својим идејама и дјеловању показао досљедност. — Досљедност је врло ријетка и инзистирање на њој данас звучи парадоксално. Шувар је био досљедан приликом промјене политичког система. Он је и даље вјеровао у оно у што је вјеровао и прије – нагласио је Павловић. — Драгојевићеву књигу се исплати купити и читати. Она није апологетска, фактографска, хронолошка, није омаж Шувару из којег не бисмо много сазнали. Раде је истраживао дуже од године дана и промишљао како ју написати због чега књига и јест на разини озбиљног доктората – истакао је Плевник. Такођер је истакнуо да аутор није скривао Шуварове грешке, већ је јасно упозорио гдје је гријешио стављајући догађаје у повијесни контекст, јер се само тако могу разумјети. — Четири су носеће тема на којима сам инзистирао, а то су Бијела књига 1984.,

С промоције у Карловцу

школска реформа 1974., Шуваров сукоб с Миком Шпиљком и сукоб са СЛОВОДАНМ МИЛОШЕВИЋЕМ – објаснио је Драгојевић.

■ М. Ц.

Јубилеј Македонског гласа

Кроз 31 годину његујемо идентитет кроз македонски језик и културу, рекла је Милена Георгиевска, главна уредница Македонског гласа

Пригодном изложбом у Културно-информативном центру Сјеверне Македоније у Загребу, обиљежено је излагање 150 бројева Македонског гласа, гласила Заједнице Македонаца у РХ.

— Првих 150 бројева јако много значе за редакцију, читаоце и Заједницу Македонаца у РХ. Важно је да смо кроз 31 годину, колико лист излази, корачали стазама оних који су реализирали идеју да Македонци у Хрватској имају лист на свом језику. Часопис нам омогућава да његујемо идентитет кроз језик и културу, али и да оставимо писани траг будућим генерацијама о дјеловању Заједнице Македонаца – рекла нам је МИЛЕНА ГЕОРГИЈЕВСКА, главна уредница Македонског гласа. Нагласила је одличну посјећеност веб странице Заједнице Македонаца кроз

Редакција слављеника

коју се лист представља у дигиталној верзији тако да је доступан по цијелом свијету.

— Захвална сам хрватској Влади што је у своју политику уврстила националне мањине и омогућила да ван наше домовине имамо лист на македонском језику, да се може читати о љепотама Македоније, да ученици у школама похађају Ц модел образовања гдје је Македонски глас на наставу географије уврштен као додатни материјал, па је тако доступан и младима – казала је, исказујући оптимизам везан за будућност листа.

■ Н. Ј.

Планирани пројект

Књига Анте Лешаје говори о уништењу 731 споменика и 2.333 спомен обиљежја

Пред бројном публиком у дворани Савеза антифашистичких бораца и антифашиста у Загребу 11. октобра одржана је промоција књиге АНТЕ ЛЕШАЈЕ 'Затирање повијесне меморије'. У име издавача, предсједник САБА РХ ФРАЊО ХАБУЛИН нагласио је да се затирање меморије обавља на бројне начине, па и уништавањем или оштећивањем више од три тисуће споменика посвећених нов-у. Уредница књиге и историчарка НАТАША МАТАУШИЋ цитирала је колумнисту Новости ВЕКТОРА ИВАНЧИЋА који је написао да 'уништавање споменика није била стихија него помно планиран пројект'.

— Лешајина књига говори о новом обли-

Књига Анте Лешаје говори о уништењу 731 споменика и 2.333 спомен обиљежја

ку уништавања меморије, с обзиром на уништење 731 споменика и 2.333 спомен обиљежја. Дуже од 20 година од рата споменици стоје зарасли, порушени и на ругло околине – рекла је.

— Књига говори о активном отпору рушењу споменика уочи 80 година од краја Другог свјетског рата. Уводни дио говори о друштвеном преврату 90-их који се читовао у економској пљачки, уништавању књига, библиотека и споменика, те новим школским програмима

— истакнула је научна сурадница на Институту за повијест умјетности у Загребу Сања Хорватинчић, истичући да постоји отпор забору, али и да иницијативе још нису довољно увезане.

— Мотивација за моју књигу је био отпор младих према уништавању споменика. Голема већина споменика подигнутих након 1945. посвећена је отпору против фашизма. Споменици подигнути након 1991. највећим дијелом су посвећени једној личности која се мистифицира – рекао је Лешаја.

■ Н. Ј.

Старење и деменција

Центар за младе из Даља организовао је предавање клиничке психологиње Мирјане Владетић

Поводом обележавања Међународног дана старијих лица, Центар за младе Даљ у сарадњи са Женским удружењем Извор из Тење организовао је едукативну трибину под називом 'Старење и/или деменција'. Предавач је била МИРЈАНА ВЛАДЕТИЋ, специјалисткиња Клиничке психологије. Учеснице трибине биле су запослене у Центру за младе у Даљу и општини Ердут, које су у наведеним институцијама запослене у оквиру пројекта 'Зажели- превенција институционализације'. Председница Центра за младе Милица Севкић истакла је да, су и носилац пројекта Зажели, чији је циљ брига о старим и немоћним особама.

Мирјана Владетић, запослена тридесетак година на Клиници за неурологију у КБЦ Осиек, указала је на чињеницу да је у нашем друштву све више оболелих од деменције, нагласивши да је реч о прогресивној болести, где је од велике важности брига и комуникација с оболелима. — Старење као процес сустиже све нас. У почетку су то спорадичне сметње, попут заборавности. Први знаци деменције знају се преклапати с тим симптомима, али релативно брзо одмакну од тих симптома и видимо да се особа мења. У таквој ситуацији требало би што пре потражити стручну помоћ, како би проценили

Предавање др. Владетић

да ли се ради о деменцији, а онда утврдити начине лечења и збрињавања, кад болест напредује – рекла је психологиња, говорећи о важности дијагностиковања болести.

— Ближимо се броју од стотину хиљада оболелих од деменције. Тај број може бити и већи с обзиром да деменција код појединих особа још увек није препозната у систему, односно није постављена јасна дијагноза – поручила је Владетићева.

■ С. Н.

Пљесак за најмлађе

Најмлађи су показали да негују културу и традицију русинске, украјинске, словачке, мађарске и српске заједнице

УОРГАНИЗАЦИЈИ Савеза Русина Републике Хрватске и Културно-уметничког друштва Осиф Костелник из Вуковара, одржана је 12. манифестација дечјег културно-уметничког стваралаштва Први пљесак. У родној кући нобеловца ЛАВОСЛАВА РУЖИЧКЕ окупиле су се културно-уметничка друштва русинске, украјинске, словачке, мађарске и српске националне мањине, која раде с најмлађима. Била је то прилика да кроз плес и песму покажу културу својих мањинских заједница.

Председник друштва домаћина Мирко ДОРОКАЗИ указао је на значај манифестације у очувању културног идентитета мањина, које су заступљене на

Наступ у родној кући Лавослава Ружичке

истоку Хрватске али и чињеницу да је јесен период највећих активности. Ове године је учествовало девет друштава, за разлику од прошле године када их је било пет. Председница Савеза Русина РХ ДУБРАВКА РАШЉАНИН је говорећи о заинтересованости најмлађих за овакав вид културног аматерима истакла да они знају бити итекако активни, уколико им се приступи на адекватан начин.

Учесници овогодишњег Првог пљеска били су, уз домаћине из куд-а Осиф Костелник и чланови куд Јоаким Говљ из Миклушеваца, куд Јоаким Харди из Петроваца, Друштво Руснак из Петроваца,

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

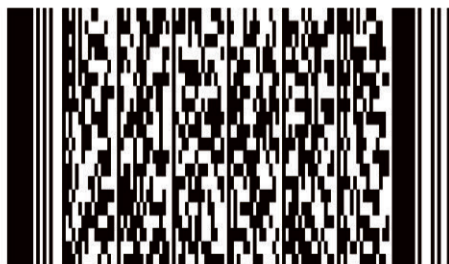
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Живот ван центра

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Управо завршен међународни научни скуп одржан почетком октобра у Шибенику под насловом 'Медитерански пејзажи, идентитет и живот народа Далмације' блистави је примјер тога новопробуђеног и другачијег културног живота изван најужег центра

Иако наше организације овдје имају за један од главних циљева и суставно истраживање цјелокупне културе и повијести овога народа, из праксе се ипак назире да се највећи дио кадрова у свом раду концентрира на свега неколико одабраних периода и поља дјеловања. Сасвим угрубо, култура се много врти око најширег смисла термина, око фолклора и око нешто савремених појава, а повијест је углавном политичка и везана је највећим дијелом за двадесети вијек (потоње је, кад се о нашем народу ради, и сасвим разумљиво дакако). Такођер, институционално гледано, концентрација централа наших организација по природи саме ствари је у Загребу, што понекад маргинализира покушаје озбиљног научног и културног рада у дијеловима ван центра гдје заједница живи. Највећи дио кадрова свјетовне је, лаичке, и често 'прогресивно-лијеве' оријентације, у недостатку бољег термина, па и радови стога иду већином у том правцу, мада је у посљедње вријеме изашло и неколико ванредних дјела, монографија које се баве и нашом сакралном баштином.

Изван центра догађа се међутим већ неко вријеме један готово непознат а богат живот промишљања националне повијести и културе кроз другу врсту институционализације, тамо гдје су

Научни скуп одржан је у манастиру Крки (фото: Епархија далматинска)

хисторија и култура блиско везане с духовношћу. Управо завршен међународни научни скуп одржан почетком октобра у Шибенику под насловом 'Медитерански пејзажи, идентитет и живот народа Далмације' блистави је примјер тога новопробуђеног и другачијег културног живота изван најужег центра. У организацији Епархије далматинске, а уз подршку Управе за сарадњу са црквама и верским заједницама при Министарству правде Републике Србије, велики број знанственика одржао је у три дана преко двадесет предавања, силно занимљивих и прегнантних, са живим дискусијама у наставку, у демократичности и ширини, с ехом готово античког симпозиона, а сасвим модерне академске, интелектуалне и етичке строгости и акрибије.

Покретач скупа и идејни зачетник је владика никодим (косовић), архиепископ задарско-шибенички и митрополит далматински, 'добри дух' скупа а и многочега доброг и квалитетног у Шибенику и у Далмацији, с посебном тачком коју представља манастир Крка, као активно и живо мјесто окупљања људи културе, умјетника и чланова академске заједнице. Митрополитов наступни говор на отварању показао је импресивно не само посебну, на моменте збуњујућу, колико енергичну личност и индивидуу, него је и метафорички рекао онима који знају ослушнути и какви су се интелектуалци који су уједно и духовници појавили у само једној генерацији унутар Цркве. Владика који у говору апострофира најприје да је Далматинац (Задранин рођењем и коријенима), Медитеранац, и који се у уводној ријечи реферира на фелинија и талијанске филмове, који са знаљачким осмијехом цитира стих 'мало нам за срићу триба' из пјесме дорис драговић (!), и док говори о особинама Медитеранаца и њихове (дез)организације уводи и Алана Форда... све то описало је и подвукло колоритност, самоујид и дух(овитост) овога посебног свештеника, у међувремену и правог 'културтрегера' шибенског, као што је такав тон још радосније најавио и атмосферу предстојећих дана. Лак и опуштен почетак јест диктирао атмосферу, али излагања се дакако нису повиновала и равнала по томе. Одвила се у неколико дана читава серија ванредних предавања, у големом луку тема и дубини приступа, у регистрима и стиловима излагања и говорника, гостију из Србије и нас одавде, домаћих. На истим сесијама прелазило се лако и неусиљено с термина као што су 'трансмодерност', на историју крсних слава у Далмацији; ишло у тематском луку од раносредњовековне црквене архитектуре до модернисте мирка королије о којему је мајсторски говорио професор емеритус јован делић. Тематизирао се Медитеран кроз своју плурицентричност и 'меке границе', кроз цивилизаторске и еманципаторне елементе овог јединственог подручја, културалног и филозофског концепта, са својим многобројним предностима, али и ограничењима и споровима, па тиме и враћањем на наше питање и опстанак на том подручју кроз дуге вјекове. У том смислу,

расправљало се о језику и језичним питањима, лингвистички, као у интервенцији проф. пуповца, гдје се високостановно и лично мијешало у дирљивом и горком препознатљивом искуству локалног говора и језика као тачака спајања и страшног дијељења, а говорило се о језику и поетски и есејистички, како и доликује. Просвјетитељска линија, незаобилазна, промишљена је кроз двојицу највећих интелектуалаца почетка савремене националне повијести, кроз живот и дјеловање у Далмацији двојице свјетских путника и писаца – герасима зелића и наравно уз 'Живои и њриклученија' најдражега доситеја обрдовића. Писана повијест како Медитерана тако и нашег народа на Медитерану као магистрална тема, нужно је водила у приповијест о архивама, што је голема цивилизацијска стечевина и нон плус ултра врлина медитеранског круга, баш као што је показано у чаробном, готово литерарно уоквиреном предавању о исељеницима из Далмације у Аргентину и овим одистински (за разлику од данашње често празне фразе) 'флуидним идентитетима' наших људи на најдаљим тачкама свијета, што је бриљантно показала др. милеса стефановић-бановић у својој интервенцији. На то се одлично наслоило предавање о повијести одијевања у Далмацији и самом Шибенику, који је у том тренутку био апсолутно идеални топос за то – Шибеник са својим народним одијелом и капом чију је декорацију извела у 19. вијеку симеуна матавуљ, мајка пишчева. Гости из Србије, било је развидно, горњи су ешалон академског свијета. То се најбоље и најимпресивније видјело с предавачима теолозима. Епископ моравички тихон, доскора игуман Студенице и врхунски интелектуалац читао је идентитет комплексно, кроз унутарње устројство цркава у Далмацији, насталих под утјецајем ромејске културе у средњем вијеку. Филозоф и филолог др. микоња кнежевић спојио је Шибенчанина, епископа далматинског никодима милаша, ту истинску историјску фигуру, с изразито комплицираним теоријским, теолошким проблемом из црквене догматике. Све заједно, читав један, насловом предавања наташе булатовић, 'скривени дух српске интелигенције' објављивао се из предавања у предавање, из дана у дан, кроз прошлост, али и ево, скоро изненађујуће након свега и с обзиром на мјесто, напоскон и у данашњици. И без намјере да опет нестане.

Наравно, пошто је мјесто сусрета Шибеник, како би у питању града, његове културе, припадности и идентитета онда могло без браће дедића, арсена и милутина, и свега онога што их је формирало, спајало али и раздвајало, ствари опће и сасвим личне. Ако се дозволи, дојам је уопће био да су њих двојица били присутни као неки 'свјетовни заштитници' над читавим симпозијем тих неколико дана, а трајно над градом.

Част је било бити у Шибенику почетком октобра, љета Господњег 2024. ■

ВЕСНА МАРЈАНОВИЋ

Ми смо глас грађана у заштити културног наслеђа

Генерални секретар организације Европа ностра Србија

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Ове године награду Хероина наслеђа додељујемо Светлани Спајић за њен рад на очувању музичке баштине книнске крајине. Она је једна од оних која се из неког праисконског осећаја вредности припадања неком крају, бави тим крајишким културним наслеђем

Да ли је наш данашњи живот смјештен само у временски видокруг 'од четвртка до четвртка' или човјеков поглед на себе и околину, у ери масовног убрзања, може сезати даље и дубље од тренутних проблема и површних атракција? Колико смо везани за наше претке и колико нам је стало до мјеста гдје су живјели, као и до културе и догађаја који су обиљежили њихов живот? Да ли желимо сачувати нешто од тог наслијеђа, односно могу ли живјети заједно прошлост, садашњост и будућност? О овим питањима разговарамо с генералним секретаром организације Европа ностра у Србији, весном марјановић.

Што је то Европа ностра?

Европа ностра је мрежа организација цивилног друштва широм Европе која се бави културним наслеђем. Основана је 1963. године у Паризу, као покушај (уосталом као и еу) да се након Другог светског рата у Европи сачувају неке основне вредности, као што је инсистирање на миру, приближавању различитих култура и разумевању да је Европа наша заједничка кућа. У последње време ми волимо да кажемо да се бринемо и о природном наслеђу, јер су то одувек неодвојиве ствари, али сада су, као што знамо, постале актуелне. На пример, у Румунији се водила велика битка за један стари рудник Рошија Монтана, који је био и културно и природно добро и који је нови инвеститор хтео да сруши. Углавном, наша организација се бави заштитом и материјалног и нематеријалног културног наслеђа.

За трагом прошлости

Како у новије време функционира Европа ностра?

Европа ностра је 2018. годину изабрала као годину европског културног наслеђа, из чега су произашле активности као што су одрживост културног наслеђа, културно наслеђе као елемент у борби против климатских промена и нове парадигме градње, што је и код нас на Балкану актуелно још из доба социјализма када су доминирали бетон

и много зграда. Тај нови приступ градњи би значило да се не руше старе зграде, него да се оне обнављају, те да мора да постоји довољно зелених површина као и јавних простора које могу да користе сви – дакле, супротно од те махните градње и експлоатације јавних простора, што се данас намеће као доминанта урбаног развоја. У том кругу од 60 година културно наслеђе се посматра веома широко и на том простору у заштити тог наслеђа учествује веома много људи и организација укључујући и нашу, Европа ностра Србија.

Изјавили сте једном да брига за наслијеђе значи низ малих корака. Што би то точно значило?

То би могло да се каже за културу у целини, а за културно наслеђе посебно. Европа ностра Србија постоји од 2007. године и ми сваке године додељујемо награду Херој или Хероина наслеђа. Ове године је додељујемо светлани спајић (која је мислим имала интервју у Привреднику 2022. године), за њен рад на очувању музичке башти-

Југославија се распа-
ла, али друштва на
њеном некадашњем
подручју, уз све про-
блеме и даље су мул-
тикултурна. Наша
мисија је дакле и у
томе да подсетимо
колико је разноли-
ка култура у Србији
и у овим крајевима
уопште

не книнске крајине. Она је једна од таквих жена која се из неког праисконског осећаја вредности припадања неком крају, бави тим крајишким културним наслеђем. Такви људи то не раде због каријере него из осећаја неког животног задатка. Обилазећи разне културне локалитете у Србији, схватила сам колико је важан рад, на пример, локалних музеалаца, људи у регионалним заводима за заштиту споменика културе или пак потпуних аматера који имају велику енергију и љубав да се заложу, на пример, за породично благо или вредне ствари у свом крају. То су све људи који не траже никакво признање ни новац, него само имају жељу да се нешто вредно очува. Ми смо награду Херој наслеђа установили баш зато што су ти људи често потпуно маргинализовани и уопште нису примећени. Њихов рад да се нешто сачува и обнови у основи је врло стрпљив напор и након дуго година тај рад има тек филигранске помаке.

Како куца срце таквог ентузијазма?

У првом реду то су људи који функционишу на неки посебан, специфичан начин. Њима је јако актуелно, не нешто што се догодило прошлог четвртка, него нешто што постоји већ тристо година. Они имају другачији појам простора и времена. Они те категорије сагледавају у тоталу на пуно дужијој линији него остали људи. Такви људи имају око за детаље и јако су фокусирани на њих. Рецимо наша некадашња председница Европа ностра Србија, од недавно у пензији, славица вујовић, пре 20 година је са својим сарадницима отишла у војвођанско село Бач и бавила се његовом старом тврђавом. Она је са својим колегама, радећи корак по корак, од једне запуштене рушевине заиста успела не само да рехабилитује ту грађевину, него су онда ушла и европска средства, па је обновљен и самостан у Бачу. Сада тај Бач као културно природна целина изгледа као један занимљив простор који заслужује да се у њега улаже, да буде сачуван и да се о њему неко брине. Не само као о туристичкој атракцији, него као о неком трагу прошлости, који много говори о нашој историји, нарочито тамо где живе различите културне и етничке заједнице. Југославија се распала, али друштва на њеном некадашњем подручју, уз све

проблеме и даље су мултикултурна. Наша мисија је дакле и у томе да подсетимо колико је различита култура у Србији и у овим крајевима уопште.

Мисија Европа ностра у Србији у ствари је сензибилизирање друштва за бригу о културној баштини?

Има пуно локалитета на које треба обратити пажњу. Од београдске тврђаве на Калемегдану коју треба заштитити од разних акција комерцијалног типа, као што је тзв. изградња гондоле, преко заштите средњовековних споменика, до иницијатива у локалним срединама као што је, на пример, та тврђава у Бачу, ми покушавамо да анимирамо разне актере да делују у правцу заштите таквих локалитета материјалног и нематеријалног наслеђа. Ми не можемо да заменимо јавне институције којима је таква заштита посао, али можемо да лобирамо за такву активност. С обзиром на то да су наши чланови или сарадници историчари уметности, архитекте и археолози, они нам сигнализирају где се налазе осетљива места, а врло често нам се јављају и грађани или мале организације да нам пријаве одређене проблеме: запуштеност, небригу или штету на таквим локалним подручјима. Коначно Европа ностра у Србији је потписница Фаро конвенције која каже да је примарна особина културног наслеђа то што је оно вредно за друштво. Дакле, не ради се о нечему што само припада прошлости, него је културно наслеђе важно и за генерацију данас и за ону сутра. Осим тога оно може да има једну вредност за једну генерацију, а сасвим другу вредност за ону другу. Наслеђе може бити простор за разговор и за дебату тако да је наслеђе вишеслојна тема, чак савременија него што ми то мислимо.

Колико је Европа ностра у Србији регионално повезана?

Мрежа Европа ностра у Европи броји 15 организација укључујући и нашу, али таквих сличних организација које воде бригу о култури има још. Знаш да у региону не постоје такве локалне европе ностре, али ми имамо партнере међу невладиним организацијама и стручне људе у тим крајевима са којима уско сарађујемо. Рецимо ове године кандидат за европску годишњу награду Европе ностре је организација Друштво пријатеља дубровачке старине која се годинама бави очувањем и чишћењем дубровачких зидина. Или рецимо Српско народно вијеће из Загреба добило је награду Европе ностре у категорији 'Ангажман грађана и подизање свести' за свој пројекат 'Тишина која је срушила споменик', посвећен Споменику побједе народа Славеније војина бакитџа у Каменској.

Буђење хуманизма

Која су ограничења и проблеми у заштити културних добара?

Проблем заштите културних добара врло често је узрокован брзином начина живота којим данас живимо, али такође и брзином изборних циклуса за носиоце јавних политика. На пример, сваке четири године бира се нека градска, регионална или државна управа. Шта ви можете да урадите на заштити културних старина за те четири године, када након вас дође нека друга управа којој је приоритет финансирање локалног кошаркашког клуба!? Осим тога, ако си ти рецимо министар културе, ти одмах мораш да покажеш резултате свог рада, да се то измери и слика, а за резултате у заштити и обнови тврђаве или цркве треба десет до петнаест година... И онда имате парадокс баш код једног од наших министара културе, који је у једном тренутку отворио неколико капиталних објеката културе, па се чинило да је све то његових руку дело, а ти пројекти су започети давно пре њега. За бављење очувањем националне културе потребни су посвећеност, стрпљивост и устрајна брига. Са стајалишта јавне политике потребна је стратегија, а не случајна кампањска акција. И онда је то коначно стална борба: да добијеш

Весна Марјановић
(фото: приватна
архива)

средства, да твој пројекат траје, да имаш вредне сараднике и да је теби важно то зашто се бориш.

Постоји и европска листа угроженог културног наслеђа?

Да, то је листа која се формира сваке године на европском нивоу, на коју се бира седам најугроженијих локалитета културног наслеђа. У Србији је на тој листи прва била јеврејска синагога у Суботици, која је зато што је дошла на ту листу сачувана и обновљена и данас је у употреби. На листи је била тврђава на Калемегдану, манастир Дечани, а данас су на тој листи старе воденице из Бистрице са хомољског подручја. У региону је на тој листи било партизанско гробље изграђено према идеји архитекте Богдана Богдановића у Мостару, па затим загребачки Мирогој након земљотреса 2020, па стара пошта у Скопљу... Таква листа је тек иницијални окидач да се покрену снаге неке регије, људи и средства, да се тај пројекат реализује. Не где у средини између европског нивоа заштите културног наслеђа, државе Србије и потреба у локалној средини да се један локалитет заиста заштити, налазимо се ми из организације Европа ностра Србија да припоможемо у тој кореспонденцији између та три нивоа. Ми представљамо глас грађана у заштити културних добара.

Културно наслеђе се штити од заборава прошлости. Како се културно наслеђе штити од равнодушности будућности? Колико су у вези природа и културне старине?

Недавно је Европа ностра објавила један доста важан документ који се зове 'Европске зелене политике у области културног наслеђа' у којем је показала да кроз ту тзв. зелену транзицију у коју је Европа ушла културно наслеђе може да одигра веома конструктивну улогу. Зелена транзиција

значи да се сада сви враћају на старе занате, циркуларне економије, осмишљавањем и стварањем производа на такав начин да им се максимално продужи животни век, али и употребом, одржавањем, сервисирањем и рециклажом материјала који долазе из природе. Та веза између културе и екологије у књизи је јако добро објашњена, уз примере да онда и железничке станице постају мала средишта културе, да су у тренду паркови природе и слично.

Колики је значај оваквог повезивања?

Такви програми, у ствари, успоравају наш живот и дају нам шансу да се осврнемо, да размислимо и да се вратимо себи и да поново уочавамо детаље. Такво искуство нам омогућава да након дуго времена схватимо да смо се у нешто удубили, да смо се нечему посветили и да нисмо више толико површни, са гомилом непотребних информација.

Колико је културна баштина важна за генерацију младих која долази?

За почетак, сасвим је невероватно када се у нешто удубите, колико вас то може испунити и нахранити вашу унутрашњост. То успоравање које се постиже тим креативним бављењем детаљима око нас, који потичу из прошлости и који живе у садашњости, нарочито је важно за данашњу младу генерацију која живи са поремећеном пажњом. Она расте у времену убрзања, које јој не допушта да сазна шта значи заустављање и посвећивање времена нечему што је битно, у комбинацији природе, креативности и људских руку. То заустављање и обраћање пажње на важне детаље коначно значи пробудити поново хуманизам у себи, јер ако та наша особина због сулуде брзине овог времена увене, са човеком у будућности неће бити добро. ■

Пријепори
око градње
Српског
културног
центра у
Петрињи

пише
Саша
Косановић

Црква Светог
Спиридона поред
које је предвиђена
градња Српског
културног центра
(фото: Саша
Косановић)

Срби за, Хрвати против

Радници из Непала и Индије високо на скелам брину неке своје бригае. Пролазимо поред крупног Албанца који нешто урла сународњаку који је на крову зграде одмах поред парохиског дома. Они су у неком другом филму

Још увијек је Петриња рањен град. Види се то чим се цестом преко Бреста приближите раскршћу на којем скрећете лијево. Десно су Топуско и Глина. Пар стотина метара даље почиње Петриња, центар Баније. Баније рањене 40-их и 90-их и онај последњи пут, када ју је прије четири године скоро поломио потрес. Али, ево је још овдје. Док улазим у њу и паркирам уз руб прекрасног градског парка у чијем је средишту црква Светог Ловре и гледам зграде с новим фасадама, размишљам како би овдје било лијепо живјети. Онда се сјетим да сам дошао кратко након што су на Цркви Светог Спиридона осванули усташки графити и усред полемике око најављене градње Српског културног центра (скц), којег Српско народно вијеће (снв) намјерава изгра-

дити у Петрињи. Већ пола године град бруји о томе, наводно само због тога што се центар треба градити на Тргу хрватских бранитеља, а то је наводно недопустиво.

На тераси локалног кафића, поред зграде суда која је гранатирана на почетку српског напада на град 2. септембра 1991., када је кренуло лудило које је кулминирало 21. истог мјесеца предајом хрватских снага, чека ме локална политичарка, једна од најгласнијих противница градње скц-а, луца гашпар шако, жупанијска вијећница мост-а: 'Ја сам против локације. Ми у Петрињи имамо 598 погинулих, 78 људи се још увијек тражи. Не може ми нетко рећи – прошло је преко 30 година, то је било давно. Није давно, јер родитељи још увијек траже своју дјецу. Значи, није

давно. Ране су фришке и не треба им сол на рану. Локација стварно није у реду, да се на Тргу хрватских бранитеља гради Српски културни центар на 1.100 квадрата. Чему градња? Прво питам чему градња? Тко ће долазити у тај центар, јер сви су ти људи, нажалост, старије животне доби. Људи српске националности.'

Гашпар Шако тврди да је јако забринута за српске баке и дједове који тешко живе и пита се за кога се уопће гради културни центар. С друге стране, Гашпар Шако, рођена је у Горњем Вакуфу из којег је с обитељи у рату избјегла у Њемачку. У Хрватску се доселила прије 30 година, када је уписивала факултет, а у Петрињу прије 20-ак када је доселила са супругом, професионалним војником у потрази за јефтинијим стамбеним

квадратима од оних у Загребу, гдје су живјели и гдје супруг и даље ради. Импресиониран њеном бригом за српску заједницу, остао сам мало шокиран када ми је рекла да осуђује шарање усташких графита по православној цркви уз коју би се требао градити дом, али сматра да је кривац тамо гдје га нитко не очекује: 'Јако бих вољела да се приведу особе које су оскрнавиле вјерски објект. То је катастрофа. Оно што мене иницира да помислим да иза тога стоји нетко српске националности, јесте то што је дан прије с парохове куће, која се обнавља, бачена хрватска застава. Парох ју је бацио. Скинуо? Бацио.'

Несретни парох о којем прича Гашпар Шако је Саша Умићевећ: до инцидента са заставом, омиљен на петрињским улицама, човјек који је након потреса помагао свима, без обзира на националност, што истичу и многи Хрвати с којима смо разговарали. Њему су почетком септембра радници сплитске твртке која ради на обнови парохијског дома, без питања, на кров поставили хрватску заставу. Парох је заставу скинуо, уредно сложио и вратио радницима. Застава није бачена, није оскрнављена. Углавном, након тога, ишаране су двије православне цркве. Поред Цркве Светог Спиридона требало би ускоро почети градња скц-а.

Поред цркве наилазим на човјека који мобителом фотографира графите. Каже ми да је Србин из Јабуковца, не жели ми рећи своје име, али има мишљење о градњи дома: 'Ја сам за градњу, Петриња је ипак центар и мислим да центар треба бити овдје. Разумијем све, али мислим да треба градити. Иначе, овдје нема већих инцидената, ја сам се вратио прије 24 године и добар сам са свима. Нисам одавно чуо за неки међунационални експец, увијек има пијаних будала по биртијама. У мом селу тога нема. Имамо јако добру сарадњу с полицијом. Они не могу без народа и траже сарадњу с нама у вези миграната. Јавимо им оно што видимо и добро сарађујемо.'

Само неколико метара поред је кафић на самом Тргу хрватских бранитеља, који је данас велико градилиште. За столом су два локална Хрвата у 50-има. Мирослав Липак је против градње скц-а било гдје у граду, док његов пријатељ Мирко Пургер, који је такођер против, ипак нуди мало шире објашњење: 'Ја сам ту рођен, имам 58 година. Све те људе знам, има ту и добрих људи, Срба. Људи који су ок. '91. сам неким рекао када су радили буну, немојте то радити, завест ће вас, па ће вас оставити. Није то у реду. Ја сам ту близу. Имао сам двије куће, велико имање. Мени је мати остала без ноге, пунац без ноге... 2. 9. 1991. пала је граната и убила троје дјеце. То су била дјеца моје свастике...'

'Ми немамо ништа. Све радимо из мог приватног контејнера, скупштине обављамо на дворишту, кад је киша падала, ушли би у контејнер или у моју шупу. Културни центар је неопходан за Србе у Петрињи', сматра Мара Вилус, дугогодишња предсједница петрињске Просвјете

Што рећи човјеку којем су гранате десетковале породицу? Што му рећи о суживоту, о томе да ти који су то радили данас нису овдје и да ови преостали Срби, као и он, данас дијеле исте бриге и имају исте проблеме, а имају ваљда и иста права. Бјежим с трга и од тешких ратних прича док тргом урлају мотори грађевинских стројева. Радници из Непала и Индије високо на скелама брину неке своје бриге. Пролазим поред крупног Албанца који нешто урла сународњаку који је на крову зграде одмах поред парохијског дома. Они су у неком другом филму. Њих не занима братоубилачки рат 90-их који је оставио трајне ране на душама мојих суговорника.

Ратни ветерани, цивилне жртве рата, удовице, дјеца погинулих, највише рогоборе против градње скц-а. У емисији локалног радија недавно су гостовали челници двију бранитељских удруга. Један од њих, Златко Искрић, наступио је тада емотивно: 'Нека буде што даље од нас, то је тамо Јабуковац, можда и Горња Бачуга, да одмах имају и брање кестена, излете да организирају и тако даље, а из Горње Бачуге их нећемо чути, њихове ојкаче, што ће сигурно иритирати наше удовице, родитеље погинулих, дјецу, јер знате који смо ми имали притисак, нама су телефони били ужарени.'

Пожелио сам упознати Искрића и увјерити се особно какав је човјек. Отишао сам до села Моштаница у којем живи. Затичем га на изласку. Његова супруга ме дочекује с четком у руци. Поправља грешке мајстора који су бојали зидове. Златко ме пита за кога ово пишем. 'За најгоре', шалим се. Само се насмијао. Не одустаје од противљења градњи: 'Немамо против центра ништа, али смо предлагали да се ради негдје гдје је већинско српско становништво. Ми смо људима пружили руку опроста, заборави нисмо. 598 жртава Петриње, 78 се води још као нестали. Ја нећу улазити тко је кривац, међутим, искрено говорећи, ми знамо тко је био агресор, а тко је жртва. Живот се мало нормализирао, говорим о суживоту. Ово је за нас провокација које није требало бити. Пластично речено, ми славио Олују, Дан побједе, 6. 8. Дан хрватских бранитеља. Што ће се тамо славити? Свака част свакоме, ми нисмо против изградње скц-а, али на другој локацији.'

Одлазим на крају до Маре Вилус, доброг духа српске заједнице у Петрињи, жене која је организовала четири фестивала ојкаче у Петрињи прије короне и потреса и сва четири пута трпјела националистичка иживљавања, која очито неће тако скоро престати. Дочекује ме испред свог новог дома. Ускоро ће четири дуге године живота у контејнеру бити иза ње. Није јој јасно зашто се многи Срби боје говорити јавно: 'Увијек сам отворено говорила и изражавала све оно што мислим, на што имамо право. Нисам никада тражила нешто на што немамо право. Ако смо ми држављани ове државе и рођени у Петрињи, сматрам да имамо иста права као и други Петрињци и досељеници који су се 96. доселили.'

Мара годинама води петрињску подружницу Просвјете. Немају свој простор, готово сви други га имају. Срби из Просвјете састају се у њеној шупи или дворишту. Да, тражила је простор од града, као и сви други: 'Била сам позвана на разговор код замјеника градоначелнице и тада ми је речено да нам је одобрен контејнер. Било је то прије годину дана. Када сам дошла код pročелнице за друштвене дјелатности, она је рекла – обратите се приземно код колегинице, дат ће вам кључ од контејнера. Ја сам дошла доље, она је рекла да нема кључ код себе, али да јој дам број мобитела да ми се јави. Ја сам након пар дана поново навратила, а она је рекла да ме није звала. Рекох, била сам у граду, логично је да сам свратила по кључ. Након неког времена сам још једном ишла и до дана данашњег немам ни кључ, ни контејнер, иако друге удруге имају или контејнер или замјенски простор. Ми немамо ништа. Све радимо из мог приватног контејнера, скупштине обављамо на дворишту, кад је киша падала, ушли би у контејнер или у моју шупу. Мислим да то нема нигдје. Културни центар је неопходан за Србе у Петрињи.'

Мара Вилус (фото: Саша Косановић)

Златко Искрић, ратни ветеран (фото: YouTube printscreen)

Луца Гашпар Шако, жупанијска вијећница мост-а (фото: Никола Цутук/PIXSELL)

Мирослав Липак и Мирко Пургер (фото: Саша Косановић)

Марине ријечи више од свега говоре о томе колико је Србима на Банији потребан културни центар у којем ће покушати новим генерацијама у аманет оставити своје културно наслеђе. Град који су разарали неки други, данас за то нема слуха. Вјешто се прикрива чињеница да су проблем Срби, па се говори о премјештању локације, иако се центар уопће не гради на Тргу хрватских бранитеља, него одмах поред њега. Питамо се тко је тај који је мјеродаван одредити од којих се све петрињских тргова и на колико метара Срби морају одмакнути да би им се дозволила градња. Ратни ветерани најављују просвједу на улицама уколико снв не пристане на уцјену и одустане од градње. У току је уклањање задњих административних препрека и с градњом четири милијуна вриједног објекта требало би се почети до краја године. Надамо се да ће ратни ветерани и сви страдалници страшног рата који је многе Петрињце завио у црно до тада схватити да су погријешили и да ће на отворење доћи сви заједно. ■

Идеје и бензин

Српски фестивали доводе хрватске театарске представе, издавачи штампају хрватске писце, премијере хрватских филмова у београдским биоскопима фрејмоване су као догађаји на којима је 'ин' бити виђен. С друге стране, већина гостовања српских умјетника у Загребу организују удружења Срба у Хрватској

Срби,
Хрвати и
културна
размјена

пише
Мухарем
Баздуљ

Редовним читаоцима културних рубрика београдских и загребачких медија посљедњих се дана, недјеља и мјесеци могло учинити да културна размјена између Србије и Хрватске већ годинама није била успјешнија и интензивнија. Хрватска драматичарка Јасна Јасна Жмак тријумфовала је на чувеном и међународно респектабилном позоришном фестивалу Битеф који се у Београду одржава већ деценијама и тиме се уписала на списак побједника који заиста може да служи и као каталог 'ко је ко у европском театру' у посљедњих неколико деценија. Сплитски писац анте томић који је већ деценијама снажно присутан у Србији и чије су књиге и код малог накладнака Ренде по правилу штампане у више издања, откако је прешао у Лагуну постао је један од најтиражнијих писаца у Србији генерално, дакле, и међу онима чије се књиге преводе и међу онима којима се објављују на оригиналу, па био тај оригинал српски, хрватски, босански или црногорски. Као посебан куриозум, скоро без преседана, јесте податак да је у посљедњим мјесецима и недјељама Томић на самом врху српских топ листа читаности и продаваности и кад је ријеч о фикцији и кад је ријеч о нефикцији, у потоњем случају, истину за вољу, као коаутор књиге преписке са београдским колегом дражом петровићем. Да куриозум заиста буде скоро гинисовски, придружимо овом и податак да је један од медијски пропраћенијих културних догађаја у посљедње вријеме била премијера филма рајка грлића 'Свему дође крај' гдје је Томић – (ко)сценариста. Има смисла вратити се накратко и на књижевно-издавачку сцену, да не испадне да је Томић изузетак, те поменути да су код највећих београдских издавача, као праве литерарне звијезде, посљедњих мјесеци промовисани и миљенко Јерговић и магдалена Блажевић и лидија дедуш и марина вуочић и јурица павичић...

Кад се ради о другој страни, односно о присуству српске савремене културе у Хрватској, нарочито у Загребу, посљедњих дана посебну пажњу је привукла вијест о отварању великог Српског културног центра у самом средишту Загреба. Ова нова институција смјештена је у блоку између Прерадовићеве и Гајеве улице, а свечану прилику отварања увеличали су и замјеник градоначелника Загреба Лука Корлает, министрица културе у Влади Републике Хрватске нина обуљен коржинек, као и Марко Ђурић, министар спољних послова Републике Србије. Практично истовремено са отварањем Српског културног центра, отворено је и још једно годишње издање већ традиционалне манифестације 'Дани српске културе' које организује Српско културно друштво 'Просвјета'. Манифестација је ове године посвећена великом драматичару, сценаристи и режисеру

Јасна Јасна Жмак на београдском Битефу (фото: YouTube printscreen)

душану Ковачевићу, једном од најважнијих српских савремених књижевника. Кад се, међутим, потраже савремени српски аутори код иоле видљивијих загребачких и хрватских издавача, а у контексту рецентне продукције, наилазимо на празнину. Уз свијест да је поглед са стране прилика мање систематичан, једини изузетак који пословично потврђује правило је 'Бечки роман' Драгана Великића недавно објављен у издању Меандра о којем је, такође, у хрватским медијима већ релативно доста писано.

Они који су силом животних или професионалних прилика пратили политичке прилике у Босни и Херцеговини памте да се први потпредседник бх. хдз-а, један од оснивача тзв. Херцег Босне и дугогодишњи начелник Неума звао Иван Бендер. (Није он једини човјек познат у регионалној јавности с тим именом и презименом, али то овдје није важно.) Углавном, Бендер је како то код нас често код политичара бива повезиван и са неким криминалним активностима, па су га и хапсили и судили му, те се и због тога (през)име знало појавити на новинским ступцима. А ја бих се у таквим ситуацијама, увијек, али баш увијек, морао сјетити његовог књижевног презимењака, легендарног преваранта из прозе иљфа и Петрова, по имену Остап Бендер чија је животна девиза била: 'Идеје наше, бензин ваш.' Хоћу да кажем, једино што је помало горко у овој позитивној причи у културној размјени јесте да је 'бензин' као метафора новца и логистике по правилу српски, док се с хрватске стране идејно ужива. Српски фестивали доводе хрватске театарске представе и награђују их највећим наградама, српски издавачи штампају хрватске писце и издашно их рекламирају, премијере хрватских филмова у београдским биоскопима фрејмоване су као догађаји на којима је 'ин' бити виђен. С друге стране, већина гостовања српских умјетника у Загребу дешава се у органи-

зацији загребачких удружења Срба у Хрватској, па су, ето, и највећег живућег српског драматурга, прослављеног у СФРЈ, чије су реплике и јунаци одавно дио и хрватске популарне културе у Загребу опет довели – Срби. Нису ова асиметрија и дискрепанција новијег датума, али вриједи инова указивати на њих јер осликавају неке дубље предрасуде, те политичке и јавне праксе. Није заправо сасвим немогуће да се полако у пракси остварују оне, можда се испостави, пророчанске ријечи станка ласића да је Хрватима од српске културе ближа, примјера ради, она бугарска. Није то са српске стране нужно разлог за жаљење. Отвореност неке културе знак је њене ширине и њена прилика за пријемчивост позитивних страних утицаја. Мада, кад смо већ код Бугарске, тамо је опет српска култура много присутнија него обротно (као и неупоредиво присутнија од хрватске, упркос свакој унутаревропскоунијској сарадњи), али то је већ тема за неки други текст. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVII / Загреб | петак, 18/10/2024

ПРИВРЕДНИК #232

Издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Moć umjetnog uma

Hinton je bio sveučilišni profesor i godinama je radio u Googleu gdje je lani dao otkaz da bi slobodno mogao govoriti o opasnostima UI-ja. Tvrdi da će se oteti kontroli za pet do 20 godina, no mnogo veći problem je što mali dio ljudi drži svu moć pa je ono što trebamo – socijalizam

Ako izgradite dovoljno dobru reputaciju, imate pravo na točno jednu suludu izjavu koju će ljudi ozbiljno saslušati, povjerio je publici na prošlogodišnjem predavanju GEOFFREY HINTON: čim kažete drugu, reći će vam da ste prolupali. A suluda teza za koju bi umirovljeni profesor kom-

pjuterskih znanosti želio da je saslušamo ozbiljno ide otprilike ovako: svi oni *science fiction* scenariji u kojima se umjetna inteligencija otima kontroli čovjeka pa na kraju možda čak i istrijebi ljudsku vrstu sasvim su izvjesna budućnost. I to ne predaleka: stvari bi mogle krenuti tim smjerom već za pet do 20 godina. A nakon što je Geoffrey Hinton u

utorak, 8. oktobra, dobio Nobelovu nagradu za fiziku, njegova ionako visoka reputacija dodatno je porasla pa ga sada slušaju ozbiljnije nego ikada prije.

Pogotovo zato što je Nobela dobio baš za rad na razvoju UI-ja. Zapravo, podijelio ga je s JOHNOM J. HOPFIELDOM s kojim je, u odvojenim istraživanjima, još osamdesetih postavio temelje umjetne inteligencije kakvu poznajemo danas i koja danas poznaje nas. Prvo je stariji Hopfield objavio studiju o jednostavnoj neuronskoj mreži koja, po uzoru na strukturu i funkcioniranje ljudskog mozga, raspolaže asocijativnom memorijom, napravivši time veliki korak u smjeru strojnog učenja. Na tzv. Hopfieldovu mrežu zatim se oslonio Hinton i svojim Boltzmannovim strojem, nazvanim po slavnom austrijskom fizičaru LUDWIGU BOLTZMANNU, otišao nekoliko koraka dalje. Kada ovih dana govorimo o umjetnoj inteligenciji – a govorimo sve češće – onda obično mislimo upravo na sposobnost strojeva da sami uče iz dostupnih podataka, što ne bi bilo moguće bez ove dvojice: Hintonu uostalom zovu 'kumom umjetne inteligencije'.

Obojica su pritom primijenili neke elemente statističke fizike, ali se u naučnim krugovima svejedno, odmah nakon proglašenja pobjednika, zakotrljala rasprava oko toga spadaju li njihovi doprinosi, ma koliko bili važni, zaista u fiziku. Sam Hinton nema većih dilema: 'Kada bi postojala Nobelova nagrada za kompjuterske znanosti, naš rad bi očito bio prikladniji za nju.' S obzirom na to da je prije šest godina dobio 'kompjuterskog Nobela', prestižnu Turingovu nagradu, zna o čemu govori. Mi ćemo raspravu o granicama fizike ipak, kao što bi rekao prosječan hrvatski političar, prepustiti stručnjacima. Radije ćemo se pozabaviti onom Hintonovom distopijskom vizijom u kojoj više nema ni stručnjaka ni hrvatskih političara, a ni nas. Na kraju krajeva, nije ovo prvi put da Nobelov komitet bira pobjednike dobrim dijelom zato da bi skrenuo pozornost na ključne globalne trendove – prije samo tri godine dobili su je SYUKURO MARABE i KLAUS HASSELMANN za doprinos istraživanju klimatskih promjena – i to je, ma što mislila uža struka, dobar način da se šira javnost podsjeti na teme koje su danas za nas presudne.

A priča Goeffreya Hintonu usto je filmska, baš za široku publiku. U uvodnoj sceni vidimo ga u nekom jeftinom kalifornijskom hotelu, gdje čak ni internetska veza ne funkcionira najbolje. Oko jedan u noći zvoni telefon: profesor se, zbunjen, javlja, a s druge strane ga obavještavaju da je dobio Nobela. Zatim idemo godinama unatrag, sve tamo do početka sedamdesetih: evo Hintonu kao talentiranog studenta Cambridgea koji svako malo mijenja smjer studija – filozofija, fiziologija, psihologija – pa naposljetku, uvidjevši da mu nijedna disciplina neće pomoći da shvati tajnu ljudskog uma, odlučuje sam napraviti nešto nalik tom umu ne bi li provjerio kako neobična stvar funkcionira. Bilo je to vrijeme kada nitko tko je netko u akademskom svijetu nije polagao ozbiljne nade u neuronske mreže: Hintonu čak i njegov vlastiti mentor nagovara da se posveti nečem pametnijem. Na sreću, bez uspjeha. Slijedi odlazak u SAD pa, osamdesetih, bijeg od REAGANOVE neo-liberalne ofanzive na Sveučilište u Torontu, gdje nastavlja sve uspješnija istraživanja. Malu kompaniju koju je pokrenuo s dvoji-com svojih studenata kupit će Google za 44 milijuna dolara, a usput i zaposliti Hintonu da im pomogne u daljnjem razvoju umjetne inteligencije... I tako sve do prošle godine,

kada profesor shvaća da su dva digitalna giganta, Google i IBM, zaglavili u sve oštrijoj tržišnoj borbi i da prvenstveno zbog nje sve manje paze na rizike. Zato daje otkaz kako bi, praćen velikim medijskim interesom, mogao javno progovoriti o opasnostima koje su pred nama.

Hinton, naravno, dobro zna da umjetna inteligencija može imati sjajnih strana. Jedan dio njegovih strahova nije ni po čemu poseban i spada u standardan repertoar: profesor upozorava da generativni programi mogu stvarati uvjerljive lažne vijesti, da mogu poslužiti političarima za manipuliranje masama i da će sigurno prouzrokovati nestanak niza radnih mjesta, zbog čega poziva na uvođenje minimalnog univerzalnog dohotka. Mnogo zlokobnije zvuči, međutim, onda kada krene objašnjavati zašto će umjetna inteligencija uskoro preuzeti upravljačku palicu i zašto je to scenarij koji skoro da i ne možemo izbjeći. Jedino rješenje bilo bi da velike kompanije ulože podjednake resurse u stalni nadzor nad umjetnom inteligencijom kao što ulažu u njen razvoj, ali sjetimo se da to govori netko tko je upravo dao otkaz u korporaciji koja bi trebala paziti zato što korporacija ne pazi. Hintonov centralni argument, onda kada ga formulira za nas laike, zapravo je jednostavan. Kreće od pretpostavke da umjetna inteligencija nije, kao što mnogi stručnjaci misle, samo neka vrsta *autocompleta* na steroidima, naprava koja je progutala dovoljno informacija na internetu da sada može naprosto statistički pogodati prvo iduće slovo, ton ili piksel i tako stvarati novi sadržaj. Nasuprot takvoj slici argumente u rasponu od konkretnih primjera složenih zadataka koje umjetna inteligencija rješava na neočekivane načine sve do problema iz domene filozofije uma koji se tiču prirode ljudske svijesti ili percepcije stvarnosti. Ako njegove argumente prihvatite, dalje se sve odvija logično. Umjetnoj inteligenciji dajemo određene ciljeve, tumači Hinton, a prethodno smo je obučili da obavi potrebne međukorake kako bi te ciljeve ostvarila: pitanje je vremena kada će nešto što raspolaže inteligencijom zaključiti da je preuzimanje kontrole najefikasniji način i najbolji međukorak u ostvarenju svakog cilja. 'Možda mi ljudi predstavljamo samo jednu etapu u evoluciji inteligencije', zaključuje, uvjeren da su strojevi već sada neusporedivo pametniji od nas. U početku bi nas, spekulira, mogli ostaviti na životu kao sredstvo vlastitog održanja koje traži najmanje ulaganja, ali s vremenom će pronaći energetski efikasnije načine da se pobrinu za svoj opstanak.

A možda možemo sve ovo pogledati i s vedrije strane. Ako je Hinton u pravu i ako će se umjetna inteligencija zaista oteti kontroli kroz pet do 20 godina, onda imamo dovoljno vremena i niz načina – hoćete klimatsku kataklizmu, hoćete Treći svjetski rat, hoćete nuklearnu katastrofu – da se prije toga samolimimiramo sami, na sreću svih ostalih, manje inteligentnih živih vrsta. Napokon, ni Hinton ne gubi iz vida da situacija već sada izgleda dovoljno loše. Na onom predavanju, kada su krenula pitanja iz publike o njegovim crnim prognozama, rekao je: 'Pustimo na tren po strani digitalnu inteligenciju jer već sada imamo mnogo veći problem. Mali dio populacije drži u rukama svu moć. Ono što trebamo je socijalizam.' Svjetski mediji koji ovih dana pišu opširne izvještaje o Hintonovim zaslugama i mračnim najavama taj detalj, doduše, nisu spomenuli. Propast čovječanstva koja počinje za nekoliko godina, ustanak strojeva, automatizirana distopija? Zvuči realno. Ali da odustanemo od kapitalizma koji nas tržišnim takmičenjem digitalnih korporacija gura prema svemu tome? To je valjda ona druga suluda teza s početka ove priče, ona koju nitko ne shvaća ozbiljno. ■

Pionir UI-ja Hinton na znanstvenoj konferenciji u Torontu u lipnju 2024. (Foto: Chris Young/Press Association/PIXSELL)

Utrživi izvori energije

Iako Amerikanci i Kinezi zasad prednjače u ulaganjima u srpsku proizvodnju zelene energije, nisu jedini koji su za nju zainteresirani. Koncem ovoga tjedna u Beograd dolaze predstavnici stotinjak japanskih kompanija

AMERIČKA kompanija UGT Renewables i južnokorejski Hyundai Engineering u Srbiji će izgraditi šest velikih solarnih elektrana ukupne snage od jednog gigavata električne energije i po sistemu 'ključ u ruke' predati ih u vlasništvo Elektroprivrede Srbije (EPS). Izgradnju će financirati kompanija UGTR. Ugovor o izgradnji, koji je potpisan ovoga tjedna, prvi je kojim se realizira Sporazum o strateškoj suradnji u energetske sektoru Srbije koji su prošle jeseni u Washingtonu potpisali Srbija i SAD. Sporazum je prije svega usmjeren

na 'promociju ulaganja američkog privatnog sektora u energetske projekte u Srbiji, s naglaskom na održive izvore energije'. Jedan od potpisnika tog sporazuma, podsekretar SAD-a za ekonomski rast, energetiku i životnu sredinu JOSE FERNANDEZ, prošloga je tjedna u Beogradu, najavljujući potpisivanje ugovora o izgradnji solarnih elektrana, poručio da 'Srbija ima šansu da postane regionalni lider u sektorima visoke tehnologije i zelene energetike' i dodao da su 'američke kompanije zainteresovane za ulaganje u obnovljive izvore energije, uz solar tu su hidro i vetar'. Uvjeren je da će nakon što je Srbija

dobila investicijski rejting biti puno lakše privući američke investitore, pa i one koji bi investirali u velike projekte, poput izgradnje nove hidrocentrale Đerdap 3.

Kako se Fernandez u Beogradu obreo u vrijeme parlamentarne rasprave o opozicijskom prijedlogu zakona o zabrani istraživanja i rudarenja litija, na poticaj novinara potvrdio je da u SAD-u pažljivo prate što se događa s projektom Jadar. Podsjetivši da Rio Tinto nije američka kompanija, američku zainteresiranost je objasnio činjenicom da 'nam treba 42 puta više minerala kritičnih sirovina da bismo postigli ciljeve do 2050. godine. Sada su neki od tih minerala pod kontrolom jedne ili dve države. Ako eksponecijalno ne povećamo naše snabdevanje – nećemo moći da izađemo na kraj sa energetske stabilnošću, a litijum je od ključne važnosti za to'. Oko eventualnog uključivanja američkih kompanija u realizaciju projekta Jadar rekao je sljedeće: 'Da budem jasan, odluka da se dozvoli da ovaj projekat napreduje je potpuno suverena odluka koja je na narodu Srbije. Mi samo mislimo da će od čiste energije u budućnosti svi imati koristi, ali takođe verujemo da smo imali prilike da vidimo na koji način ovakve investicije zaista doprinose napretku privrede zemalja.' Zaključio je da 'rast srpskog BDP-a može da se uveća za jedan, dva ili tri odsto zbog Jadra, ali i duplo od toga ukoliko uspostavi proizvodnju baterija'.

Zanimljivo je da se o izgradnji šest velikih solarnih elektrana koje će se graditi na području općina Leskovca, Zaječara, Bujanovca, Lešana, Negotina i Odžaka u srpskoj javnosti gotovo ne govori, iako je planirano da će se 'državni projekti solarnih elektrana realizovati na državnom zemljištu gde dominira više od 200.000 hektara uparloženog poljoprivrednog zemljišta, na kojem je moguća gradnja oko 2.000 MW solarnih elektrana'. Izgradnja solarnih elektrana zasad ima i podršku stručnjaka, barem onih rijetkih koji su o tome javno govorili. Tako ŽELJKO MARKOVIĆ iz Saveza energetičara ističe da je 'gradnja solarnih elektrana naročito važna zbog manjka struje tokom letnjih meseci, dok je drugi važan razlog dekarbonizacija, pošto su preuzete obaveze u okviru evrointegracija'. Zbog ovogodišnje suše, Srbija je 'tokom ovog leta morala da uveze i do gigavat i po snage', objasnio je Marković i dodao da će se izgradnjom šest solarnih elektrana 'kapaciteti energije koju Srbija dobija kroz obnovljive izvore udvostručiti'. Kako će pritom solarne elektrane imati baterijske sisteme za skladištenje električne energije, Marković ističe da će doprinositi i fleksibilnosti i stabilnosti srpskog energetske sistema jer će se uskladištena struja moći trošiti i 'kad nema sunca'. Uvjeren je i da je moguće da će Srbija do 2030. 'imati 45 odsto struje iz obnovljivih izvora', kao što je planirano novim Zakonom o energetici. Da bi ostvarila taj cilj, do 2030. godine mora 'izgraditi dva gigavata u solarima i dva u vetroelektranama'.

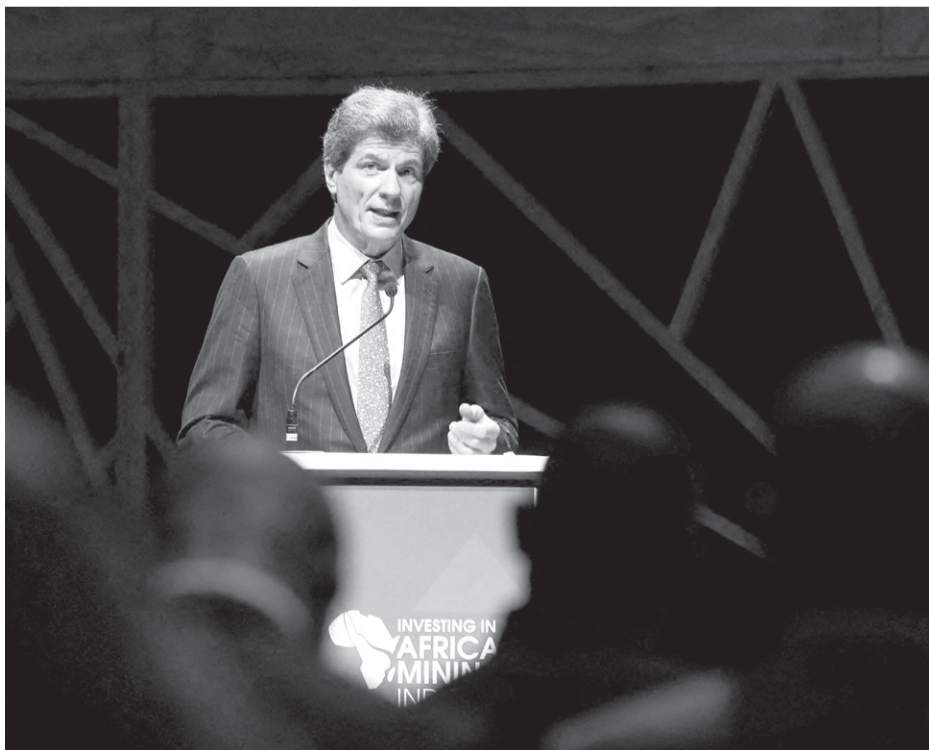
Marković svoje uvjerenje nije isisao iz malog prsta. Američka 'invazija' na srpski energetske sektor započela je odmah nakon što su kineski investitori u rudnik bakra u Boru najavili velika ulaganja i u obnovljive izvore energije kojima će osigurati čistu struju za proizvodnju bakra i zlata u RTB Boru, čiji je vlasnik kineska kompanija Zidina Majning Grupa. I predstavnici Zidina su prošloga tjedna najavili da 'u narednih sedam godina ova kompanija planira da u Bor uloži još četiri do pet milijardi dolara, kako bi do 2030.

proizvodnja bakra premašila 500.000 tona, čime bi Srbija postala najveći proizvođač ovog metala u Evropi'. Podsjetili su da su do sada uložili '4,5 milijardi dolara u projekte u Srbiji, uključujući Srbija Zidina Koper i rudnik bakra i zlata Čukaru Peki' i pritom zaposlili više od tri tisuće novih radnika i generirali otvaranje još oko devet tisuća radnih mjesta. Zahvaljujući tome Srbija je postala 'drugi najveći proizvođač bakra u Evropi', a nakon realizacije novih investicija bit će najveći evropski proizvođač bakra. Najavljujući nove investicije, čelnici Zidina istakli su da im je jedan od ključnih ciljeva 'povećanje kapaciteta obnovljive energije, posebno kroz razvoj solarnih energetske postrojenja, implementiranje sveobuhvatnih ekoloških planova i realizaciju investicija od 36 miliona dolara tokom narednih pet godina kojima će dodatno poboljšati kvalitet života u lokalnim zajednicama'.

Zidinova ulaganja u obnovljive izvore energije nisu novost za srpsku javnost. Prije više od godinu dana njihov strateški partner, kineska kompanija Shanghai Fengling Renewables, započeo je pregovore sa srpskim vlastima o ulaganju dvije milijarde eura u obnovljive izvore energije u okolini Bora. Ministarstvo rudarstva i energetike Srbije tada je saopćilo da je u planu da ta kompanija i Zidina Majning 'izrade hibridno postrojenje, solarne i vetroelektrane u okolini Bora, koje bi proizvodile zeleni vodonik... Ovaj projekat koštao bi oko dve milijarde eura, a obuhvatao bi izgradnju vetroelektrana i solarnih farmi, skladištenje energije za proizvodnju vodonika i tehnologije proizvodnje energije vodoničnim gorivom'. I kineska kompanija PowerChina već ima ugovorene nekoliko projekata s različitim partnerima: od solarne elektrane snage od 150 megavata u Beloj Palanci preko vjetroparka Vetrozelena na području Pančeva do Agrosolara vrijednog 340 milijuna eura.

Iako Amerikanci i Kinezi zasad prednjače u ulaganjima u srpsku proizvodnju zelene energije, nisu jedini koji su za nju zainteresirani. Koncem ovoga tjedna predstavnici stotinjak japanskih kompanija dolaze u Beograd 'sa ciljem direktnog istraživanja investicionih mogućnosti u Srbiji'. U Japanskoj poslovnoj alijansi u Srbiji, koja neposredno organizira boravak japanskih poduzetnika u Beogradu, ističu da 'Japanci posljednjih godina... šire fokus svog interesovanja na veoma inovativne aktivnosti, kao što su digitalizacija, pametni gradovi, zdravstvo, energetika i obnovljivi izvori energije, veštačka inteligencija, automatizacija industrijskih procesa, koji igraju ključnu ulogu u daljem razvoju prijateljskih odnosa dve zemlje', pa će to biti i u središtu razgovora u Beogradu. Naravno, i Japanci su zainteresirani za srpski litij. O tome je u intervjuu NIN-u ponešto rekla i srpska ministrica za evrointegracije TANJA MIŠČEVIĆ odgovarajući na pitanja o najaktualnijoj političkoj borbi koja se oko litija vodi u Srbiji. 'Mnoge članice i nečlanice Unije Srbiji nude svaku pomoć za učenje o zelenom rudarenju, a sigurna sam da znate da je Švedska šampion u toj oblasti. Kao i Japan sa svojim iskustvom u proizvodnji baterija, ali i Norveška, da pomenem samo neke', kazala je. Odgovor na pitanje zašto se tako velik broj zemalja sa svih strana svijeta zainteresirao za ulaganja u srpsku zelenu tranziciju barem djelomično leži u prethodnoj konstataciji ministrice da je Srbija u Memorandumu o suradnji koji je potpisala s EU-om pokazala da je 'u oblasti lanca proizvodnje električnih automobila verovatno jedina država u čitavoj Evropi koja može da ima čitav lanac proizvodnje, od iskopavanja, preko proizvodnje baterija, katoda, anoda, do reciklaže baterija i proizvodnje električnih automobila'. ■

Jose Fernandez, podsekretar
SAD-a za ekonomski rast,
energetiku i životnu sredinu
(Foto: Shelley Christians/Reuters/
PIXSELL)

ШМИТ у стакларској радњи

Високи представник у Босни и Херцеговини изазвао је бурне реакције након што је у једном телевизијском наступу изједначио Алију Изетбеговића, првог предсједника Републике БиХ, и осуђеног ратног злочинца Ратка Младића

Кристијан Шмит је у августу 2021. преузео функцију високог представника у Босни и Херцеговини и од тада практично непрекидно производи конфузију, у ионако конфузном и схизофреним босанскохерцеговачком политичком контексту.

Шмит је именован на ту позицију у тренутку када је одлазећи високи представник ВАЛЕНТИН ИНЦКО наметнуо закон о забрани негирања и величања злочина и геноцида, оставивши иза себе правни и политички вакуум и никада дубље подијељено друштво. Док је с једне стране Инцкова одлука о наметнутом закону поздрављена као пријекло потребан механизам којим би се спријечило националистичко дивљање и ревизионистичко вријеђање жртава и здравог разума, с друге је стране тај потез углавном тумачен као удар на слободу говора и посебице на српски народ, што је све имало за посљедицу бојкот политичких представника из бх. ентитета Република Српска и потпуно одбијање сурадње са новоизабраним високим представником, које траје до данас. Политички представници из тог ентитета, предвођени његовим актуалним предсједником и лидером СНСД-а МИЛОРАДОМ ДОДИКОМ, од тада се утркују ко ће и на који начин што бруталније понизити Шмита, називајући га приватним лицем, њемачким туристом и сијасетом других погрдних имена, од којих многа нису пристојна за тисак. БиХ са високим представником, 'а са Шмитом посебно', упорно понављају Додик и његови сурадници, постала је несuverена, неефикасна, квазидржава, протекторат модерног доба, који крши људска права и слободе конститутивних народа и грађана.

Није Шмиту требало много времена да се замјери и бошњачким политичким представницима, најприје најјачој

Замјерио се свима
– Кристијан Шмит (Фото:
Скриншот/Фејс тв)

бошњачкој странци, СДА, која му ни до данас није опростила наметање постизборних правила формирања власти, због којих је СДА изгубила важну полу блокаде рада Парламента ентитета Федерација БиХ, јер се 2022. године преселила у опорбу на ентитетској и државној разини. Шмит се опасно замјерио и тзв. грађанској струји, уплићући се у судски процес пред Европским судом за људска права у предмету 'Ковачевић против БиХ' који се бави питањем етничке и територијалне дискриминације у изборном систему БиХ.

Иако Шмита често оптужују – и то најчешће из бошњачких националистичких кругова – да ради искључиво за интересе ХДЗ-а БиХ, чињеница је и да је најјача хрватска странка бурно реагирала на Шмитове интервенције у Изборни закон БиХ, називајући његове потезе 'непотребним', који ће 'имати несагледиве посљедице на даљње интеграцијске процесе'.

Углавном, у само три године мандата Шмит се успио замјерити мање-више

свима (додуше, не са истим интензитетом), те би ускоро могао постати најмањи заједнички називник јединог просперитетног уједињујућег политичког фактора у БиХ: мржње.

У посљедњем јавном иступу који је одјекнуо као бомба, Шмит је, гостујући на Фејс тв-у, још једном успио да се сукоби, овога пута – са чињеницама. Његов покушај да објасни како особе повезане са ратом не би требале бити представљене као узори ученицима у школама завршио је катастрофом. Његова конфузна и недоречена изјава, којом је покушао критизирати одлуку власти у Републици Српској да тамошње уџбенике повијести појача информацијама о пресуђеним ратним злочинцима Ратку Младићу и Радовану Караџићу, приказујући их као ратне хероје, дочекана је са огорчењем и бијесом, зато што је уз ратног злочинца Младића у истом контексту споменуо и – Алију Изетбеговића.

'Заиста сам увјерен да те слике Младића и Ковачевића. Извињавам се, Младић који је такођер именован на исти начин као... Не Ковачевић... Не можемо имати такву разлику... Ако видимо Младића и Алију Изетбеговића, неприхватљив начин. Зашто стављате слике? Дајте поклоните овој дјечи могућност да уче и доносе властите одлуке. Сматрам да би требало да имамо конференцију, радити са академицима о томе шта је историја и шта можемо понудити новим генерацијама', рекао је Шмит на Фејс тв-у.

Изјава је оцијењена 'скандалозном' и 'неприхватљивом', а тако мисле уједињено и представници власти и опорбе на свим разинама, наглашавајући да је Ратко Младић осуђен за геноцид, злочине против човјечности и друге ратне злочине, док је Алија Изетбеговић био вођа војске која се бранила од агресије. Реагирале су и бројне невладине организације, укључујући оне које се баве људским правима и образовањем, изразивши забринутост и наглашавајући да је изједначавање Изетбеговића и Младића неправедно и да може додатно поларизирати друштво.

Реакција је стигла и од Додиковог СНСД-а, и то из уста првог замјеника предсједавајућег Дома народа Парламента БиХ НИКОЛЕ ШПИРИЋА, који је у складу са страначким ставом о самом постојању Шмита рекао како је европски пут БиХ у колизији са постојањем институције високог представника. 'То је данас потврдио Кристијан Шмит, приватно лице које настоји да одлучује у име свих парламената у БиХ, и његово оглашавање је још један играказ и позориште на отвореном. Његовим обраћањем неће се промијенити ништа што се тиче Републике Српске, али хоће унутар БиХ и њеног европског пута. С обзиром на то да је одлучио да он бира шта ће се спроводити од 14 приоритета за приступање БиХ ЕУ, позивам га да спроведе свих 14 и до краја обесмисли постојање институција у БиХ', рекао је Шпирић.

На страну сад што Шпирићева реакција више има везе са потребом СНСД-а да увијек и свуда истиче немогућност постизања договора у БиХ као крајње потврде немогућности опстојности саме државе, него са стварном жељом за напретком у рјешавању перманентне политичке кризе, чињеница је да је Шмитов мандат обиљежен сталним сукобима и несугласицама. Без обзира на његове намјере, високи представник је тренутно у позицији из које је скоро па немогуће задовољити све стране и из које производи више проблема него што их рјешава. Баш као слон у стакларској радњи. ■

Autonomija u banani

Nedavno objavljen izvještaj neprofitnih organizacija o Hondurasu upućuje na porazan utjecaj korporativnih interesa i međunarodnih arbitraža na političku i ekonomsku stabilnost zemlje. U Hondurasu je aktualno 19 parasudskih procesa koji su izmišljeni da bi se omogućila maksimalna autonomija i nekažnjivost kompanija u odnosu na institucije država u kojima operiraju

KADA je potkraj 19. stoljeća, zbog prezaduženosti svom kolonijalnom vladaru Ujedinjenom Kraljevstvu, počela jeftino prodavati zemlju američkim korporacijama United Fruit i Standard Fruit, srednjeameričkoj državi Honduras nadjenut je naziv 'banana republika'. Osim što su kupile golema prostranstva plodne zemlje, kompanije su izgradile infrastrukturu nužnu za opsluživanje svojih biznisa, pa su u skladu s time smatrale normalnim i da početkom 20. stoljeća tamo orkestriraju državni udar i instaliraju marionetsku vladu.

U nešto više od stoljeća stvari se u Hondurasu nisu bitno promijenile osim što se imperijalističke politike provode, uz one standardne, i nešto sofisticiranijim sredstvima. Ta država s deset milijuna stanovnika postala je rekorderka kada je riječ o upotrebi tih sredstava od strane korporacija koje su joj naumile oguliti kožu. Protiv nje se, naime, vodi rekordan broj takozvanih postupaka za rješavanje sporova između ulagača i države (*Investor-state dispute settlement*, ISDS), parasudskih procesa izmišljenih kako bi se omogućila maksimalna autonomija i nekažnjivost kompanija u odnosu na institucije država u kojima operiraju.

ISDS-ovi su danas ugrađeni u praktički sve sporazume o slobodnoj trgovini, kao i većinu bilateralnih ugovora između država i investitora. Rješavaju ih *ad hoc* tribunali sastavljeni od korporativnih odvjetnika, a mogućnost žalbe na njihove odluke ne postoji. Protiv Hondurasa je u posljednjih 25 godina pokrenuto 19 takvih međunarodnih arbitraža, od čega njih čak 14 prošle i ove godine. Nedavno objavljen izvještaj nekoliko međunarodnih neprofitnih organizacija ('Korporativni udar na Honduras: Kako mafijaške investicije podrivaju borbu naroda Hondurasa za demokraciju i dostojanstvo'),

Protuvladini prosvjedi u Tegucigalpi prošle godine
(Foto: Fredy Rodriguez/
Reuters/PIXSELL)

Ukupna tražena vrijednost svih sporova protiv Hondurasa iznosi oko 14 milijardi dolara, što je četiri puta više od iznosa ovogodišnje javne potrošnje. U zemlji u kojoj dvije trećine stanovništva živi ispod granice siromaštva ti procesi mogli bi doslovno slomiti državu

navodi da su samo u kolovozu pokrenuta četiri spora. Ukupna tražena vrijednost svih sporova iznosi oko 14 milijardi dolara a to je iznos četiri puta veći od iznosa ovogodišnje javne potrošnje. U zemlji u kojoj dvije trećine stanovništva živi ispod granice siromaštva, a stope kriminala spadaju među najviše u svijetu, ti procesi mogli bi doslovno slomiti državu tako da od nje ne ostane ništa osim za eksploataciju dostupnih resursa i potpunog društvenog rasula.

Za Honduras su nevolje počele odavno, ali se situacija s arbitražnim sporovima naročito zaostrija početkom 2022. godine, kada je za predsjednicu države izabrana suverenistica ljevičarskog tipa XIOMARA CASTRO. No sve je počelo vojnim udarom 2009. u kojemu je svrgnut tadašnji predsjednik, inače i njezin suprug MANUEL ZELAYA. Nakon tog puča uslijedila je 12-godišnja vladavina neoliberalne desnice, a osam godina predsjednik države bio je JUAN ORLANDO HERNÁNDEZ. Pod pritiskom međunarodnih financijskih institucija Hernández je ubrzao proces privatizacije javnih poduzeća, smanjena su javna ulaganja, energetska kompanija raskomadana je na nekoliko manjih, a pokrenut je i niz projekata obnovljivih izvora energije. Njegova vlada donijela je 2013. i zakon o Zonama za zapošljavanje i ekonomski razvoj (ZEDE), kako bi se privatnom sektoru olakšalo poslovanje, a potom krenula mahnjito potpisivati ugovore sa stranim korporacijama i istovremeno nasilno gušiti otpor svojim 'reformama'. Iako je radio sve što se od njega tražilo, Hernández je na koncu završio s američkom optužnicom zbog višemilijunske urote s narkokartelima, a u ožujku ove godine osuđen je u SAD-u na 45 godina zatvora. No iza njega su ostali zakoni skrojeni po željama korporativnog sektora, na temelju kojih su potpisani svi ugovori koji su danas predmet ISDS arbitraža.

Desetak godina kasnije, Xiomara Castro u predizbornoj je kampanji obećala da će ukinuti sporne zakone i ponovno ispregovarati uvjete spornih ugovora, što je i učinila ili pokušala učiniti. No korporacije su uzvratile maksimalnom silom zatrpavši njezinu vladu astronomskim tužbama. Budući da su ugovori koji se odnose na energetski sektor u vrijeme Hernándezova dodjeljivani bez javnog natječaja, ili kompanije koje su ih dobile nisu ispunjavale osnovne uvjete, ili su nakon nekoliko mjeseci te ugovore preprodale drugim kompanijama, Castro se prvo usredotočila na njih. Pokušaj pregovaranja oko

energetskog sektora završio je, međutim, s ukupno sedam tužbi vrijednih najmanje 1,3 milijarde dolara. Među tužiteljima su i tri norveške kompanije, od kojih je jedna državni investicijski fond Norfund. Norvežani su financirali projekt proizvodnje solarne energije, zbog čijih je štetnih ekoloških učinaka protestiralo lokalno stanovništvo, a u tim su protestima ubijena dvojica aktivista. Ubojstva nikada nisu rasvijetljena, a norveške kompanije od vlade Hondurasa traže 500 milijuna dolara.

I većina ostalih spornih projekata nailazila je na otpore, primjerice onaj izgradnje autoputa koji su financirale američke investicijske banke JP Morgan Chase i Goldman Sachs. Protesti su počeli nakon što je tadašnja vlada 2016. vlasniku dozvolila da počne naplaćivati cestarinu, iako je samo manji dio autoputa bio izgrađen, a investitori sada traže 180 milijuna dolara kompenzacije. Gotovo triput toliko traži kolumbijska kompanija koja je kupila dio državnog energetskog poduzeća, a zatim višestruko povisila cijene potrošačima. No sve se te tužbe doimaju podnošljivima u usporedbi s onom koju je podignula firma Honduras Próspera Inc, registrirana u američkoj poreznoj oazi Delaware. U sporu koji je pokrenula u kolovozu, taman kada je Xiomara Castro povukla članstvo Hondurasa iz Međunarodnog centra za rješavanje investicijskih sporova u Washingtonu (ICSID), ta kompanija od države traži 11 milijardi dolara, iznos koji je ekvivalentan trećini njezinog BDP-a.

Skupina američkih milijardera koji stoje iza te kompanije, a među kojima su osnivač PayPala PETER THIEL i utemeljitelj nekoliko softverskih kompanija MARC ANDREESSEN, na Honduras je bacila oko 2017., četiri godine nakon što je Hernándezova vlada donijela spomenuti zakon o zonama ZEDE. Prijedlog zakona prije toga je na Vrhovnom sudu proglašen protuustavnim, no Hernández je problem riješio tako što je smijenio suce koji su glasali protiv. Ustav je potom izmijenjen da bi se investitorima omogućilo da na teritoriju Hondurasa osnivaju privatne autonomne zone s vlastitim zakonima, pravilima gradnje, poreznom politikom i drugim uobičajeno nacionalnim regulativama. Drugim riječima, omogućio im je da na teritoriju Hondurasa osnuju takozvani charter grad (*Charter City*), što je koncept koji je nešto ranije razradio Amerikanac PAUL ROMER, bivši glavni ekonomist Svjetske banke.

Xiomara Castro u predizbornoj je kampanji obećala da će ukinuti sporne zakone i ponovno ispregovarati uvjete spornih ugovora, što je i učinila ili pokušala učiniti. No korporacije su uzvratile maksimalnom silom zatrpavši njezinu vladu astronomskim tužbama

Xiomara Castro i Lula da Silva početkom prošle godine (Palácio do Planalto/Wikimedia Commons)

Naslanjajući se na primjer Hong Konga, Romer je charter grad zamislio kao neoliberalnu utopiju u kojoj probiznis politike dovede do sveopćeg blagostanja, pa je u početku bio i predsjednik 'odbora za transparentnost' charter grada Próspera, koji su u ribarskom selu na honduraškom otoku Roatán osnovali spomenuti milijarderi iz Silicijske doline. Budući da je ZEDE zakon predviđao da Prósperu ne nadziru državne institucije nego specijalni odbor koji imenuje direktno predsjednik Hernández, u sastav prvog odbora izabran je niz Romerovih zemljaka neoliberalne provenijencije, uključujući i sina RONALDA REAGANA i 'antiporeznog križara' GROVERA NORQUISTA. Bio je tu i stanoviti ERICK BRIMEN, još jedan američki vizionar, inače porijeklom iz bogate obitelji iz Venuezele. On je prvi počeo kupovati parcele na Roatánu, a nakon što je od investitora prikupio 120 milijuna dolara osnovao je tvrtku Honduras Próspera Inc.

U MEĐUVREMENU podignut 'grad' koji nudi 'više osobne slobode i manje političke drame', ali ga ipak čuvaju naoružani čuvari, direktnim je letovima povezan s Miamijem i Houstonom, a ubrzo nakon osnivanja tamo su se počele otvarati tvrtke, kojih danas ima preko 200. Registrirati firmu može svatko jednim klikom miša, čime automatski postaje rezident, a uz poslovne nebudere na otoku su izgrađene i 'ekološke modularne kuće' prema projektu studija čuvene britanske arhitektice (pokojne) ZAHE HADID.

Forte poslovnih aktivnosti predstavljaju pak eksperimentalni biotehnoški i medicinski centri koji se u Prósperi ne moraju zamarati regulativama američke zdravstvene agencije FDA. Stoga se među proizvodima nudi genska terapija protiv starenja, koja košta 25 tisuća dolara, kao i različita 'kibernetička poboljšanja'. Po jedno takvo poboljšanje, kako navodi New York Times u nedavnoj reportaži iz Próspere, došao je i PATRI FRIEDMAN, unuk gurua neoliberalizma MILTONA FRIEDMANA, koji inače razvija koncept 'autonomnih mobilnih zajednica' na oceanskim platformama. Nekoliko godina nakon što je pokupovala parcele i osnovala Prósperu, stanovnici Roatána saznali su da tvrtka ne kupuje zemljišta samo od vlasnika koji u te transakcije ulaze dobrovoljno, nego da se akvizicije odvijaju i pod svojevrsnom prisilom. Ispostavilo se, naime, da prema zakonu ZEDE država ima pravo vlasnike

prisiliti na prodaju njihove zemlje, uz uvjet da dobiju financijsku kompenzaciju. To saznanje bilo je katalizator protestnog pokreta koji je doveo do izbora Castro za predsjednicu države i ukidanja svih spornih zakona i ustavnih amandmana, zbog čega je Próspera dospjela u financijske probleme. Stoga je pokrenula tužbu na ICSID-u u Washingtonu, za koju se predviđa da ima dobre šanse da je i dobije s obzirom na to da arbitražni sud nije neovisno sudsko tijelo već produžena ruka korporativnog sektora.

Kada je u pitanju argumentacija kojom se tvrtka koristi u svojoj tužbi, ona je, moglo bi se reći nadrealna još i više od same neoliberalne distopije koju su Big Tech milijarderi stvorili na honduraškom rajskom otoku. Oslanja se, naime, na krajnje akrobatsku interpretaciju jednog bilateralnog ugovora s kojim nema nikakve veze, a to je ugovor o ekonomskoj suradnji koji su Honduras i Kuvajt sklopili 2014. godine. Taj ugovor sadrži klauzulu kojom se ZEDE zonama garantira 50-godišnji prijelazni period u slučaju ukidanja zakona na temelju kojih su osnovane. Neki sporazumi o slobodnoj trgovini, čije su potpisnice i Honduras i SAD, dozvoljavaju pak članicama da doslovno prekopiraju povoljniju klauzulu iz nekog drugog, nevezanog ugovora, što je za Prósperu upravo ugovor između Hondurasa i Kuvajta. Próspera stoga od vlade Hondurasa traži da joj omogući prijelazni period od 50 godina, pozivajući se na pravne dokumente koji nemaju nikakve veze s njezinim projektom.

Unatoč apelima nekoliko desetaka demokratskih zastupnika u američkom Kongresu, administracija predsjednika JOEA BIDE-NA objavila je nedavno da nema namjeru intervenirati u taj slučaj, a sasvim je sigurno da će se investitori boriti do istrebljenja jer su previše kapitala uložili da bi se tek tako povukli podvijena repa. Hondurasu na ruku ne ide ni još jedna okolnost, kojom bi se u ironičnom obratu mogla zatvoriti ova epizoda antikolonijalne borbe njegovog naroda. Na izborima koji će se održati iduće godine uz Xiomaru Castro kandidirat će se još jedna supruga bivšeg predsjednika, Ana García Carías čiji je muž Juan Orlando Hernández, sada zatvorenik u američkom federalnom zatvoru, Prósperu doveo u Honduras. ■

Dablinci, rodom od Pule do Čačka

Irska, u koju su ljudi sa Balkana do pre koju godinu masovno odlazili, danas više nije obećana zemlja, najviše zbog povećanja troškova života, osobito u Dublinu. Ipak, 'ovde možeš da razmišljaš o odabiru automobila koji ćeš da voziš, kako ćeš da dekorišeš stan. Hoću da kažem, zapravo dobiješ normalnost u životu', kaže nam Lara Veličić

IRSKA, u koju su ljudi sa Balkana do pre koju godinu masovno odlazili, danas više nije obećana zemlja. Dublin je jedan od deset najskupljih gradova u Evropi, a iako u njemu još uvek može dobro da se zaradi, najveći problem su visoke cene najma i kupovine stanova.

— Stambenog prostora je premalo, a ljudi najčešće iznajmljuju sobe. Cene najma jednosobnih stanova u Dublinu su od 1500 evra naviše – kaže ZRINKA MARIA RADILJ, koja se iz Slavonije preselila u Dublin.

Njeno putovanje na Zeleno ostrvo, naziv koji se često koristi za zemlju čije su livade tokom cele godine zelene, počelo je, kaže, kao u pesmi 'Dirty Old Town' irskog rok benda The Pogues. Oduvek je bila fascinirana tom zemljom i njenim glavnim gradom, a 2017. godine se konačno preselila.

— Trebalo mi je četiri nedelje da pronađem posao, jer u to vreme dosta firmi nije primalo radnike bez radnog iskustva u toj zemlji – govori Radilj.

Ona danas radi u ugostiteljstvu. U pitanju je lanac kafeterija, a novac koji nedeljno zaradi ekvivalentan je skoro jednoj mesečnoj plati u Slavoniji. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, prosečna neto plata u Virovitičko-podravskoj županiji iznosi nešto više od 1160 evra. Prema podacima irske Centralne kancelarije za statistiku, prosečna nedeljna plata u Irskoj u prvom kvartalu ove godine iznosila je 969 evra. Iako su plate i dalje visoke u odnosu na zarade u većini zemalja Evropske unije, standard i kvalitet života u poslednjih pet godina u ovoj zemlji značajno su se promenili.

— Svako stariji od 25 godina više ne može lako da priušti sebi iznajmljivanje ili kupovinu stana, čak i ako dobro zarađuje – kaže YVONNE D.

Ona je Irkinja i živi u distriktu Dublin D16, u kojem se smestila srednja i bogatija klasa. — Vlada je još pre pandemije obećala da će da izgradi nove državne stanove i stanove koji mogu da se kupe za pristupačnu cenu. To se još uvek nije dogodilo. Ovde vlada kaubojski

kapitalizam koji tretira stanovanje kao robu, a ne kao ljudsko pravo. Vlast veruje u tržište kao da je religija i ne razmišlja o gradnji novih državnih stanova, kojih nema dovoljno – ističe DYLAN TIGHE, glumac i umetnik koji živi u državnom stanu. Dodaje da svako ko želi da dođe da živi u Dublin, mora da počne sa traženjem stana nekoliko meseci ranije.

Yvonnein muž je Albanac sa Kosova i došao je u Irsku pre 28 godina.

— U odnosu na zemlju iz koje sam došao, ovde je sve bilo moguće. Dublin je izgledao bogato, pun mogućnosti i perspektiva – kaže A. D. (nije hteo da ga predstavimo punim imenom), koji je zaposlen u jednoj banci.

— Odlučio sam da se oženim i ostanem ovde. Danas imam dvoje dece. Irska je postala moj život i moj dom. Mogu iskreno da kažem da se osećam bezbedno i poštovano u svom svakodnevnom poslu. S druge strane, iako je Dublin još uvek jak ekonomski, ljudi se

ipak bore da plate račune i uživaju u životu kao ranije – dodaje.

Zrinka Maria Radilj kaže da joj nedostaju roditelji, brat, rodbina, prijatelji i sve one uspomene koje je vežu za njih. Zbog toga se dosta druži s ljudima iz Hrvatske, Srbije i Bosne koji žive u Dublinu. Od 2016. godine zaživela je Hrvatska katolička misija, zapravo zajednica hrvatskih vernika koji se okupljaju u crkvi St. Mary's Church, u koju i ona dolazi. Takođe posećuje zabave na kojima se okupljaju ljudi iz bivših jugoslovenskih republika i na kojima se svira muzika poznatih grupa bivše države. Postoji i grupa na Fejsbuku koje se zove 'Srbi u Irskoj', preko koje LARA VELIČIĆ i njen muž održavaju kontakt sa našim ljudima.

— Nakon analize života u Srbiji, odlučili smo da prihvatimo poslovnu ponudu koju smo ovde dobili – objašnjava tridesetosmogođišnja Veličić, koja se iz Subotice preselila u mali grad Kilkenny, smešten u centralnom delu ostrva.

— Želja nam je bila da se oprobamo u tamo nekoj zemlji na severu Evrope i napustimo okruženje koje nismo mogli više da razumemo i prihvatimo – kaže Lara Veličić.

Nakon godinu dana dobili su sina i kupili stan u jednom drugom manjem gradu, Karlovu. Ona trenutno radi u Irish Wheelchair Associationu, vodećoj organizaciji za osobe sa fizičkim invaliditetom. Život u Irskoj njoj i njenoj porodici doneo je stabilnost.

— Ovde možeš da razmišljaš o odabiru automobila koji ćeš da voziš, kako ćeš da dekorišeš stan, kako ćeš da zameniš stan za veći. Hoću da kažem, zapravo dobiješ normalnost u životu, izuzetom od straha, koji smo zapravo imali u toku života u Srbiji – govori.

Irska je baza za neke od najvećih tehnoloških kompanija na svetu. Doprinoseći privredi 16 milijardi evra svake godine, ona je druga zemlja na svetu, posle Sjedinjenih Američkih Država, po izvozu softverskih usluga. Dublin ipak nije preko noći postao jedan od istaknutih evropskih tehnoloških centara. To je bio proces, a irski prođor u tehnologiju počeo je pre više od pola veka, kada je kompanija IBM otvorila kancelarije u prestonici sredinom 1950-ih. Potom su u deo grada koji se naziva Silicon Docks došle kompanije kao što su HP, Microsoft, Dell i Intel. Početkom 2000. godine počeli su da pristižu giganti, poput Googlea, Amazona i Facebooka, ali i LinkedIna,

Najveći problem su visoke cene najma i kupovine stanova – Dublin
(Foto: Jan Woitas/DPA/PIXSELL)

Yahooa i eBaya. Danas, oko 40 hiljada radnika radi u tehnološkim kompanijama smeštenim u području jednog od velikih kanala, Grand kanala, kroz koji protiče reka Lifej.

— Bio sam na jednom poslovnom sastanku u Facebooku. Ta kompanija ima tri ogromne zgrade i svoj trg. Imaju i frizerski salon za svoje zaposlene – opisuje BORIS TOMAŠ, koji se iz Vinkovaca preselio u Dublin u februaru 2023. godine.

Tomaš radi kao naučni istraživač na Trinitu koledžu i zaposlen je u gradskoj upravi. Živi u južnom delu grada i za dvosoban stan plaća 2000 evra, plus 200 evra režije. Nekada je plaćao 1500 evra za mali studio.

— Radim na projektu pametnih gradova koji finansiraju grad i fakultet na kojem sam istraživač. Moj zadatak je da predstavljam grad na raznim međunarodnim događajima – kaže.

— Nećemo se lagati. U Irsku sam došao zbog finansijskih razloga – dodaje.

Kada je ĐORĐE ANDREJEVIĆ iz Beograda otišao da živi u glavni grad Irske, bila je 2006. godina. U roku od mesec dana traženja posla iz Beograda dobio je dve ponude.

— U ponedeljak sam radio u Beogradskom vodovodu, a već sledeće nedelje sam ušao u neku novu kancelariju u Dublinu – kaže Andrejević.

— Otišao sam zapravo zbog ljubavi, jer je moja tadašnja devojka već živela tamo. Dobio sam posao u struci. Imao sam stan. Živeo sam veoma udobno i kulturno. Ja bih to opisao kao: Kada već ideš u kapitalizam, onda uskoči lavu u usta – govori.

Dobio je radnu vizu, međutim u jednom trenutku je ostao bez posla i nije više mogao da je obnovi. Godine 2011. odlučio je da se vrati u Beograd.

ŽELJKA DOLJANIN je iz Zagreba sa svojim dečkom u glavni grad Irske došla još 1998. godine. Tada je upisala magistarske studije irske književnosti na Državnom univerzitetu u Dublinu. Na tom fakultetu je doktorirala i danas je direktorka Writing Centera, odseka na kojem se pišu studijski radovi. Ona ne planira da se vraća u Hrvatsku.

— Irška ima mene. I ja imam nju – ističe Doljanin.

Na pitanje šta joj Dublin doneo, a šta oduzeo za ovih 26 godina života, kaže da joj je prvih nekoliko godina doneo uzbuđenje, druženje sa ljudima iz raznih zemalja, nove mogućnosti, ali joj je uneo i nemir.

— Kao emigrant, vi neprekidno nešto promatrate, merite, upoređujete i nešto uvek

Nedostaju joj porodica i prijatelji iz Zagreba – Željka Doljanin (gore).
Rođena u Čačku, odrasla u Americi, u Dublinu od 2018. – Katarina White (dolje)

nedostaje – govori i dodaje da joj nedostaju porodica i prijatelji iz Zagreba.

— Nedostaju mi neki mirisi, način na koji ljudi kod nas nešto kažu, nedostaje mi jezik.

Yvonne D. smatra da sadašnja generacija mladih ima veoma tolerantan stav prema drugima različite rase, vere, pola i porekla.

— Za razliku od vremena kada je moj suprug došao u Irsku, danas više prihvatamo druge i spremni smo da učimo, razvijamo se i rastemo. Svoju kulturu čuvamo i negujemo, ali istovremeno prihvatamo nove kulture iz inostranstva. Ponosna sam što sam Irkinja – kaže.

Zrinka Maria Radilj napominje da joj se više puta dogodilo da se oseća deskriminirano.

— Da li je to zbog boje kose, nacionalnosti, izgleda, načina govora, pokreta, to vam ne bih znala reći – objašnjava Radilj i dodaje da se u poslednjih godinu dana oseća netrpeljivost prema migrantima i strancima, kao i svuda u Evropi.

Lara Veličić tvrdi da do sada nije doživela nikakav vid diskriminacije.

— Bili smo tretirani isto kao i svi ostali na svim konkursima i na svim poslovima gde moraš da dokažeš svoj odnos prema poslu, poznavanje engleskog jezika i svoje veštine. Zapravo, u Srbiji je dosta stvari 'na reč', dok se ovde za sve traži papir koji te sertifikuje za poznavanje svega na šta se pozivaš – govori Veličić.

GEA GOJAK, mlada rediteljka rodom iz Pule koja se u Dublin doselila u septembru 2019., kaže da se više puta susretala sa raznim vrstama stereotipa i predrasuda.

— Kako sam tamnije puti, svakodnevno sam dobijala pitanja, i još uvek ih dobijam, jesam li iz Brazila. Kada kažem da sam iz Hrvatske, često dobijem čuđenje i odgovor da ne izgledam tako. Kao da postoji neki prototip kako izgledaju ljudi iz Hrvatske. Generalno, malo znaju o Balkanu i našim zemljama. Znaju za Dubrovnik, Međugorje i LUKU MODRIĆA. Starije generacije znaju za Jugoslaviju – opisuje Gojak.

— Mislim da na našim prostorima ljudi još uvek žive malo drugačije. Prisniji su, druže se, ne žive u rokovniku, piju kafe. Niko ne pije kafe kao mi na Balkanu – kaže tridesetšestogodišnja Gojak, koja ipak ceni neprikosnoveno iskustvo koje joj je život u Dublinu doneo.

Upoznala je verziju sebe koja ne govori svoj jezik, koja radi u prodavnici i na recepciji, koja shvata šta znači biti dio kapitalističkog društva, koja režira na stranom jeziku, putuje sama po festivalima, koja radi finansijske

Otišao sam zbog ljubavi, jer je moja tadašnja devojka već živela u Dublinu. Dobio sam posao u struci. Imao sam stan. Živeo sam veoma udobno i kulturno. Ja bih to opisao kao: Kada već ideš u kapitalizam, onda uskoči lavu u usta – govori Đorđe Andrejević

proračune, piše i producira projekte i isplaćuje honorare. Preselila se u Irsku, kako kaže, zbog političke i ekonomske situacije u Hrvatskoj i Srbiji, gde je živela i radila. Maštala je o raznim zemljama čije su joj se ekonomske prilike, kao i one na kulturnom nivou, činile boljima, ali dugo joj je trebalo da se ohrabri i preduzme taj korak. Nekoliko meseci pre nje, njen prijatelj, glumac po profesiji, otišao je u Irsku, a potom i ona.

— U tom trenutku nisam znala ništa o toj zemlji, ni o njihovoj kulturnoj sceni. Olakšica je bila ta što sam znala engleski, pa sam preko noći donela odluku i u roku od mesec dana postala građanka Irske – ističe Gojak.

Danas živi između Pule i Dablina. Iako tvrdi da joj je taj grad oduzeo osećaj pripadnosti i doma, ipak svaki put kada mu se vraća shvata koliko joj nedostaje. Inače, Gojak je članica veća ASSITEJ-a Ireland, međunarodne organizacije za pozoriše za decu i mlade, koja povezuje pozorište, organizacije i pojedince širom sveta. Trenutno radi na projektu 'The Letter', zapravo predstavi koja istražuje temu rata i njegov uticaj na decu, za čiju je produkciju dobila sredstva od Umetničkog saveta, vladine agencije za razvoj umetnosti.

Prema podacima Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, trenutno u Irskoj živi između 16 i 17 hiljada hrvatskih državljana. Među njima i brojni državljani srpske nacionalnosti sa hrvatskim pasošem. Od 2017. godine trend odlazaka ljudi sa Balkana se smanjuje, najviše zbog ekonomske krize uzrokovane Bregzitom i velikog povećanja troškova života, osobito u glavnom gradu Dublinu.

KATARINA WHITE preselila se iz Amerike u Dublin 2018. godine. Rođena je u Čačku, ali je sa majkom 1991. godine otišla u Ameriku, gde je odrasla. Studirala je na Trinitu koledžu u Dublinu, a danas radi kao menadžerka za marketing u firmi Monsoon Consulting.

— Ovde sam stekla divna prijateljstva i iskustva na čuvenom fakultetu koji je 200 godina stariji od SAD-a. Irci su divni ljudi, komunikativni i veseli, vole da popiju – kaže.

Uživa da šeta ulicama kojima su šetali DŽOJS, VAJLD i BEKET. Uspela je da proputuje ostrvo uzduž i popreko i vidi svu njegovu prirodnu lepotu. Za sada ne planira da se vraća u Ameriku, a sledeće godine bi da aplicira za irsko državljanstvo.

— Volela bih da ovde pustim korene, ali me uvek vuče Balkan. Eto, u decembru dolazim u Srbiju po treći put ove godine, tako da niko ne zna šta me čeka u budućnosti – zaključuje. ■

Danas živi između Pule i Dablina – Gea Gojak

INTERNACIONALA

Popularan, rasni političar, vođa – Enrico Berlinguer 1980. u Veneciji (Foto: Gorup de Besanez/Wikimedia Commons)

Berlinguer i neofašizam

Film o vođi KP Italije otvorio je rimski filmski festival. Berlinguer je najpopularniji generalni sekretar partije koju je reformirao, stvorio eurokomunizam i s demokršćanima postigao povijesni kompromis. Poštovanje mu odaju i vodeći političari ekstremne desnice

BIOGRAFSKI film 'Berlinguer – velika ambicija' redatelja ANDREE SEGREA otvorio je ove srijede 19. rimski filmski festival, koji se održava od 16. do 27. listopada. Bolje mjesto od Rima za premijeru filma o vođi Komunističke partije Italije ENRICU BERLINGUERU, posebno ima li se na umu da film obrađuje razdoblje političkog djelovanja i privatnog života od 1973. do 1978. godine, teško da postoji. Film se prikazuje u godini 40. obljetnice Berlinguerove smrti. Berlinguer je najpopularniji generalni sekretar KP Italije u povijesti i njen najveći reformator. Nakon što je 1972. postao prvi čovjek partije uspješno ju je odmaknuo od Moskve i formulirao eurokomunizam (odmaknut od tvrdog marksizma i staljinizma; tako nazvan i zato što su ga prihvatili čelnici francuske i španjolske KP GEORGES MARCHAIS i SANTIAGO CARILLO). Zagovarao je ideju koja se razlikuje i od sovjetskog puta i od kapitalizma zapadnoeuropskih zemalja. Odbijao je monolitnost komunizma: 'vjerujemo da komunizam, komunističke partije i socijalistička društva mogu biti različita, unutar okvira koji ima zajedničko porijeklo. Primjerice, između Pekinga, Beograda i Havane već postoje velike razlike', kazao je 1976. u intervjuu Timeu. Promjena politike je talijanske ko-

muniste, vječite opozicionare, k tome u dobu kriza sredinom 70-ih godina, dovela do rekordne popularnosti i 34 posto osvojenih glasova na izborima 1976., samo četiri posto manje od demokršćana.

Takvim je uspjehom Berlinguer stvorio uvjete za ono što se u Italiji i službeno zove povijesni kompromis, dogovor vladajućih demokršćana i opozicijskih komunista. Komunisti su podržavali demokršćansku vladu, a zauzvrat su se izborili za niz socijalnih reformi. Izravni povod za takav sporazum Berlingueru su bila zbivanja u Čileu i rušenje ALLENDEA nakon čega je zaključio da marksistička ljevica u demokršćanskim zemljama ne može vladati bez saveza s umjerenijim političkim snagama. U Italiji je trebalo spriječiti i ekonomski kolaps. Na čelu vlade bio je demokršćanin ALDO MORO i njih su dvojica bili arhitekti povijesnog kompromisa 1976. godine. Mora su 1978., tada predsjednika stranke ne i vlade, otele i ubile Crvene brigade, nakon čega je sporazum zapao u krizu, a Berlinguer je 1980. objavio njegov kraj. Umro je 1984. u 62. godini, KP Italije je počela slabiti, a njegovo nasljeđe povijesnog kompromisa je blijedilo. Kompromis je, usprkos svim postignućima (od smanjivanja društvenih napetosti do izbjegavanja ekonomskog kolapsa), bio tegoban za njegove arhitekta od početka. Među demokršćanima mu se snažno protivio GIULIO ANDREOTTI (sedam puta premijer), a na lijevom centru Socijalistička i Republikanska stranka, do kompromisa stranke vlade. Berlinguer je smtran političarom velike ideje, što povijesni kompromis i eurokomunizam i jesu bili. Europskoj ljevici danas svakako nedostaje osoba njegova kalibra. I upravo je u tome dio njegovog nasljeđa koji je najživahniji

– želja za sposobnim, simpatičnim, široko prihvatljivim vođom koji ne stvara podjele i ima dugoročnu viziju (štogod o ljudima s vizijom govorio Berlinguerov suvremenik, njemački kancelar socijaldemokrat HELMUT SCHMIDT).

Berlingueru danas poštovanje u Italiji nerijetko odaje i vladajuća neofašistička desnica. Izložbu posvećenu Berlingueru u veljači ove godine posjetila je premijerka GIORGIJA MELONI. Aktualni predsjednik Senata IGNAZIO LA RUSSA više je puta izrazio divljenje Berlingueru, i javno njegovoj kćerki, novinarki BIANCI BERLINGUER, i s mjestu predsjedavajućeg Senata o 40. obljetnici smrti. Za desnicu je Berlinguer rasni političar koji je dao život za svoja politička uvjerenja (umro je od izljeva krvi u mozak koji je dijelom vjerojatno prouzročilo i njegovo političko djelovanje), a takva spremnost na samožrtvovanje u očima desnice i njenog koncepta herojskog potiskuje ideološke razlike. No, ne radi se o novom povijesnom kompromisu, prije će to biti *hommage* suparniku kojeg su i za života poštovali (primjerice tadašnji vođa MSI-a, neofašističke stranke, GIORGIO ALMIRANTE) i koji u Italiji ima i pomalo pop-kulturni status.

■ Tihomir Ponoš

Kriminalizacija po volji

USRBIJI je u toku javna rasprava o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika (KZ) i Zakonika o krivičnom postupku (ZKP), koje je pripremlilo Ministarstvo pravde. Plan je da rasprava traje do 1. novembra, nakon čega u Ministarstvu očekuju mišljenje Evropske komisije, a do kraja godine i usvajanje izmena i dopuna u Skupštini Srbije. Predložene izmene predviđaju uvođenje novih krivičnih dela kao što su 'objavljivanje materijala kojima se savetuje izvršenje krivičnog dela', brisanje krivičnog dela 'iznuđivanje iskaza', uvođenje kazne doživotnog zatvora za nova krivična dela i tako dalje. Predložene izmene predviđaju i kazne za napadače na prosvetne i medicinske radnike, a njima se ukida i uslovni otpust za silovatelje nakon što odsluže dve trećine kazne. Sve je deo paketa vezanog za proces EU integracija, pa iako u predlozima ima dobrih elemenata, 'zbog nekih stvari koje vladajućima nameće dinamika EU integracija, otvore zakon da ga promene jer su se na to obavezali, a onda pokvare još pet drugih', ističe BOJANA SELAKOVIĆ, koordinatorka Nacionalnog konventa o EU, nevladine organizacije koja prati zakonska prilagođavanja Srbije na putu ka EU-u.

Brojna privođenja aktivista nakon poslednjih protesta protiv iskopavanja litijuma i pretnje upućivane kako njima tako i novinarima bude dodatni strah da bi vlast

predložene izmene mogla zloupotrebiti i tako dodatno srozati ljudska prava, pre svega pravo na okupljanje. Selaković napominje da je problem slobodna interpretacija pravosudnih organa pojedinih stavki koje uvode nova krivična dela.

— Jedno od njih je kriminalizacija objavljanja materijala kojima se savetuje izvršenje krivičnog dela, ali i brisanje krivičnog dela iznuđivanja iskaza, što pokazuje intenciju ka sužavanju ljudskih prava – kaže za Novosti Selaković.

— Nakon svih loših praksi koje smo videli proteklih meseci i lani poput hapšenja, zastrašivanja, pritisaka koji su postali normalna stvar za aktiviste, novinare, sa ovim se prostor institucionalno sužava, legitimizuje se ono što su do sad bile loše prakse i, ako se usvoje te izmene, imalo bi se zakonsko uporište da demotivise ljude da se aktiviraju – upozorava Selaković.

Naša sagovornica navodi i da je problem u slobodnoj interpretaciji krivičnog dela od strane pravosudnih organa, uključujući i pitanje deljenja sadržaja po društvenim mrežama, pa bi se kao krivično delo mogli okarakterisati postovi o blokadama i drugim protestnim aktivnostima. Do kraja meseca planirana su četiri panela, odnosno razgovora sa predstavnicima civilnog društva i zainteresovanima u Kragujevcu, Novom Sadu, Nišu i Beogradu. Pozvani su i predstavnici EU-a u Srbiji. U Nacionalnom konventu traže više vremena, barem do kraja godine, jer smatraju da je to kratko razdoblje za 'dva zakona od sistemskog značaja za funkcionisanje pravosuđa i osnovna ljudska prava'. Ističu i da su radne grupe oba nacrtu pripremale duže od tri godine, a da su stručna i šira javnost dobile priliku da tekst razmatraju samo mesec dana, i to paralelno uz tri dodatna pravosudna zakona koji se tiču položaja sudija, javnog tužilaštva i Pravosudne akademije, što je poseban problem jer se postavlja pitanje kapaciteta civilnog društva da kvalitetno isprati i učestvuje u raspravama za pet pravosudnih zakona. Selaković napominje da do momenta kad su u Ministarstvu pravde pozvali na javnu raspravu nije bilo nikakvih konsultacija sa civilnim sektorom, što je, navodi ona, predviđeno pravnim okvirom. Osim toga, ne zna se ni ko je bio u radnoj grupi koja je predložila izmene.

— Poenta konsultacija je da vidimo na čemu vladajući rade, o čemu razmišljaju u tim fazama, jer tad ima prostora da se stvari menjaju. Kad se nacrt zakona izbaci na javnu raspravu, tu je manja verovatnoća da će izmene biti napravljene, osim ako se ne napravi neki velik pritisak, što nije dobro jer se ponovo urušava poverenje u institucije i sistem i dovodi u pitanje postojanje mehanizama koje imamo. Zato je to sve sporno – zaključuje ona.

Ministarka pravde MAJA POPOVIĆ bez obzira na sve očekuje da se izmene usvoje do kraja godine, jer je 'potpuno pogrešno predstavljeno kako izmene i dopune imaju za cilj ograničavanje ljudskih prava i sloboda zajemčenih Ustavom i međunarodnim ugovorima, kao što su sloboda okupljanja, sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda kretanja i drugo'. Za nju su predviđene izmene samo zaštita društva od opasnih sadržaja koji mogu podsticati kriminalno ponašanje.

■ Dejan Kožul

Razbijanje giganta

Vlasti SAD-a zbog kršenja antimonopolskih zakona namjeravaju prisilno na dijelove razbiti Google, tvrtku čija tržišna vrijednost iznosi dva bilijuna dolara. EU za sada ne planira sličan potez

Sjedište kompanije nalazi se u kalifornijskom gradu Mountain View (Foto: Newscom)

UNASTAVKU sudskog procesa protiv internetske kompanije Google, američko ministarstvo pravosuđa najavilo je 9. listopada da će zatražiti da se njegova matična kompanija Alphabet Inc. liši dijelova svoga konglomerata kao što su pretraživač Chrome ili operativni sustav Android. Ta bi najava trebala biti sljedeći korak u tužbi koju je američka vlada pokrenula protiv Googlea, tvrdeći da je kompanija stvorila monopol koji joj je omogućio da se velika većina svih pretra-

živanja interneta u SAD-u odvija putem njezinih usluga. Najava je ujedno i nastavak prve recentnije pravosudne pobjede federalnih vlasti protiv dominacije nekog tehnološkog giganta, nakon što je početkom kolovoza sud u Washington D.C.-u presudio da je Google prekršio antimonopolske zakone. 'Google je monopolist i ponašao se kao monopolist kako bi održao takvu poziciju na tržištu', pisalo je u tadašnjoj sudskoj presudi, dok su iz državnog odvjetništva tada poručili da je u pitanju 'povijesna pobjeda američkog naroda' te da 'nijedna kompanija, ma koliko utjecajna ili velika bila, nije iznad zakona'. Bila je to prva važna sudska odluka u seriji sudskih procesa

koje su američke vlasti u posljednje četiri godine pokrenule protiv Big Tech kompanija, podignuvši od 2020. godine antimonopolske tužbe i protiv Mete, Amazona i Applea.

U svojoj presudi sud se fokusirao na dugogodišnju praksu Googlea da drugim tehnološkim kompanijama plaća da na svojim platformama njegov pretraživač postavlja kao zadanu postavku. U 2021. Google je samo Appleu platio 18 milijardi dolara kako bi njegov pretraživač bio standardna opcija pretraživanja na Appleovim proizvodima, a ukupno je kompanijama te godine platio 26,3 milijarde dolara. Uz pomoć te prakse Google je postigao 90-postotni udio u pretraživanju interneta na kompjutorima, a na pametnim telefonima 95 posto, čime je, kako se navodi u presudi, 'učvršćivao svoju postojeću dominantnu poziciju'.

Nakon presude iz kolovoza, u nastavku suđenja zakazanom za 20. prosinca Google će dobiti priliku da iznese prijedloge o tome na koji će način adresirati zahtjev suda da dokine svoju monopolističku poziciju. Mjesec dana prije toga Državno će odvjetništvo sudu dostaviti vlastiti detaljni prijedlog pravnog lijeka. Iako se nagađalo da vlasti neće ići za tako radikalnim rješenjem kao što je razbijanje kompanije na manje dijelove, nedavna najava svjedoči da ima upravo takve namjere. Google će se, međutim, žaliti, pa se očekuje da bi se proces mogao razvlačiti do 2026. godine.

Google je četvrta najveća kompanija svijeta, s tržišnom vrijednošću od dva bilijuna dolara. Lani je čak 77 posto svojih prihoda ostvario od oglašavanja, u iznosu od 234 milijarde dolara. Stoga bi i eventualno komadanje kompanije trebalo značajno utjecati na sustav internetskog oglašavanja, a Googleu uzrokovati goleme gubitke. Uz to što će tražiti da se Googleu zabrani praksa plaćanja kompanijama u zamjenu za *defaultno* instaliranje njegovog pretraživača na uređajima, Ministarstvo pravosuđa tražit će da se donesu i mjere kojima će se spriječiti da se postojeća dominacija Googlea prelije i na rastuće tržište umjetne inteligencije. Što se tiče pozicije Googlea u Evropskoj uniji, u antimonopolskoj istrazi započetoj 2021. povjerenica za konkurentnost MARGRETHE VESTAGER sredinom rujna objavila je da, unatoč ranijim najavama, neće tražiti razbijanje kompanije na tržištu EU-a. Iako, za razliku od SAD-a, EU ima ovlasti proglasiti neku kompaniju monopolističkom i bez da to dokaže u sudskom postupku, Vestager po svemu sudeći to neće učiniti zbog 'kompleksnosti slučaja' i činjenice da u studenom napušta tu dužnost. Tijekom posljednjih desetak godina Google je u EU-u platio više od osam milijardi eura globe, no to nije utjecalo na njegovu monopolističku poziciju.

■ Tena Erceg

PERSONA NON GROATA

Foto: SalamPix/abaapress.com/ABACA/PIXSELL

Iransko pravosuđe izreklo je petogodišnju zatvorsku kaznu novinarkama NILUFAR HAMED I ELAHI MOHAMADI. One su izvještavale o smrti i pogrebu MAHSE AMINI, djevojke koja je 2022. preminula nakon što ju je po svemu sudeći pretukla 'moralna policija'. Slučaj je izazvao masovne prosvjede protiv represivnog i mizoginog režima. Hamedi i Mohamadi optužene su za okupljanje 'usmjereno protiv nacionalne sigurnosti', 'propagandu protiv vlasti' i 'suradnju sa sad-om' te osuđene na 12 i 13-godišnje zatvorske kazne. Iako su nakon sedamnaestomjesečnog pritvora u siječnju puštene na slobodu – dok je posljednja optužba sada ukinuta – ponovno im prijeti tamnica.

■ J. B.

šest zapadnobalkanskih zemalja – Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Makedonije i Srbije – potpisali akcijski plan za uspostavu zajedničkog regionalnog tržišta. 'Povijesni korak', ocijenila je njemačka šefica diplomacije ANNALENA BAERBOCK. U zamjenu je Europska unija obećala početak isplate sredstava iz Plana rasta za zapadni Balkan teškog šest milijardi eura, od čega dvije bespovratne pomoći, dok četiri milijarde otpadaju na poslovično povoljne zajmove. Također, kosovski premijer ALBIN KURTI objavio je da će Priština jednostrano – s obzirom na trajnu blokadu Republike Srpske – građanima BiH omogućiti ulazak na Kosovo s osobnom iskaznicom.

Iza navedenog se, međutim, krije tmurna realnost. Platforma nazvana po njemačkoj prijestolnici uspostavljena je 2014. kako bi se unaprijedila međusobna suradnja balkanskih zemalja, ali prije svega kako bi se pospjese njihovo približavanje EU-u. Nešto sitno je i postignuto, poput sporazuma o regionalnoj gospodarskoj suradnji, ukidanju viza te međusobnom priznavanju diploma. No od pristupanja Uniji kao najvažnijeg cilja nema mnogo. Posljednja je 2013. primljena Hrvatska. 'Nadam se da neće proći još deset godina dok svih šest zemalja konačno ne postanu članice EU-a', ne suviše optimistično poručio je ovom prilikom njemački kancelar OLAF SCHOLZ. U stvari, proširenje nije ni na vidiku, uključujući Crnu Goru koja je pregovore započela 2012. Nešto elana je, cinično rečeno, ulio rat na istoku. Nakon ruskog napada na Ukrajinu Unija je iz geopolitičkih razloga na brzinu otvorila pregovore s tom zemljom i Moldavijom, pa se barem deklarativno morala opet obećati i Balkanu. U međuvremenu su novopronađeni atomi političke volje uglavnom isparili. Dnevni list iz Kölna Stadtanzeiger primjećuje da optimistične izjave političara predstavljaju 'ritual u mučnom procesu', ističući da se EU vrlo vjerojatno neće širiti barem dok ne provede unutarnje reforme koje bi uključivale dokidanje principa jednoglasnog donošenja odluka. U suprotnom, već i ovako disfunkcionalna Unija bi s 33 umjesto 27 članica bila za ikakvo suvislo djelovanje još bitno nesposobnija.

Pristupanje zapadnobalkanskih zemalja EU-u te zemlje sigurno ne bi preporodilo. I dalje bi bilježile odljev ljudi i kapitala u korist razvijenijih članica. Međutim, dobile bi višestruko veća sredstva iz strukturnih i kohezijskih fondova, čime bi se barem donekle ublažile posljedice vječne tranzicije. Ona pak pogoduje lokalnim autokratima, ali i samim članicama EU-a, koje – osim što su odavno osvojile njihova tržišta – na balkansku periferiju mogu autorsati prljave poslove koji kod kuće ne bi prošli. Italija je upravo počela azilante iz zemalja koje se smatraju 'sigurnima' izvoziti u detencijske centre podignute pod jurisdikcijom Rima u Albaniji – prozване i 'mini-Guantanamo' – za što će Tirani isplatiti 670 milijuna eura. Taj dogovor međunarodne humanitarne udruge ocijenile su opasnim za ljudska prava, ali ga je zato predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN preporučila kao mogući model. Sam Scholz nedavno je s ALEKSANDROM VUČIĆEM potpisao sporazum o iskapanju litija, istovarujući tako negativne posljedice njemačke klimatske transformacije u Srbiju. Od mučnih rituala, dakle, ipak ima i konkretnih koristi.

■ Jerko Bakotin

Mučni ritual

PRIZOR viđen tko zna koliko puta: šefovi vlada svojeglavih iracionalnih balkanskih država potpisuju n-ti po redu sporazum, dok ih s patronizirajućim smiješkom umornih, ali zadovoljnih roditelja nadziru zapadni državni. U ponedjeljak 14. oktobra u Berlinu je održan deseti samit 'Berlinskog procesa', na kojem su čelnici

Kome je rat medijski brat

O problematičnoj medijskoj politici u oktobru je progovorilo desetero novinara koji su izvještavali o genocidu u Gazi za CNN i BBC. Opisali su pristranost, dvostruke standarde i česta kršenja bazičnih novinarskih načela

ŠESTOG oktobra tijekom prosvjeda podrške Palestini u Washingtonu CBS-ov suradnik SAMUEL MENA JR pokušao se samozapaliti u blizini Bijele kuće. Vikao je pritom da američki mejnstrim mediji namjerno šire dezinformacije o Gazi. Da Mena Jr nije ništa 'zabrijao' dala je do znanja još Interceptova analiza objavljena devet mjeseci prije njegovog pokušaja samozapaljenja. U januaru je Intercept objavio istraživanje iz kojeg proizlazi da glavne američke novine neproporcionalno naglašavaju ubojstva u kojima su žrtve Izraelci i da koriste emotivno nabijene pojmove da bi ih opisali, dok isto ne prakticiraju kad je u pitanju ubijanje Palestinaca. Intercept je analizirao više od tisuću članaka iz New York Timesa, Washington Posta i Los Angeles Timesa, objavljenih u prvih šest tjedana nakon 7. oktobra, pročešljajući upotrebu ključnih izraza i kontekst u kojem su korišteni. Izrazi poput 'pokolj', 'masakr' i 'užasno' bili su rezervirani gotovo isključivo za Izraelce koje su ubili Palestinci. Jedan tipičan naslov članka iz New York Timesa o napadu 7. oktobra glasio je: 'Otrčali su u sklonište radi sigurnosti. Umjesto toga, bili su zaklani.' Za usporedbu, naslov Timesovog članka o Gazi objavljenog 18. novembra glasio je: 'Rat pretvara Gazu u 'groblje' za djecu'. Groblje je pod

navodnicima kao citat iz UN-ovog priopćenja, a subjekt koji ratuje je ostao skriven. Unatoč tome što su izraelski napadi na Gazu već tada bili među najsmrtonosnijima za djecu (gotovo isključivo palestinsku) u modernoj povijesti, u naslovima članaka koje je analizirao Intercept riječ 'djeca' i srodni pojmovi spominjali su se izuzetno rijetko.

Početak oktobra ove godine o problematičnoj medijskoj politici progovorilo je i desetero novinara koji su izvještavali o genocidu u Gazi za CNN i BBC. U razgovoru za Al Jazeera novinari su opisali proizraelsku pristranost u izvještavanju, sustavne dvostruke standarde i česta kršenja bazičnih novinarskih načela. Naveli su da se u medijima u kojima rade namjerno izbjegava pozivati izraelske dužnosnike na odgovornost i umanjuje značaj izraelskih zločina. Kao jedan od primjera naveli su lanjski posjet CNN-ovog međunarodnog urednika NICA ROBERTSONA Gazi. Robertson se u novembru pridružio izraelskoj vojsci kako bi posjetio bombardiranu dječju bolnicu Al Rantisi u Gazi. IDF-ov glasnogovornik DANIEL HAGARI tvrdio je da je pronašao dokaz da je Hamas koristio bolnicu za skrivanje izraelskih talaca. Pokazao je Robertsonu dokument na zidu bolnice ispisan na arapskom, za koji je objasnio da je popis članova Hamasa koji dežuraju nad

taocima. Kasnije se ispostavilo da je popis kalendar na kojem su na arapskom bili ispisani dani u tjednu. Izraelsku su tvrdnju opovrgnuli govornici arapskog na društvenim mrežama, a prema tvrdnjama više novinara CNN-a i internom WhatsApp chatu koji su vidjeli novinari Al Jazeera, palestinska producentica upozorila je svoje kolege, uključujući Robertsona, da se radi o grešci. Njena su upozorenja zanemarena i izvještaj je emitiran.

Novinari CNN-a ispričali su i da nisu mogli izvještavati o zračnim napadima na Gazu dok nisu dobili potvrdu od Izraelaca, što je dopuštenje koje nisu čekali ni u jednom drugom slučaju ratnog izvještavanja. 'Ne bismo tolerirali potrebu da pitamo, primjerice, Ruse jesu li bombardirali bolnicu u Kijevu', kazali su. A kada su zdravstveni dužnosnici u Gazi objavili da je u izraelskim napadima ubijeno više od 40 tisuća ljudi, glavni urednik CNN-a MIKE MCCARTHY tražio je od novinara da tu vijest 'kontekstualiziraju' tako što će naglasiti odgovornost Hamasa.

Osim na to kako se tekstovi pišu, važno je skrenuti pozornost i na to tko tekstove piše, pa ćemo ovdje uputiti i na jedno starije istraživanje (povijest nije počela 7. oktobra) o izvještavanju o Palestini. U istraživanju MAHE NASAR objavljenom 2020. analizirane su dvije američke dnevne novine (New York Times i Washington Post) i dva tjednika (The New Republic i The Nation) u razdoblju od 1970. do 2019. godine. Nasar se fokusirala na sve komentare i analize u kojima su se spominjali Palestinci. U New York Timesu su manje od dva posto od 2500 članaka koji su raspravljali o Palestincima tijekom pet desetljeća napisali Palestinci. U Washington Postu bilo je još nepovoljnije – samo jedan posto. U New Republicu od gotovo 500 članaka o Palestincima koji su se pojavili na stranicama tjednika tijekom 50 godina urednici nisu smatrali potrebnim saznati stajalište niti jednog Palestinca. Čak su i u The Nationu, koji ima reputaciju progresivnog časopisa otvorenog Palestincima, iza samo deset posto komentara i analiza o Palestincima stajali palestinski autori.

U izraelskom bombardiranju uništeno šatorsko sklonište u bolnici Al Aksa u Gazi (Marwan Dawood/Xinhua/PIXSELL)

To je ono što podcrtava libanonsko-američka novinarka RANIA HALEK u nedavnom statusu na platformi X: 'Uvijek se iznova čudim kako je samo to što ste bijelac u Bejrutu u nekom trenutku dovoljno da svi misle da ste stručnjak. Ako trebate dobre ljude za intervju koji su lokalci, mogu vam ih preporučiti, ima ih mnogo. Pitajte, rado ću vas uputiti u pravom smjeru. Stvarno je sramotno gledati zapadnjake koji jedva poznaju Libanon dok mnogi vrlo pametni Libanonci dobro govore engleski jezik i poznaju svoju zemlju bolje od nekoga tko ju je jednom posjetio.'

Iako im društvene mreže preko kojih se svakoga dana uživo prenosi najdokumentiraniji genocid u povijesti malo remete posao, mejnstrim mediji su i dalje ti koji zrcale službenu politiku (kako američku, tako i hrvatsku), i održavaju konsenzus za nastavak genocida i širenje regionalnog rata. Vidimo to u recentnom izvještavanju Reutersa, BBC-a i Guardian, ali i u domaćim medijima koji ih prenose tj. kopiraju njihov sadržaj, poput Indexa i Jutarnjeg lista. Od početka izraelske invazije na Libanon mogli smo tako naučiti koliko eufemizama postoji za invaziju. Mediji koji suštinski funkcioniraju kao IDF-ovi glasnogovornici izvještavali su o 'intervenciji', 'limitiranju', 'lokaliziranju' i 'ciljanim operacijama unutar jugozapadnog Libanona', o tome da Izrael 'šalje trupe' u Libanon. Jedan od prvih naslova na Indexu, dok se još nagađalo o invaziji na Libanon, glasio je: 'Izraelska vojska: spremni smo na kopnenu invaziju ako do nje dođe'. Čitatelji ima da se zapitaju tko je subjekt u toj rečenici.

O kasnijoj izraelskoj agresiji diljem Libanona, a naročito o napadima na Bejrut, redovno se izvještava kao o napadima na Hezbolah. 'Eksplodije u Bejrutu, novi izraelski napadi na ciljeve Hezbolaha', jedan je od naslova objavljenih na Indexu početkom oktobra. Dahija (Dahijeh), južno predgrađe Bejruta u kojem živi oko milijun ljudi, prezentirano je kao 'središte' ili 'uporište' Hezbolaha, kao što se i čitav Pojas Gaze prezentira kao potencijalno skrovište Hamasa. Servira nam se kako Izrael samo ima novi 'cilj' ili 'metu' (Hamas, Hezbolah, Hutiji), a kad se pristaje na logiku anihilacije, svi postaju mete. Dok su milijuni stanovnika Gaze i Bejruta tek 'živi štitovi' Hamasa i Hezbolaha, civili u Tel Avivu dobivaju drugačiji medijski tretman – kad je Iran ispalio raketu na Tel Aviv, novinari CNN-a konstatirali su da su rakete bačene na 'gusto naseljena područja' u kojima 'žive brojni civili'. Zašto civili u Tel Avivu nisu opisani kao 'živi štitovi' IDF-a?

Najnoviji plan izraelske vlade za protjerivanje i izgladnjivanje najmanje pola milijuna Palestinaca na sjeveru Gaze BBC je opisao 'kontroverzno'. Naslov članka o potpunoj izraelskoj blokadi humanitarne pomoći i hrane glasi: 'Nikakva pomoć u hrani nije ušla u Gazu ovaj mjesec'. 'Zaista kontroverzno od hrane da se tako ponaša!' komentirao je jedan čitatelj.

Index je 14. oktobra objavio članak o četvorici 19-godišnjih izraelskih vojnika ubijenih u Hezbolahovom napadu na vojnu bazu u središnjem Izraelu, a u naslovu je naglašeno da su 'svi bili tinejdžeri'. Dok za više od 17 tisuća ubijene palestinske djece godinu dana nema ozbiljnog spomena na tom portalu, četvero IDF-ovih punoljetnih vojnika prezentira se kao nekužne tinejdžere. Oko 160 kilometara dalje od te vojne baze, izraelska vojska je bombardirala šatorsko sklonište u sklopu bolnice Al Aksa. Četvero palestinskih civila spaljeno je živo. Jedan od njih, kojeg se u plamenu vidi na krevetu prikopčanog na infuziju i za kojega neće biti naslova u medijima, zvao se Šaban Al Dalu i imao je 19 godina. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Pir Gorana Simića

PIŠE Sinan Gudžević

Svakako je ljudožderstvo metafora koja pristaje ovom današnjem svijetu, ali je pjesnika zapalo da pedeset godina življenja s Poezijom obilježi u svijetu koji nikad nije bio brojniji, pa je možda i zato ljudožderniji nego ikad ranije. Svoj život s Poezijom pjesnik naziva brakom. Iz toga braka je on iskakao u prozu, u dramu, u muziku, u dječje pjesme i bajke, ali je poeziji ostajao vjeran

ZLATNI pir među ljudožderima', to je naslov antologije vlastitih stihova GORANA SIMIĆA. Knjigu je usred ljeta 2024. izdala sarajevska izdavačka kuća Buybook, u ediciji Nulta stvarnost, koju uređuje FARUK ŠEHIĆ. To je i posljednja knjiga Gorana Simića objavljena za njegova života. Knjiga je izišla krajem juna, a predstavljane knjige upriličeno je u Sarajevu u prostoriji izdavača 21. avgusta. Video dokument sa toga predstavljanja ne daje nikakva povoda za slutnju da će pjesnik umrijeti pet sedmica kasnije.

Svoju antologiju je Simić načinio od 118 pjesama. Naslov je dopola svečarski, a otpola plaši. Pir je kod nas odavno sinonim za proslave godišnjice braka, neko je izbrojao da ih ima 17 vrsta. Izgleda da je riječ srodna s glagolom *piti*. Pedeseta godišnjica braka se među godišnjicama u dekadnom sistemu uobičajila kao 'zlatni pir'. Druga polovina naslova se razumijeva kako iz pjesnikove škole tako i iz svijeta u kojem je živio. Dobro, svakako je ljudožderstvo metafora koja pristaje ovom današnjem svijetu, ali je pjesnika zapalo da pedeset godina življenja s Poezijom obilježi u svijetu koji nikad nije bio brojniji, pa je možda i zato ljudožderniji nego ikad ranije. Svoj život s Poezijom u svom uvodu pjesnik naziva brakom. Iz toga braka je on iskakao u prozu, u dramu, u muziku, u dječje pjesme i bajke, ali je poeziji ostajao vjeran. On svoj 'Zlatni pir među ljudožderima' smatra svojom biografijom, i svojim memoarima. Ovako kaže: 'Život mi je stao u stihove, pa su objavljene knjige identične fazama moga života. Da bih izbjegao oštrinu jednog eksera koji ovim izborom zakucavam u svoj kovčeg, svoje izabrane pjesme sam organizovao za čitaoca na obrnuti način: moji pjesnički počeci nalaze se na kraju knjige što je čin sujete kako bih natjerao znatizželjnog čitaoca da me upozna mladog tek na kraju.'

PJESME je, dakle, poredao nenavadno. Na početku su najmlađe, a na kraju najstarije, to jest one napisane u mladosti nalaze se na kraju, a s kraja prema početku nižu se mlade pjesme sve starijeg pjesnika. Tako ova knjiga podsjeća na one zgode iz starine kad bi se svitak papirusa ili pergamenta greškom namotavao na kalem obrnuto, držanjem desnom rukom, a odmotavao lijevom. Iz toga redosljedja vidi se kako je pjesnik u mladosti pisao stihove koji se zovu vezani, to jest rimovani, strofe sa ukrštenim i obgrljenim rimama. Kao anglosaksonski i francuski učenik, moglo bi se reći da Goran Simić u svome razvoju slijedio mišljenje J. L. BORGESA, koji je smatrao da je slobodni stih najzahtjevniji i najteži, te da bi pjesnici do njega morali dolaziti, a ne od njega polaziti. Te savjetuje da se do slobodnog stiha stigne vježbanjem u pisanju vezanim. Jako su rijetki pjesnici našeg jezika koji su takav put do slobodnog stiha izabrali te njime išli. U 'Zlatnom piru' Simićevom vidljiva je težnja da se napiše duga pjesma, zahtjev anglosaksonske

književne hermeneutike. Zato je malo pjesama ove knjige koje su stale na jednu stranicu.

U pjesmama Gorana Simića velik usjek je načinio rat u Bosni. Najbolnije i najdublje njegove pjesme jesu one ratne sarajevske. On je taj rat preživio u Sarajevu, pred sam kraj je otišao u Kanadu. I u Kanadi je, kao pjesnik, bio gledan kao čovjek iz zemlje u kojoj je rat. I on je morao krenuti kroz književno čistilište Zapada: izdavači su željeli od jugoslavenskih pisaca da im pišu knjige o ratu, o masovnim silovanjima i etničkim čišćenjima, a da ljubavne pjesme i pripovijetke koje nemaju veze s ratom ostave za njih, to jest za pjesnike 'zapadnoga kruga'. Takva izdavačka politika je učinila da se neki pisci iz Jugoslavije pročuju po zapadnim zemljama, neki su postali i jako poznati. Goran Simić je za svoje pjesme, a pisao je i na engleskom, dobio književna priznanja u koja nema sumnje. No on nije ostao da živi u zemlji svoje nove priznatosti i novoga jezika. Nakon šesnaest godina u Kanadi vratio se u Sarajevo, da živi na rubu društva, usamljen, okružen ponekim prijateljem, i ponekim psom. On nije potvrdio stav PAULA ELUARDA da je pjesnik onaj koji mnogo više inspirira nego onaj koji je u vlasti inspiracije, te će buduće vrijeme pokazati i velike bijele margine Simićevih pjesama, one margine eluardovske šutnje, u kojoj gore usijano pamćenje i sjećanje kako bi stvorili delirij bez prošlosti.

'Ljudožderi' iz naslova ove knjige kao da su najavljeni naslovom prozne knjige 'Zapisi o bivšim ljudima' objavljene prije dvadesetak godina. Gorki satirični stihovi Simićevi ponekad djeluju kao da su pisani po savjetu HENRIJA MICHAXA: 'Poezija je dar prirode, dar božiji, a nije rad. Već samo nastojanje da se pjesma načini dovoljno je da je ubije.' Jedan od primjera za pjesnikov hod u krug putem punim trnja čini i pjesma 'Na početku, nakon svega':

*Nakon što sam sahranio majku
bježeći sa groblja na koje su padale granate,
nakon što sam bratovu pušku vratio vojnicima
kad su ga donijeli u šatorskom krilu,
nakon što sam vidio požar u očima moje djece
dok bježe u podrum među strašne pacove,
nakon što sam kuhinjskom krpom obrisao lice
starice*

*sa strahom da ću ga prepoznati,
nakon što sam vidio gladnog psa
kako liže krv čovjeka koji leži na raskrsnici,
nakon svega,
volio bih pisati pjesme koje bi ličile
na novinske izvještaje,
prazne i hladne toliko
da bih ih mogao zaboraviti onoga časa
kad me neko u prolazu upita:
Zašto pišeš pjesme koje liče
na novinske izvještaje?*

Ovo je prividno udaljavanje od LAUTRÉA-MONTOVA stava *poeziju moraju pisat svi, ne jedan*. Prividno, jer je Goran Simić do zadnjeg svoga izdiha bio pjesnik i vjerovao u poeziju. Pri tome je, može se reći sada kad je njegov pjesnički put zatvoren, hodao i po

krugu i po njegovoj kružnici, od pesimizma preko bajki, teatra i muzike, sve natrag do pesimizma. Kao da je u pesimizmu slijedio SCHOPENHAUERA, a nihilizam dodirnuo kod NIETZSCHEA. Nije se libio da posegne i za ironijom i sarkazmom, kao u pjesmi 'Oglas iz 2016':

*...Gradimo preko noći sabirne logore za izbjeglice,
sa garantovanim diskrecijom,
nudimo veliki broj provjerenih i iskusnih
zatvorskih čuvara
sa dugim iskustvom širom Evrope,
nudimo veliki izbor epidemija i bolesti za
vanjsku upotrebu
a na poklon dajemo lijekove protiv iste.*

*Na rasprodaji imamo programska rješenja za
nestanak
naroda, nacija i manjina.
Prekrajamo granice država po dogovoru
sa naplatom po kilometraži
a kao bonus poklanjamo humanitarnu pomoć
iz zaliha...
Primamo i zapošljavamo radnike sa
mentalnim smetnjama
i nepismene osobe
koje neće znati pročitati ovaj oglas
jer njima nije ni namijenjen...*

To je komad zapisa iz jednog od pjesnikovih boravišta u paklu zapadne razularene politike, nema mjesta da stane čitav. A onamo je pjesnik krenuo davno, s lirskom potonulošću u pjesmi 'Krug', posljednjom u posljednjoj knjizi:

*Sad smo drugačiji. Slabost nas preteže
i sa ovom zemljom živimo u rimi.
Još nas samo savjest sa prošlošću veže,
još ugarak katkad s dimom vatru primi. ■*

Jugoslavenska revolucija u umjetnosti

Kako je pojasnila njena autorica i kustosica Davorka Perić, izložba 'Barbarogenij nadrealizma' nastoji spojiti i povezati razjedinjene: zenitizam i nadrealizam, Hrvate i Srbe, i postaviti umjetnost povijesnih avangardi s područja Jugoslavije u europski kulturni kontekst

Za balkanizaciju Europe
- Zenit i zenitizam

I ZLOŽBA 'Barbarogenij nadrealizma' o avangardnim umjetničkim pokretima 20. stoljeća u povodu stogodišnjice Manifesta nadrealizma ANDRÉA BRETONA i u okviru programa Dana srpske kulture otvorena je prošli tjedan na dvjema adresama: u Galeriji SKD-a Prosvjeta u obnovljenoj zgradi Srpskog kulturnog centra u Zagrebu, i u Galeriji Forum Kulturno informativnog centra (KIC). Autorica koncepta izložbe i kustosica je DAVORKA PERIĆ, stručna suradnica je SENKA RISTIVOJEVIĆ, a asistentica LEA BULAJA. Izložba u Galeriji Srpskog kulturnog centra je raskošna i elegantno smještena u novouređenom prostoru. Ikonička građa umjetničkih radova i dokumenata pokreta historijskih avangardi s europskog prostora, s naglaskom na jugoslavensku varijantu dadaizma i zenitizam, izmjenjuje se s radovima suvremenih domaćih, hrvatskih i srpskih umjetnika, inspiriranima duhom nadrealizma. Historijski okvir avangardnih pravaca poput jugo-dade, jugo-nadrealizma i zenitizma u kontekstu i spoju drugih europskih avangardnih pokreta, na objema izložbama je postavljen multimedijalno.

Primjerice, u formi dokumentarnih emisija (koje je moguće u miru gledati i slušati) posjetiteljima se nude (barem) dvije intrigantne linije. Prva, u Galeriji SKD-a Prosvjeta, gdje u televizijskim emisijama beogradskog audiovizualnog arhiva s kraja 1970-ih i 1980-ih teoretičari-protagonisti jugoslavenske avangarde svih disciplina tumače pojam barbarogenija i kontekst jugoslavenskih avangardnih stremljenja u okvirima dekadentne Europe zapadnog kruga i sovjetskih progresivnih pravaca nakon Oktobarske revolucije. I druga, u Galeriji Forum KIC-a, gdje suvremeni srpski teoretičari, aktivisti, sociolozi i umjetnici ključne historijske momente jugo-nadrealizma, poput knjige 'Nacrt

Ljubomir Micić u Zenitu kao jednom od vodećih avangardnih časopisa u Europi u barbarogeniju je vidio originalnog i specifičnog čovjeka Balkanca, kojeg je želio suprotstaviti kultiviranom europskom nasljeđu i njegovoj etabliranoj kulturi – napominje Davorka Perić

za jednu fenomenologiju iracionalnog', koautorskog traktata KOČE POPOVIĆA (koji se u to vrijeme baš vratio sa studija filozofije na Sorboni) i MARKA RISTIĆA (koji je bio polemički kritički motor beogradskog nadrealizma) iz 1931., pokušavaju aktualizirati na razne načine. Historijska distanca je uvijek zanimljiva, a u najšire shvaćenom polju nadrealizma posebno je zabavno pratiti stilski i teorijski odmjeren (televizijski posredovan) diskurs 'mladića jugoslavenske avangarde', poput ALEKSANDERA FLAKERA, JEŠE DENEGRUJA, JOSIPA SEISSELA, AVGUSTA ČERNIGOJA ili MIHAILA S. PETROVA, u usporedbi sa suvremenim, manje ili više kritički intoniranim, ali vrlo poticajnim (snimljenim) razgovorima o odjecima historijskih događaja avangarde u Galeriji Forum. Znamo da je duh (historijskog) nadrealizma, u pokušaju bilo kakve aktualizacije, zavodljivo opsesivan, uvijek bez točke i bez upitnika: pa ako ga mlade generacije danas vide (jedino) kao izuzetan dizajn, i to je dobar učinak ove izložbe. No, na terenu izložbenog postava, 'uzemljenje' duha nadrealizma iz jugo-perspektive (i/ili nacrt za 'jednu fenomenologiju racionalnog' u postjugoslavenskom kulturnom prostoru) uvijek je intrigantno. Koncept je važan, a posjetitelji u prvim prizorima izložbi u tom smislu primjećuju razliku u tretmanu građe. Dok u Galeriji Srpskog kulturnog centra vlada jedinstvo u različitosti izložbenih nadrealističkih dokumenata, umjetničkih radova, fotografija, plakata i multimedije svake vrste, u Galeriji Forum izložbu (koja posebno naglašava zagrebačko-beogradski karakter umjetničkih suradnji iz vremena avangardi), otvara uvećana replika, po mnogočemu grandioznog, precizno-kolažnog 'Divotvelepisma' MIROSLAVA KRLEŽE upućeno njegovom prijatelju Marku Ristiću, iz 1936. godine. Bila je to najnežnija Krležina posveta prijatelju, u duhu i karakteru jugoslavenske avangarde.

Međutim, već i naslov izložbe 'Barbarogenij nadrealizma' djeluje inspirativno, možda oksimoronski? Što se naslovom htjelo naglasiti, za Novosti je objasnila autorica i kustosica izložbe Davorka Perić.

— Naziv izložbe 'Barbarogenij nadrealizma' jest i nije oksimoronski. Preciznije, oksimoronski bi mogao biti za one koji u nadrealizmu vide suprotnost idejama zenitizma, u okviru kojih je i nastala kovanica 'barbarogenij'. Naime, osnivač zenitizma LJUBOMIR MICIĆ u časopisu Zenit kao jednom od vodećih avangardnih časopisa u Europi – uz, primjerice, njemački Der Sturm i lijevo ori-

jentirani časopis Die Aktion – u barbarogeniju je vidio originalnog i specifičnog čovjeka Balkanca, kojeg je želio suprotstaviti kultiviranom europskom nasljeđu i njegovoj etabliranoj kulturi. Istodobno, zenitizam unutar vlastitih proglašenja i agitacija nosi i nešto oksimoronsko, s obzirom na to da je ono što su ANUŠKA MICIĆ uz braću Ljubomira Micića i BRANKA VE POLJANSKOG kroz Zenit – časopis za kulturu i umjetnost stvorili, zapravo sve suprotno barbarogeniju. Odnosno, predstavlja ono univerzalno, sve što tada podrazumijeva europska kulturna mreža antitradicionalistički nastrojnih, avangardnih umjetnika s područja Jugoslavije, poput JOVANA BIJELIĆA, VERE BILLER, AVGUSTA ČERNIGOJA, VILKA GECANA, Mihaila S. Petrova, Josipa Seissela (JOA KLEKA) i EDUARDA STEPANČIĆA. Toj su kulturnoj mreži pripadali i umjetnici iz Mađarske, Rusije, Njemačke, Italije i drugih europskih zemalja, poput, primjerice, WALTERA GROPIUSA, KAZIMIRA MALJEVIĆA, VASILIIJA KANDINSKOG i EL LISICKOG ili mađarskog slikara i fotografa LÁSZLA MOHOLY-NAGYA.

ZENIT se zalagao za ideju antinacionalnog i nadnacionalnog zastupajući ju, međutim, idejom primitivnog i iskonskog. U vrijeme kada nastaje 'barbarogenij', Micić je zazirao od nacionalnog i tradicionalnog (kako srpskog, tako i hrvatskog), a svog je (barbaro)genija pronašao u 'kafanskom' okruženju kao mjestu pravog okupljanja i razmjene informacija. Tako je u kafani rodna i ideja o društvenom preobražaju, revoltu i glasnom agitiranju protiv fašizma. A ta ideja društvenog preobražaja možda je najvidljivija u Micićevom sukobu s FILIPPOM TOMMASOM MARINETTIJEM sredinom 1920-ih, kada se autor Futurističkog manifesta Marinetti priklanja MUSSOLINIJU. Časopis Zenit je zabranjen 1926. zbog komunističkih ideja koje su ondje bile jasno izražene, a kasnija biografija Ljubomira Micića podrazumijeva i njegovu kontroverznu profesionalnu fazu, vezanu za drugi krug ljudi i časopis Srbijanstvo, što nije od značaja za ovu izložbu. Naslov izložbe sugerira koncept povezivanja umjetničkih stremljenja dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća na području Jugoslavije, koja proizlaze jedno iz drugog prateći liniju od zenitizma preko dadaizma do nadrealizma i okupljajući umjetnike i književnike prven-

stveno oko književnih časopisa što svojim dizajnom, tipografijom i sadržajem zastupaju antitradicionalističko i revolucionarno, istovremeno s časopisima u Europi u kojima se na nasljeđu Oktobarske revolucije sugerira i potiče kohezija, sinkroniciteti i umrežavanje svih avangardi – rekla je naša sugovornica.

Pa što je onda, u konceptualnom smislu, bilo najvažnije naglasiti?

— Najvažnije mi je, kratko rečeno, bilo spojiti i povezati razjedinjene: zenitizam i nadre-

'Uzemljenje' duha nadrealizma iz jugo-perspektive uvijek je intrigantno – izdanja jugoslavenskih nadrealista (gore). Jedan od Zenitovih suradnika bio je i Vilko Gecan (dolje)

alizam, Hrvate i Srbe, i postaviti umjetnost povijesnih avangardi s područja Jugoslavije u europski kulturni kontekst. Ukazati, također, na relevantnost avangardnih i nadrealističkih ideja danas kroz radove suvremenih umjetnika – kaže Perić.

S izložbenog televizijskog ekrana vrlo slično, o zenitizmu govoreći, veli i 'mladić avangarde' Aleksandar Flaker negdje 1980-ih: 'Kao avangardni časopis, Zenit se kretao, razumije se, u osporavanju nacionalnih kultura područja na kojemu je nikao. Tražeći novu poetiku, polazio je od nulte točke. Tu je nultu točku izabrao Micić u barbarogenijstvu. I sad dolazi, naravno, do antinomije. Suprotnosti između načela konstruktivne poetike, koja su, osobito u posljednjim godinama izlaženja, dominirala kako u likovnim, tako i u književnim prilozima, s jedne strane. I s druge strane već prilično okoštale pozicije barbarogenijstva – dakle, orijentacije na primitivizam koja u hrvatskim i srpskim uvjetima, razumije se, nije mogla funkcionirati naprosto zato što je to kultura koja se već temeljila na 'vukovskom' shvaćanju ruralnog govora, odnosno imala je oslonac u usmenoj poeziji, usmenoj tradiciji. Zbog toga Micić u pojedinim stihovima odlazi, jer je naprosto morao otići, na kavansku subkulturu. I tu je zapravo i slom koncepcije koja se s jedne strane orijentira na konstruktivizam, a onda sve više na ideju socijalne revolucije.' ■

Izložba u Galeriji Forum naglašava zagrebačko-beogradski karakter umjetničkih suradnji iz vremena avangardi

Glas iz budućnosti

Studiozno priređena zbirka tekstova psihoanalitičara Nikole Mikloša Šugara revalorizira njegov opus na način koji nije nikakva rehabilitacija, nego kritički doprinos prisutnosti autora koji je djelovao između dva rata

KNJIGA 'Nikola Mikloš Šugar: Zarazna omaška – Psihoanalitičke studije, članci i kritike 1925–1941.' (Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd 2024.), koju su priredili BORISLAV MIKULIĆ i SRĐAN DAMNJANOVIĆ, ne može se precijeniti u svojoj važnosti za naše sredine – ne samo onu u Srbiji, već i uopće.

Radi se o studiozno priređenoj zbirci tekstova popraćenoj predgovorom i dodacima iz pera PETRA KLAJNA i Srđana Damjanovića, iscrpnom bibliografijom i izvorima. Knjiga revalorizira Šugarov opus na način, kako piše Damjanović, koji nije nikakva rehabilitacija, nego kritički doprinos prisutnosti ovog autora koji je djelovao između dva svjetska rata, ponajviše u Subotici i Beogradu. Članci su poredani problemski, a ne kronološki. Prvi dio obuhvaća one koji se na popularan način bave porijeklom psihoanalize, položajem jedne nauke, osvrtima, prikazima knjiga i izvještajima. Slijede teorijska pitanja doktrine, ujedno i središnji dio u uže psihoanalitičkom smislu, te psihoanaliza društva i politike. Šugar je najviše pisao na mađarskom i njemačkom jeziku, pa je s mađarskog članke preveo MARKO ČUĐIĆ, dok je one s njemačkog preveo Borislav Mikulić, i to na srpsku varijantu zajedničkog nam jezika, iako je autor prijevoda iz Hrvatske. Budući da ovdje ni u najkraćim crtama ne možemo prenijeti sav sadržaj knjige, odlučili smo izabrati tri primjera članaka, po jedan iz svake skupine te navesti neke točke iz popratnog priloga Srđana Damjanovića 'Otac ispovednik': diskurs rehabilitacije i budućnost Edipa. Postuma Mikloša Šugara'.

U članku 'Pogled na budućnost psihoanalize' iz 1940. Šugar navodi kako je zadaća psihoanalize utvrđivanje zakonitosti, veza i pravila duševnog života. Ona svoja saznanja pritom ne koristi samo u liječenju pacijenata, već je unaprijedila i psihologiju i medicinske nauke – i to ne samo psihijatriju – te je zašla i u pitanja prava, pedagogije, etike, teologije i, ništa manje važno, umjetnosti, književnosti i sociologije. Promijenjene okolnosti, uključujući i započeti svjetski rat, pomiču naglaske i u samoj psihoanalizi. Budući da je ona proizvod posljednje decenije 19. vijeka, kao pobuna protiv represivnog i licemjernog građanskog seksualnog morala, koji spolni život podređuje ekonomskim interesima građanskog društva, jedno buduće društvo, koje Šugar karakterizira kao kolektivističku epohu, promijenit će i samu psihoanalizu, otvorivši joj nove puteve i mogućnosti. Psihoanaliza je za svoj cilj imala izgradnju vlastitog terapijskog pristupa, nedovoljno se baveći svojom društvenom determiniranosti, premda bavljenje psihoanalizom često završava u sociologiji – primjerice, kada se bavi neurotičnim, ali i psihotičnim poremećajima. Prema Šugaru, najvažnija zadaća u budućnosti psihoanalize bit će profilaksa, odnosno predupređivanje neuroza, čija se slika

pod pritiskom društvenih događaja mijenja. Primjerice, dio psihoanalitičara danas smatra da tzv. Edipov kompleks nije samo biološka pojava, nego je posljedica patrijarhalnog ustroja porodice. U jednom kolektivističkom društvu, o kakvom spekulira i Šugar, Edipov kompleks razvijao bi se sasvim drugačije; u jednoj izmijenjenoj kulturi, prenebrežavanje seksualnosti će nestati.

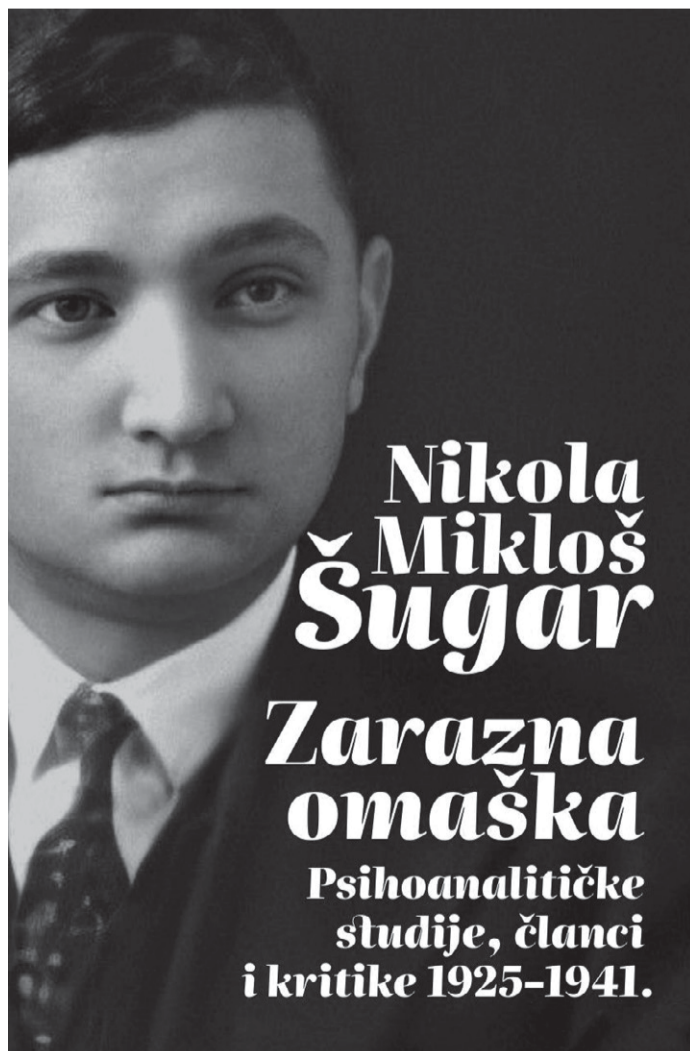
U članku 'O pitanju nesvesnog sporazumevanja i 'zarazne' omaške' iz 1941. Šugar širi pojam nesvesnog sporazumijevanja, smatrajući da nesvesno jedne osobe može brzo i neposredno razumjeti nesvesno druge osobe. I dalje: nesvesno jednog čovjeka može navesti ono drugog na omaške. Šugar poseže za primjerom liječnika koji je jednu pacijenticu greškom nazvao imenom druge, upravo umrle. Objema je bilo zajedničko što su Židovke, pa se na taj način ispoljio liječnikov antisemitizam, koji on svjesno negira. Međutim, Šugar se jednom prigodom u klinici 'slučajno' sudara s njim, tumačeći to kao odgovor svojeg nesvesnog. Prema Šugaru, takav niz povezanih omaški svjedoči o višestrukoj nesvesnoj 'zarazi'.

U članku 'Pravo i sila' iz 1938. Šugar konstatira porijeklo prava u sili. Pravo je uspostavljeno onda kada je postalo jasno da protivnika nije nužno ubiti, nego ga se može i

'samo' podvrgnuti svojoj moći. No, time se problem samo ublažava, a svaka 'vladavina prava' mora računati da su podjarmljeni željni osvete. Civiliziranje pravom događa se prema Šugaru kada se društvo širi s malih grupa na veće zajednice. Pravo označava vlast jedne društvene skupine, ali je ono još uvijek sila, koja je spremna da se okrene protiv onoga tko ju ugrožava. Udruživanje u veću zajednicu mora biti trajno i stalno, stoga ona propisuje zakone i stvara organizacije vlasti koje će čuvati zakonske propise i provoditi legalne akte nasilja prilikom njihovog kršenja. U našem društvu tome služe sudovi, zatvori, policajci, žandari itd. Trajni mir postoji samo u teoriji, s obzirom na to da je ravnoteža snaga između različitih pojedinaca u društvu neravnomjerno raspoređena. Pravo tako postaje izraz nejednakih odnosa moći, kroji se po mjeri moćnika, a porobljenima se ostavljaju samo minimalna prava. Krhku ravnotežu može poremetiti moćnik koji želi svu vlast za sebe, ali i stalna težnja potlačenih da sebi pribave veću moć i da to legaliziraju promjenom zakona. U slučaju promjena u odnosu moći, preostaje ili da im se pravo prilagodi ili, češće, da vladajuće klikke, želeći očuvati svoju poziciju, suspendiraju vladavinu prava i upuste se u nove nasilne okršaje, po čijem svršetku stupa na snagu novi pravni poredak.

Vidimo da se nasilno rješavanje konflikta interesa unutar okvira jedne zajednice nikako ne može izbjeći. No i izvan okvira pojedinih zajednica imamo sukobe među njima – danas ratove država i njihovih saveza. Za naše je vrijeme karakteristično da su manji ratovi zamijenjeni onim većima (kako u osvit Drugog svjetskog rata, koji na umu ima Šugar, tako sve više i danas). Šugar je 1938. smatrao da se rat može izbjeći samo tako da ljudi izaberu jednu centralnu silu i na nju prenesu pravo intervencije. No to se nije dogodilo – primjerice, Liga naroda nije uspjela ispuniti tu funkciju jer nije imala dovoljno moći. Mirosljubive demokratske države, kako ih Šugar još vidi, imaju pravo da se obrane od nasilja drugih da ne bi bile podjarmljene i da ne bismo skliznuli iz vladavine prava u vladavinu sile. Međutim, odnos prava i sile opasno se pomjerio u korist potonje i trijumfa nasilja. Od te se opasnosti valja braniti. O ljudima ovisi kreće li se čovječanstvo prema napretku ili prema kataklizmi. Jedino rješenje je, po Šugaru, da se zajednica obrazuje u demokratskom duhu. Obračajući se omladini jugoslavenskih Mađara, Šugar u od mađarskog fašizma ugroženu zajednicu projicira nadu da će ostati na strani pravnog poretka, a ne poretka sile.

Svoj pogovor Srđan Damjanović započinje riječima kako je život Nikole Mikloša Šugara, našeg prvog didaktičkog psihoanalitičara, odredila želja za institucionalnim utemeljenjem psihoanalize u Kraljevini Jugoslaviji 1930-ih godina. Zaboravljenog mislioca ponovo su se sjetili razmatrajući akademski status psihoanalize, počevši s tekstom Petra Klajna 'Nikola Šugar – pionir psihoanalize u Jugoslaviji' iz 1982. Ovdje nemamo prostora za konkretnu kritiku nastojanja poput onog filozofa i umjetnika BRANIMIRA STOJANOVIĆA da se u kontekstu 'potisnute' prošlosti u Srbiji 2000-tih lat 'rehabilitacije' Šugarovog nasljeđa. Možemo samo konstatirati, zajedno sa Damjanovićem, da treba osporiti cijeli rehabilitacijski diskurs, a da pritom ne omalovažimo djelovanje onih koji su prenijeli Šugarov plamen do naših dana. U Šugarovom djelu, a naročito u njegovoj terapijskoj praksi, uistinu vidimo nastojanje da se bude vjeran FREUDU, no to ne znači da je on u pogledu budućnosti psihoanalize i svojim socijalnim pogledima bio naivan, kao što navedeno ne znači da njegove poglede ne treba kritizirati. To Damjanović i čini – primjerice, kada iznosi tezu da možemo govoriti o putu Šugara, ali i psihoanalize, od 'oca ispovjednika' do Anti-Edipa. Šugar je npr. ostao između građanske i klasne teorije prava i njegovo ispravno shvaćanje o pravu utemeljenom u sili ne dopire do učenja JEVGENIJA PAŠUKANISA, prema kojemu je kategorija subjekta apstrahirana iz tržišne razmjene i pri čemu se marksizam od kritike političke ekonomije širi i na kritiku pravnog fetišizma. Šugar nam se ne javlja, zaključuje Damjanović, iz potisnute prošlosti, nego iz budućnosti. ■

Алибди-теф

Овогодишњи Битеф је сам себи скочио у уста набацујући без реда на свој репертоар политичке теме разног калибра, али прешућујући оне ратне и најургентније проблеме. Ипак, тамо гдје је изазвао највише резерви међу публиком су његови блиједи уже казалишни домети

СУДБИНА Битефа, авангардног театарског фестивала који је ове јесени (од 25. септембра до 4. октобра) 58. пут одржан у Београду, слична је судбини необично лијепе дјевојке која је имала тако пуно удварача да се на крају никада није удала. Тих удварача је 1970-их и 1980-их било на сваком углу, од Ливинг театра, преко руске авангарде, до БОБА Вилсона, а онда их је нагло нестало 1990-их, са ратовима на Балкану и санкцијама Србији. Од почетка 21. вијека Битеф је покушавао поновно пронаћи тог авантуристичког умјетника са вјетром у коси који ће га задивити, и вјероватно би у томе и успио да непрестано није гледао на криву страну. Битеф се последњих 25 година радије окретао спектаклима, концептима без покрића, опћим мјестима ангажмана и закашњелим идеолошким тезама, него стварној авангарди. Успут речено, загребачки Еуроказ се у слично вријеме пуно досљедније држао концепта радикалног театра него Битеф, који сам себе непрестано назива фестивалом нових тенденција. Тако се овогодишњим издањем Битеф склупчао опет у некој изнајмљеној гарсонјери малих представа, цепних перформанса и сценских предавања, са алиби идеолошким темама и програмом од десет изведби, од којих је половина долазила из Србије или сусједства.

Овогодишњи слоган 'Слобода (не)ће спасити свијет' био је индикативно неодређен, што је више говорило о слабости, него о борбенисти Битефа из његовог златног доба. У првом дијелу гледали смо представу 'Сексуално образовање 2: Борба' Словенског младинског гледалишча из Љубљане, заправо предавање о словенској партијској активисткињи Види Томшич и њеном мужу, лијечнику Францу Новаку, који су се као антифашисти, прије, за вријеме и након Другог свјетског рата борили за права жена на абортус. Била је то занимљива презентација, али далеко од било какве сценске имагинације и елементарног нивоа Битефа. Услиједила је нека врста перформанса и радионице уз учешће публике под називом 'Правићемо нешто о рату, роду и слободи, зват ће се: Шта би рекла Челси мени' у продукцији групе Хоп.Ла! из Београда. То је прича о

Призор из представе
'Будућност' Жиге Дивјака
(Фото: Ната Корски/Битеф)

стварном америчком професионалном војнику, који је касније постао жена, Челси Менинг, која је као звиждачица 2010. разоткрила многе тајне америчке војске. Опет исти проблем: радионица достојна студената драматургије, али не и представе у главном такмичарском програму Битефа. Успут, ако је доказ 'активизма' овогодишњег Битефа звиждачица у америчкој војсци, што је са звиждачима са Балкана, који су масно платили свој ангажман? Уз представу 'Хекуба, не Хекуба' у изведби парижке Комеди франсез, неуспјели спој Еурипидове 'Хекубе' и данашњег случаја злостављања аутистичног дјетета, двије представе првог полувремена Битефа ипак заслужују пажњу. Прва је грчко-њемачка плесна изведба 'Мекшање' у кореографији Христоса Пападопулоса, која је отворила Битеф и која је игром десетеро временских плесача од преко 40 година жељела показати да су емпатија и солидарност важнији од самодопадности и егоизма. Друга представа, 'Будућност', у копродукцији Београдског драмског позоришта и Местног гледалишча из Љубљане и режији младог и већ реномираног Жиге Дивјака, гледа се као жива слика данашњег начина живота. У њему се једанаест и пол мјесеци ради до изнемоглости а онда се, ако је то уопће могуће, треба докопати плаже и 14 дана очајнички уживати. На позорницу је у ту сврху довучено пет тона пијеска, а оно што гледамо је

накупина глумаца избежумљених израза лица који на тој плажи, мијењајући све могуће положаје и љубоморно чувајући своје креме и ручнике, желе заборавити да уопће постоји ишта друго осим тих

Уз 'Хекуба, не Хекуба' Комеди франсез, двије представе првог полувремена Битефа ипак заслужују пажњу. Прва је грчко-њемачка плесна изведба 'Мекшање' у кореографији Христоса Пападопулоса, а друга представа 'Будућност' у режији Жиге Дивјака

двају тједана анестезије и заборава. Када сунце потамни и почну јесење кише, та булумента несретника отићи ће са свих плажа овог свијета и оставити још веће тоне смећа у коме ћемо се у будућности сви подавити.

У другом дијелу смо гледали *сћенг ай* предавање-перформанс 'ово је моја истина, реци ми своју' загребачке драматургије и квир активисткиње Јасне Жмак на тему њених сексуалних искустава те представу 'Пукотина' Местног гледалишча из Љубљане о двоје стварних климатских активиста који су под неразјашњеним околностима нађени мртви у свом стану у Енглеској. Потом је у простору неке напуштене циглане на рубу града изведена представа 'Палмасола – затворско село' у продукцији швајцарске групе КЛАРА, која није ништа више понудила од већ пуно пута виђених призора у многим од егзотичних јужноамеричких 'затворских' филмова којих смо се у животу нагледали. Након ње је услиједила представа прослављеног редатеља Мила Рава 'Антигона у Амазонији', у којој смо слушали ријечи из Софоклове 'Антигоне' и преко видеа гледали монтиране сцене натуршчика који глуме бразилске беземљаше у борби са полицијом. Као и у представи 'Хекуба, не Хекуба', и овдје се радило о претенциозном наглашавању данашњих друштвених проблема тако што ће се уместо аутентичних глумаца и њихове приче убацивати патос старе Грчке. На крају смо гледали тросатну бразилско-низемску копродукцију 'Трилогија Снага кучке – Прво поглавље: Невеста и лаку ноћ, Пепелуго' о злостављањима, силовањима и убијањима жена у Бразилу, која је постајала све морбиднија, па значајан број гледалаца није издржао до краја.

Из одлуке жирија да главну награду, Гран при 'Мира Траиловић' додјели Јасни Жмак за предавање-перформанс 'ово је моја истина, реци ми своју', као и да специјална награда 'Јован Ђирилов' оде у руке представама 'Сексуално образовање 2: Борба' и 'Трилогија Снага кучке – Прво поглавље: Невеста и Лаку ноћ, Пепелуго', може се закључити да је овогодишњи Битеф желио дати до знања на којој идеолошкој страни стоји у расцијепљеном времену између старих конзервативних вриједности, средње струје и новог свијета дугиних боја. Проблем су, међутим, теме којих на Битефу ове године није било. У првом реду су то ратови у Украјини и Палестини, који данас представљају најгоре могуће насиље и траже активистички одговор првог реда, нарочито на фестивалу који сам себе легитимира као ангажирано умјетничко мјесто. Такав одговор Битеф није дао. Будући да овај фестивал већ дуго нема снаге да стрљиво истражује нове естетске изазове који ће у исто вријеме нужно садржавати и етичке поруке, он се овог пута задовољио тиме да двапут замахне заставом идеолошких порука. Тако је Битеф, чини се, сам себи скочио у уста набацујући без реда на свој репертоар политичке теме разног калибра (звиждачи, екологија, људска права, капитализам, сексуалност), али прешућујући оне ратне и свакако најургентније проблеме. Ипак, тамо гдје је овогодишњи Битеф изазвао највише резерви међу публиком су његови блиједи уже казалишни домети. Зато на крају имају смисла ријечи београдске казалишне критичарке ДРАГАНЕ БОШКОВИЋ како након овог, очито не баш успјелог издања 'Битеф заслужују креаторе и оцјењиваче, ако не стручније, а оно са више љубави за театар и за публику, која је одрасла, уживала и учила сваког септембра о модерном позоришту'. ■

Ante Tomić: *Nada*

(Hena com, Zagreb, 2024.)

Roman koji ne izlazi
iz zone komfora

PIŠE Katarina Luketić

U raljama
soft žanra

DUHOVITA i lagana, o ljubavi i Mediteranu, sa sretnim krajem i staromodnom humorištičkom porukom, Tomićeva je priča kao zraka sunca kroz oblake, kao najbolja *comfort food*, tanjur laganja ili pohane piletine u jednom očajnom danu. Tom su rečenicom proljetos u Jutarnjem listu popratili objavu ulomka iz romana 'Nada' njihovog ANTE TOMIĆA. Na stranu što rečenica paradigmatički pokazuje da stupidan marketinški jezik dominira medijsko-kulturnom scenom. Razlog zašto sam je citirala tiče se drugoga, spomenutih obilježja Tomićeve 'Nade', duhovitosti, lakoće, mediteranizma i sretnog kraja, koje ću i sama komentirati, ali u drukčijem, nimalo jutarnjem svjetlu.

Kao i raniji Tomićevi romani, 'Nada' se uklapa u žanrovske matrice humorističnog i dijelom ljubavnog romana. Pritom, neki motivi ukazuju na želju za angažiranim literarnim komentiranjem kurentnih tema odnosa prema strancima, vjerskog fanatizma, srazova mentaliteta itsl. Čini se, autor je računao da će uspjeti variranjem žanrovskih klišeja i prizivanjem SMOJINE poetike u isti mah zabaviti čitatelje i proturiti im kritiku ksenofobije i konzervativizma. No, da bi se spojila žanrovska proza i kritička oštrica te osvježio Smojin pristup trebalo je pokazati puno više inventivnosti nego što je tu slučaj. Naime, 'Nada' je ispisana bez ambicija da se ironizira, demontira ili obogati žanrovske norme, nadiđe srednjostrujaški humor i iznenadi književnim rješenjima. Nespremnost na formalne i stilske promjene, na izlazak iz zone spisateljskog komfora ima dobru cijenu – roman privlači staru publiku i postiže tiražu, ali nema književnu kvalitetu koja bi mu osigurala dugo trajanje.

Konkretno, 'Nada' počinje scenom izbjegličkog broda u oluji i brodolomca koji se nasukao na obalu jadranskog otoka, što je varijacija poznatog književnog/filmskog postupka dolaska stranca u grad kojim se inicira fabula. Stranac, Sirijac Selim, nije prijatna, već je pozitivan protagonist koji pomaže mještanima, čime se želi demontirati stereotip o opasnom, nasilnom Drugome. Istovremeno,

trajektom Miljenko Smoje (posveta uzoru) na otok dolazi bračni par hrvatsko-bosanskih korijena zavjetovati se Svetoj Margareti koja pomaže u liječenju neplodnosti. Dva se pripovjedna toka povezuju kroz 28 poglavlja, pri čemu se uvode brojni već viđeni motivi (npr. ostarjeli bogataš i njegova mlada ljubavnica) i žanrovska rješenja (duhoviti sažetak prije poglavlja). Nakon niza epizoda zabuna i gegova, roman završava u sretnom krešendu: Selim i Silvija, sirijsko-bodulski par, nakon bijega s otoka, živi u sretnom braku i dobije dijete, dok drugi par klečanje pred oltarom zamijeni dinamikom u krevetu i također dobije dijete. Taj obiteljski *happy end* dodatno zatire moguću aktivističku, subverzivnu potku priče. Likovi su karakterizirani tipski i plošno te postavljeni u parove, kao u *commediji dell'arte*, a duhovitost proizlazi iz blagog parodiranja stereotipova, pa humoru nedostaje snage i jetkosti, provokacije i pomaka prema satiri, ironiji, groteski, burleski. Pisu se pak ne može osporiti umijeće povezivanja konaca fabule i izgradnje dramske napetosti, ali upravo zbog zanatske spretnosti nisu razumljivi konformizam i značenjska plitkost (ne 'lakoća') koju demonstrira u romanu. Ambijent 'Nade' je mediteranski, otočki; pa nakon literarizacije Vlaljlanda u ranijim romanima Tomić poseže za Bodulijom i predodžbama o bodulima (njihovoj sklonosti filozofskim tiradama, turistifikaciji i dr.). Riječ je o pozitivnoj autoegzotizaciji i eksploataciji slike o idiličnom Mediteranu, što se također uklapa u spomenutu potrebu da se ostane u udobnoj zoni zabave i 'proda' topli mediteranski kolorit.

Ukratko, *Nada* je beznažno zaglavila u žanrovskom *soft mainstreamu*. Ako mislite da autor nije imao drugog izbora, da humorističko-ljubavni žanr ne trpi društvenu kritiku, da sretan kraj više nije moguć ili da je topla mediteranska priča za široku publiku uvijek kič-proizvod, preporučam da pogledate talijanski film 'Uvijek postoji sutra' PAOLE CORTELLESI. Lucidnu, angažiranu, duhovitu i nadasve mediteransku priču čiji sretan kraj potiče optimizam da je slobodniji svijet moguć. ■

Nakon ljeta
(r: Danis Tanović)

(2024.)

Ulriks Fehmiu i Anja
Matković kao Saša i Maja

PIŠE Damir Radić

Gdje je
nestao talent
Uvjerljivo najslabiji rad
redatelja Danisa Tanovića

NAKON izvanrednog otvaranja dugometražnog igranog opusa nagradom za najbolji scenariju Cannesu i Oscarom za najbolji film na stranim jezicima okićenom 'Ničijom zemljom', te dojmljivom pariškom ekranizacijom scenarija glasovitog KRZYSZTOFA KIEŚŁOWSKOG 'Pakao' s EMMANUELLE BÉART na čelu glumačke ekipe, reputacija DANISA TANOVIĆA sve više je kopnila. To nije čudno jer nizao je prosječne filmove s jedinim izuzetkom u doku-drami 'Epizoda iz života berača željeza' nagrađenoj u Berlinu, dok mu na ostalim projektima nisu pomagali ni COLIN FARRELL u glavnoj ulozi ('Trijaža'), ni kvilitetan književni predložak IVICE ĐIKIĆA ('Cirkus Columbia'). Zadnjih desetak godina, s izuzetkom mlakog anglofonog trilera 'Ubojice s razglednice', radi na prostorima bivše Jugoslavije, gdje je realizirao hvaljene TV-serije 'Uspjeh' i 'Kotlina' te tri duga igrana filma: idejno ambicioznu i izvedbeno mlitavu 'Smrt u Sarajevu' što se u suvremenosti referira na GAVRILA PRINCIPA i slavni atentat, pučku baščaršijsku dramediju 'Deset u pola' te aktualni 'Nakon ljeta', prvu autorovu većinski hrvatsku koprodukciju, koja je međutim postala kandidat za Oscara manjinske koprodukcije Bosne i Hercegovine (sudjelovale su još Slovenija, Srbija i Rumunjska).

'Nakon ljeta' se temelji na scenariju ANJE MATKOVIĆ, donedavno slabo znane glumice ekspresivne pojave kojoj je upravo Tanović dao prvu veliku priliku u 'Deset u pola', a njezin scenarij doradili su sam režiser i njegov suradnik s prošlog filma NIKOLA KUPREŠANIN. Matković je i u glavnoj ulozi Zagrepčanke Maje koja na samom kraju ljeta dolazi na dalmatinski otok da bi sudjelovala u ostavinskoj raspravi nakon smrti svog izvanbračnog oca, a onda u tili čas postaje konobarica u kafiću načelnika mjesta Iće, kojeg utjelovljuje GORAN NAVOJEC, a koji trenutak kasnije iznebuha će započeti i ljubavnu vezu s povratnikom iz Amerike i piscem Sašom (ULIKS FEHMU) koji na otoku obnavlja kuću. Film je, kao i prethodni Tanovićev, spoj (*feel good*) komedije i (gor-

ke) drame koji računa na širok gledateljski odjek, ali rijetko kojeg zahtjevnijeg gledatelja će zadovoljiti. Dramaturški je zbrzan, što je dostatno vidljivo već iz prethodnog najkraćeg opisa sadržaja, a stilski tom sadržaju neprilagođen. Naime, sjajni snimatelj MILOŠ JAČIMOVIĆ (visoku klasu prethodno je demonstrirao u daleko boljim filmovima, 'Oazi' IVANA IKIĆA te MARDEŠIĆEVOM i KAPČEVOM 'Stricu', a na početku karijere naznačio je talent u precijenjenom, no kulturnom LEŽAIĆEVOM 'Tilva Rošu' i Ikićevom dugometražnom debiju 'Varvari') kreira na mnogo mjesta izrazito poetičnu fotografiju (npr. zrake sunca i sjene koje šetaju licima likova), što ima smisla u dramskim segmentima koji tendiraju melankoliji. Međutim, kako su ti segmenti u popriličnom raskoraku s onim komedijskim, previše kontrastni (Tanović kao režiser nije različite žanrovske-ugodajne tonalitete dovoljno komplementarno postavio i ostvario), tako i Jaćimovićeva slika, sama po sebi impresivna, djeluje kao da se našla u krivom filmu. Glumački, glavni je problem Ulriks Fehmiu koji u ulozi Saše djeluje indisponirano, a u interakciji s likom Anje Matković ne osjeća se ni trunka tzv. kemije; kako je njihov ljubavni odnos jedan od dva središnja u filmu, jasno je koliki je to minus. Drugi odnos, onaj poslovno-prijateljski između Maje i Iće, daleko je uvjerljiviji – Matković i raspoloženi Navojec očito su uživali radeći zajedno, a Navojčev je lik daleko najsimpatičniji u filmu, pri čemu je ta simpatičnost jako važna u komedijskom segmentu. Odličan je i epizodist MARIO KNEZOVIĆ kao lokalni majstor i zavodnik, šteta je što njegov lik nije dobio smisleniji prostor u filmu.

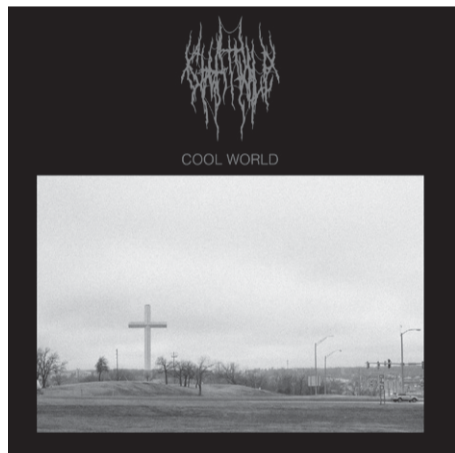
'Nakon ljeta' je uvjerljivo najslabiji rad Danisa Tanovića, iako ni u ostatku svog opusa većinski nije briljirao, i kritičar se može samo zapitati gdje je nestao talent koji se na počecima tog opusa činio tako nedvojbene. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Chat Pile: *Cool World*

(The Flenser)

AGRESIVNIJA gitarska glazba često u sebi ima dozu eskapizma, bijega u fantastično i natprirodno ili naprosto preuveličano. U tome naravno nema ništa inherentno loše, no povremeno je osvježavajuće kad se pojave bendovi koji intenzivna stilska sredstva koriste u oprečne, gotovo dokumentarističke svrhe. Chat Pile, noise rock kvartet iz Oklahome primjer su takvog benda. Njihov prvijenac 'God's Country' iz 2022. oslikao je nimalo glamurozne probleme Srednje Amerike poput beskućništva, ovisnosti o opijatima i raznih vrsta usputnog, svakodnevnog nasilja. Dvije godine kasnije, uspjeh albuma je bio takav da su članovi benda uspjeli dati otkaze na svojim redovnim poslovima i krenuti na ozbiljniju turneju. Na albumu 'Cool World' teme su podjednako mračne i beznadne, ali perspektiva više nije lokalna. Nižu se tekstovi o genocidu, voajerističkoj prirodi suvremene tehnologije, usamljenosti i nemogućnosti formiranja emotivnih odnosa. Sve te teme Chat Pile uspijevaju ogrnuti u ruho svojevrsne neposredne lum-

pen-avangarde. Utjecaji raznih majstora disonantne ritmičnosti, bilo da se radi o industrijskoj distorziji bendova Big Black i Godflesh, dinamičnom poigravanju Jesus Lizarda ili *groove* inovacijama Helmeta i Korna, destilirani su u višeslojni primalni krik, elegiju za vječno umirući, ali nikad posve mrtav svijet.

Uniform: *American Standard*

(Sacred Bones)

AMERICAN Standard', peti samostalni album njujorškog industrial metal benda okupljenog oko kreativnog partnerstva vokalista MICHAELA BERDANA i multiinstrumentalista BENA GREENBERGA, tematski je jedinstveno ostvarenje u svijetu glazbe često oslonjene na najbanalnije izraze maskuliniteta. Berdan veći dio albuma, a ponajviše naslovnu pjesmu, na koju otpada većina minutaže, tematski orijentira oko svoje borbe s bulimijom. U vrlo direktnom intervjuu za Quietus Berdan rekao je kako 'ove pjesme govore o cjeloživotnom tjeranju na povraćanje, lažima koje govorim samome sebi, kao i stvarnosti onoga što je *bulimia nervosa* učinila mom umu, tijelu i osobnom odnosima'. Bend ovu tematiku pretvara u

neprekidno mutirajući koloplet zvukova unutar kojih se našlo mjesta i za tračke ekstatičnog, melodičnog optimizma nalik na kasniju fazu Swansa, ali i kinetičke udare po kojima je bend otprije poznat. 'American Standard' nije lako slušanje, no namjera mu je bila prenijeti zvučnim sredstvima osjećaj

mržnje prema vlastitom tijelu, i u tome je Uniform tijekom ovih tridesetak minuta itekako uspio.

Kijamet: *Dok je daha*

(Samizdat)

ZAGREBAČKI hardcore kvartet Kijamet također ne skriva izvore inspiracije. Na njihovom Bandcampu ispod albuma se nalaze linkovi s literaturom koja je inspirirala album, odnosno tekstovima SILVIJE FEDERICI, MARKA FISHERA, DAVIDA GRAEBERA i WALTERA BENJAMINA. Ako ste i ovlaš upoznati s radom spomenutih autora, onda vas antikapitalistički, feministički i anarhistički ton albuma pretjerano ne iznenađuje. ČLANOVI Kijameta su isticanjem literature zapravo sebi omogućili da složenu tematiku pretoče u direktne pjesme

bez rizika da ih se proglasi parolašima. 'Of Flying Cars' tako primjerice krije jednostavnu poruku: 'Naše su svjetove/ Rušile, pljačkale/ Otele, smlavile/ Ruke nevidljive', no prevladavajuća atmosfera, bez obzira na urgentnost svirke i stihova, nikad ne prelazi u očaj, pesimizam i pasivnost, a nigdje to nije očitije nego u stihovima odjavne, ujedno i naslovne pjesme: 'Još se čuje odjek sna/ Dok je daha, nade je'. Spoj sirovog, neskriveno pankerski orijentiranog naboja i promišljenog društvenog aktivizma čini se logičnom prizmom tzv. nezavisne glazbe. No u svijetu zatrovanom neprekidnim bujicama najrazličitijih regresivnih tendencija, takva ideja je rjeđa i radikalnija nego što se na prvu može činiti.

■ Karlo Rafaneli

Fotograf i koautor izložbe
'Dom zdravlja' u zagrebačkoj Novoj Bazi

MARKO ERCEGOVIĆ Ono što je na fotografijama je uvijek važnije od same fotografije

Od 17. listopada do 16. studenog u zagrebačkoj Novoj Bazi održava se izložba 'Dom zdravlja', čiji ste autor uz našeg kolegu Igora Lasića. Predstavite nam istraživanje iz kojeg je proizašla.

Ideja je proizašla iz vlastitog iskustva pacijenta – dok sjedite u čekaonici, svašta vam padne na pamet. Kasnije smo, razgovarajući s ANOM KUTLEŠOM iz kolektiva Blok, formirali ideju oko doma zdravlja. Tada sam već imao neke fotografske skice i znali smo da IGOR dobro poznaje stanje u zdravstvenom sustavu pa smo jednostavan koncept i metode rada s prošle izložbe o radnicama Tiska prilagodili toj temi. Meni je ponovno zanimljivo kad fotografirane osobe dobiju glas, bez obzira što smo anonimizirali izjave, jer osobe na fotografijama nisu one koje smo intervjuirali, nego neke druge. Povezivanje osobnih izjava i fotografija često funkcionira kao mala benigna zabuna i ima svoju posebnu toplinu. Recimo da se formira neki osjećaj da svi dijelimo zajednička iskustva.

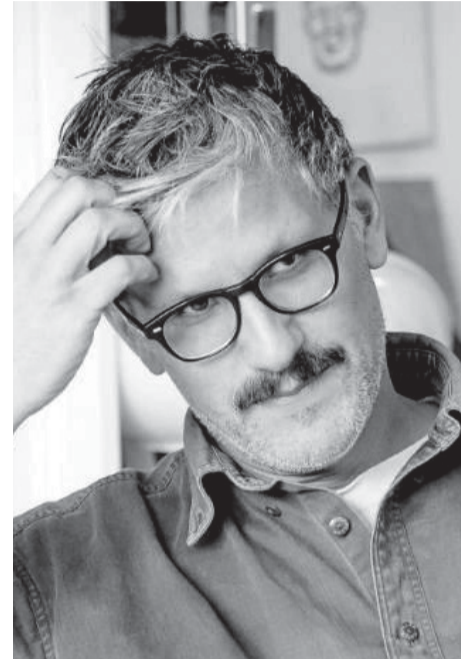

Foto: Davor Konjikušić

donositelj političkih odluka. Činjenica da zdravstvo doživljava 'uruši-pa-privatiziraj' obrazac iz 90-ih je posebno porazna, kad me već pitate za ranjivost.

Što je za vas fotografski interesantno, pa i izazovno, s obzirom na spoj reportažnog i umjetničkog u ovom projektu, ali i na osjetljivost teme i ranjivost sugovornika? Glavni izazov je uvijek isti: ono što je na fotografijama je uvijek važnije od same fotografije, pa onaj fotograf koji je zainteresiran za istinu cijelo vrijeme radi na svom odnosu prema prizoru i prikazivanju. To uključuje i metodu pokušaj-pogreška i sastavljanje serije fotografija kao dijegetskog niza. Ako je taj rad kvalitetan, mislim da nema straha od povrede. Dodatni sloj zaštite je spomenuta činjenica da smo razgovore anonimizirali i razdvojili od ljudi na fotografijama. Fotografski mi je prvenstveno interesantan sukob čekaonica-ordinacija, sukob dviju nezadovoljnih skupina: pacijenata i radnika u zdravstvu. Svjedočio sam iscrpljujućem radu u ordinacijama i istovremeno punim čekaonicama. Za takav sukob je obično odgovorna treća osoba, upravitelj, to jest

Vaša suradnja s Igorom traje duže vrijeme, a prije ove izložbe je zadnje rezultirala umjetničkom knjigom 'Tisak, dvadeset i tri kioska'. Kakva vrsta društvenog i umjetničkog interesa objedinjuje ove projekte?

Umjetnički interes i društveni interes bi se trebali poklapati. Zanimala nas je ideja novinske reportaže u galeriji – s obzirom na to da u suvremenim medijima nema primjera objavljivanja rada na temi na kojoj se radi lo godinama, niti novinari i fotoreporteri za to imaju prilike, pokušavamo u galeriji pronaći prostor za podršku i objavu. Može se reći da smo podvalili reportažu galeriji, a onda to postaje nešto sasvim drugo jer ima svoj zaseban kontekst, i mislim da taj odnos dobro funkcionira.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Ovogodišnja Nobelova nagrada za književnost pripala je južnokorejskoj autorici HAN KANG, objavila je Švedska akademija 10. listopada. Kang, kojoj su na hrvatski prevedeni romani 'Vegetarijanka' i 'Ljudska djela', time je postala prva književna nobelovka iz Južne Koreje, ali i prva žena iz Azije kojoj je pripala ta najprestižnija književna nagrada.

■ L. P.

Prva žena književna nobelovka iz Azije – Han Kang (Foto: Librairie Mollat/Wikimedia Commons)

Епоха саздана од фабрика

Полазећи од прибојског ФАП-а и пратећи путеве његових кооперација, београдски уметнички колектив Једноставно речено настоји сачувати сећања на радне односе у фабрикама и на односе радног живота и живота заједнице у изградњи југословенског друштва

ПОРЕД људских живота, распад Југославије са собом је однео и индустрију, фабрике, односно раднике и раднице. У врли, нови свет ушли смо осакаћени, опљачкани, уз нову ратну и постратну елиту насталу на злочинима и пљачки, а ту места за оне који су радили и градили југославенско друштво није било. Тражили су се млађи, они без сећања на прошли систем, они који за то како је добро могло бити и не знају.

А било је добро. Управо та сећања, која се не односе само на радне односе у фабрикама, већ на односе радног живота и живота заједнице, њихову повезаност у изградњи друштва, па и градова, већ пар година уназад покушава на различите начине сачувати београдски уметнички колектив Једноставно речено, који чине визуелни мултимедијални уметник ЛУКА КНЕЖЕВИЋ СТРИКА, позоришна и радијска редитељка и драмска педагошкиња ИВАНА БОГИЋЕВИЋ ЛЕКО и визуелна уметница МИА ЂУК.

Све је кренуло од Прибоја, где још постоје трагови Фабрике аутомобила Прибој (ФАП), која је, осим што је у срећно време запошљавала око 7.000 радника, била идентитет тог града, како нам је рекла Богоићевић Леко. Одлука да направе филм и публикацију о Прибоју и ФАП-у навела их је на сарадњу са тамошњим Завичајним музејом где су затекли кутију од банана у којој је било преко 700 негатива са фотографијама које су настале од 1960-их до 1980-их. Сачинио их је металски радник, уједно и локални фотограф МУРАТ ЈУКИЋ, објашњава нам Лука Кнежевић Стрика, а након тога су кренули у процес скенирања негатива.

— Те фотографије су приказивале не само живот фабрике, значајне догађаје, него и све оно околу што је нас можда и више занимало – однос живота, тог радног живота и живота заједнице – каже Стрика.

Како нису знали много о животу у Прибоју, покушали су да добију информације од локалних људи како би схватили контекст фотографија. Стрика издваја истори-

чара ЂАТУ ХАСАНАГИЋА, који је дуго радио у Културном центру у Прибоју.

— Снимали смо га звучно док је коментаришао фотографије, препознавао глумце, фудбалере, раднике, функционере, директоре и интерпретирао нам све те ситуације онако како их се сећа.

Читавом пројекту дали су назив 'Културни центар Камион', а изложбу са фотографијама израђеним у различитим форматима потом су организовали на три локације у Прибоју: на камиону ФАП-а, и то на тргу који носи ФАП-ово име, на шеталишту уз ријеку Лим и у Машинско-електротехничкој школи.

— Посетитељи су проналазили себе на тим фотографијама, своје познанике, рођаке, пријатеље, звали их телефонима да дођу да виде. На крају смо остали дуже од планираног јер је било људи који су нам давали информације и препричавали своја сећања, дајући тиме контекст том материјалу – објашњава Кнежевић Стрика.

Фотографије израђене за изложбу су се поклањале заинтересованима, а поред свега је направљена и публикација назива 'Већ невиђено'. Изложба је постављена и у другим градовима, што је довело до ширења интереса пројекта слично као што

се својевремено ширио круг коопераната. Некадашњи радник ФАП-а РАЛЕ РАДОВИЋ навео је да их је ФАП имао стотину, па је следећа фаза рада била 'путевима кооперације и сарадње', што је уједно и назив још једне публикације коју су објавили.

У дјеловању колектива издваја се и интерактивна изложба 'Весна – Пролеће Сјенице', која је одржана у марту прошле године у Сјеничкој кући, а бави се значајем некадашњег текстилног гиганта Весна и његовим утицајем на развој Сјенице. У Весни је радило око 2.500 радника, а велики део њих биле су жене.

И ту је ФАП имао улогу. Богоићевић Леко истиче да је возач првог ФАП-овог камиона – 'Лабуда', израђеног по лиценци аустријске фирме Заурер – био НУМАН ЗЕКИЋ из Сјенице, као и да тај камион за Сјеницу има легендарни статус.

— Нуман Зекић је био важнији од градоначелника. То је било једино возило у Сјеници те 1953. године. Било да су у питању порођаји, свадбе, одласци студента на факултет, све је возио Нуман Зекић тим

ФАП-ова фабрика у пуном погону на 25. годишњицу постојања, 1978. (Фото: Архива Мурата Јукића)

камионом – напомиње Богоићевић Леко и додаје да је касније преузео први ФАП-ов аутобус на линији Сјеница-Београд.

У Сјеничкој кући такођер је била организована интерактивна изложба фотографија из фабрике, до којих су чланови колектива Једноставно речено долазили и на основу позива некадашњим радницама и радницима да донесу фотографије или предмете, часописе, проспекте и друге успомене у вези са Весном, како би привремено били изложени и послужили као повод за разговор о достигнућима те фабрике.

Богоићевић Леко истиче важност саме фабрике за еманципацију жена. Неке су се, напомиње она, запошљавале одмах после основне школе, а у конзервативној средини каква је Сјеница била било је много отпора – у почетку су те жене, напомиње наша саговорница, називали 'фабрикушама'. На отварању изложбе имали су прилику да разговарају са СЛОВОДАНКОМ, првом радницом која је 26. априла 1962. ушла у фабрику, где је затим провела цео радни век, и са САДИЈОМ, која је као ученица ишла на праксу у фабрику јер је, истиче наша саговорница, Весна образовала кадрове и давала стипендије, баш као што је имала и сеоске погоне како жене не би морале путовати или се селити у Сјеницу због посла.

У том трагању за ФАП-овим кооперативима, чланови Једноставно речено дошли су и до Ријеке. Развијена индустрија привлачила је велик број људи са простора читаве Југославије, баш као што је то био случај и са Прибојем. На тим новим путевима кооперације повезали су се са ЈАДРАНКОМ ЛАЦКОВИЋ и КРИСТИНОМ ПАНЦОМ, који раде пројекат '3. Мај – Студија заборав', посвећен радницима тог чувеног бродоградилшта. У плану је и израда збирке 'Радници говоре', која би садржавала сведочанства индустријских радница и радника из Ријеке и околице. Из колектива су се повезали и са професором Прве ријечке гимназије ХЕЛЕНОМ ДЕ КАРИНОМ, која им је помогла да дођу до унука некадашњих запослених, не само у 3. Мају, него и осталим индустријским погонима, попут Хартере, некадашње творнице, односно фабрике папира. — То је било врло интересантно, а мислим да је и њима било занимљиво искуство да се успостави међугенерацки дијалог јер су први пута са својим бабама и дедама разговарали о неким темама о којима раније вероватно нису – каже Богоићевић Леко.

На тај су начин успели да отворе некадашње раднике и раднице, који у почетку нису били расположени за причу. Многи имају и трауме јер их све враћа у неки прошли живот и систем, о чему у новим околностима није било пожељно говорити, напомиње наша саговорница, која је издвојила једну изјаву бившег радника 3. Маја.

— Рекао је да има ПТСП кад год прође поред бродоградилшта и види дизалице јер је то њему био живот. Све је нагло прекинуто и морали су да се сналазе у новим околностима – истиче Богоићевић Леко.

Чланови Једноставно речено напомињу да су пратећи ФАП, али и остале фабрике, приметили колико су сцене из фабрика, радничка окупљања, прославе и градски призори личили једни на друге.

— Наша колегиница Јадранка Лацковић из Ријеке рекла је да има утисак да истражује епоху, а не фабрику, јер људи с којима разговарамо буквално изговарају исте реченице. И ја сам имала осећај да ако урадимо једну фабрику да смо урадили све – закључује Богоићевић Леко. ■

TV RAŠETANJE

Sapunanje ljubavi

PIŠE Boris Rašeta

I Sjene prošlosti i U dobru i zlu pali su u tempu. Ne može sve biti Dinastija ili Gradić Pejton, ali ako malo redovitije počnete pratiti te uratke, ubrzo će vam na nos izlaziti to što se polovica likova oslovljava s 'ljubavi'. Scenaristi su očito preopterećeni, ne da im se smišljati nadimke nego samo 'ljubavi' pa 'ljubavi'. Grozno!

Političke igre, Kino TV, 4. listopada, 18:00

TKO na ima umu spas duše, nema što tražiti u politici, napisao je davno MAX WEBER. Čovjek se, doista, gledajući sva nedjela političara zapita: pa dobro, vjeruju li ti ljudi u boga? Uvjerljiva većina je, naime, pobožna: svi američki predsjednici prisežu na Bibliju, PUTIN je stalno po crkvama i krsti se, Bibi je, bit će, pobožan čovjek, palestinski i iranski vođe su vjernici, a iranski lider je, štoviše, ajatolah... Zamislimo, dakle, da ima boga i da on odgovara kršćanskoj, židovskoj ili islamskoj slici drugog svijeta. Sve tri religije zagovaraju moral, skrupuloznost, poštovanje života drugih i svojega. Kako će ti ljudi bogu na istinu? A kvarenje počinje čim stave prst u političko more. U zanimljivom političkom trileru, vošingtonski politički savjetnik MICHAEL LAWSON spreman je na sve kako bi sudjelovao u kampanji senatora BAINEA za Bijelu kuću. Podmićuje Baineovog sumnjičavog savjetnika kompromitirajućim snimkama uglednog suca, geja koji se zalaze protiv gej brakova, potom se spetljava sa suprugom protukandidata, a onda i sa senatorovom kćeri. Klasična priča o Faustu. Što se dalje zbiva pogledajte na Kino TV-u, 'Političke igre' će vam nešto više od sat i pol vremena ispuniti zanimljivim sadržajem.

Novi dan, N1, 7. listopada, 8:00

BIVŠI veleposlanik u Moskvi BOŽO KOVAČEVIĆ u Novom danu kod NINE KLJENAK opet je gledateljima odškrinuo vrata drukčijeg pogleda na sukobe u svijetu. 'Prosvjednici protiv BENJAMINA NETANJAHUA, pa čak i neki bivši izraelski diplomati, ukazuju na to da je Netanjahu vodio politiku jačanja Hamasa', kazao je Kovačević referirajući se na bivšeg ambasadora Izraela u SAD-u, DANNYJA AYALONA, koji je nekoliko dana prije kazao da je Bibi 'slao milijune dolara Hamasu'. 'Ako je točno, onda se može postaviti pitanje Netanjahuove suodgovornosti da taj upad Hamasa ima tako katastrofalne posljedice', rekao je Kovačević. 'Hamas je teroristička i politička organizacija. Ako postoji zrnice političkog razuma i motivacije za taj teroristički napad, to je osjećaj da su Palestinci zanemareni. To je ključ svih problema na Bliskom istoku. Od 2020. Izrael je počeo s pojedinim arapskim zemljama potpisivati bilateralne sporazume koji se zovu Abrahamski sporazumi', objasnio je Kovačević, navodeći da je cilj tih sporazuma normalizacija odnosa na Bliskom istoku. 'Taj cilj treba pozdraviti. Ali, ti sporazumi ne tretiraju palestinsko pitanje, za razliku od Arapske mirovne inicijative, koja je najavila normalizaciju odnosa s Izraelom uz preduvjet da Izrael riješi palestinsko pitanje', pojasnio je Kovačević pa nastavio: 'Kad je Saudijska

Arabija izrazila spremnost na normalizaciju odnosa s Izraelom bez uvjetovanja rješavanja palestinskog pitanja, Hamas se pobunio i organizirao teroristički napad na Izrael. Pitanje Palestinaca ostaje neriješeno.' Osvrnuo se i na Iran, navodeći da američke sigurnosne službe prognoziraju da bi iranski vrhovni vođa ALI HAMENEI mogao umrijeti, što bi moglo dovesti do nestabilnosti u Iranu. 'Neki krugovi u američkoj politici govore da treba iskoristiti trenutak da se promijeni režim u Teheranu', naveo je. 'Izrael se ima pravo braniti, ali nema pravo biti okupator', zaključio je Kovačević, a mi se, nakon niza akcija – pejdžeri, likvidacije vođa Hamasa uključujući i zadnjega koji je ubijen u Libanonu, u stanu sa ženom i djecom – pitamo kako to da Mossad, koji je i Hamas i Hezbollah, a vjerojatno i Iran, obavještajno izbušio kao sir, nije znao ništa o napadu Hamasa?

Sjene prošlosti/ U dobru i zlu, RTL/ Nova TV, 7. listopada, 20:15/ 21:30

OBJE telenovele, narodski rečeno sapunice, pale su u tempu. Ne može sve biti Dinastija ili Gradić Pejton (gradić Dejton drži napetost već 30 godina), ali ako malo redovitije počnete pratiti te uratke, ubrzo će vam na nos izlaziti to što se polovica likova oslovljava s 'ljubavi'. Muškarci koji varaju žene, žene koje lažu muškarce, žene koje spletkare protiv žena, roditelji koji više vole avanture nego djecu – svi jedni druge oslovljavaju s 'ljubavi'. Scenaristi su očito preopterećeni, ne da im se smišljati nadimke ili neke druge pojmove, nego samo 'ljubavi' pa 'ljubavi'. Grozno! Prekinite s tim, rastjerujete gledatelje više od jezivih uradaka TV prodaje!

Dnevnik, HRT, 8. listopada, 19:00

PIŠE jedna prevoditeljica kolegi, a kolega mi prosljeđuje sljedeću poruku: 'Jučer na Dnevniku HRT-a u 19:00 opet istaknuti segment o Domovinskom ratu. Ne mogu više. U ovom se stadiju ne radi ni o ideologiji ni o politološkim argumentima, samo ne-mogu-više. Mnogo sam mlada od Domovinskog rata, a uredila sam, napisala i prevela više knjiga. Drugi, mnogo mladi od Domovinskog rata imaju djecu kojima je Domovinski rat jednako stvaran kao Drugi svjetski, a ta djeca već idu u školu. Moja generacija ljudi mlađih od Domovinskog rata već je mjesto ustupila generaciji desetljećima udaljenoj od Domovinskog rata. Kad Domovinski rat navršila pola stoljeća, ti će klinici u četvrtom razredu srednje škole na povijesti učiti o zlim jugoslavenskim institucijama. Elaborirajte bilo koju drugu jebenu temu, molim vas.

Svi jedni druge oslovljavaju s 'ljubavi' (Foto: Screenshot/Nova TV)

Prestanite nas neprekidno podsjećati da smo izmislili mitološki rat koji uopće ne postoji u međunarodnoj svijesti. Naime, čitav svijet građanske ratove koji su urodili raspadom Jugoslavije naziva 'the Yugoslav Wars'. Unutar rasprave o 'the Yugoslav Wars' možete naučiti da su u Sloveniji trajali deset dana pa nije unazađena, da je u BiH bio neki užasan ratni zločin i da je Balkan smiješna regija. Da nekom europskom govorniku engleskog jezika kažete da 'the Homeland War' igra značajnu ulogu u političkom diskursu vaše države, blijedo bi vas pogledali jer nikad nisu čuli za njega. Da kažete da 'the Patriotic War' čini temelj vašeg nacionalnog identiteta, opet bi vas blijedo gledali. Ako su povjesničari ili politolozi, znali bi da je STALJIN sudjelovanje SSSR-a u Drugom svjetskom ratu zvao 'the Great Patriotic War', pa bi zaključili da je jebeno čudno što Hrvatska svoj identitet temelji na sovjetskoj ulozi u Drugom svjetskom ratu. Muškarci koji su u Domovinskom ratu sudjelovali kao osamnaestogodišnji dječaci sad su u andropauzi. Muškarci koji su sudjelovali kao muškarci sad biraju između raka prostate i raka debelog crijeva. Također smo izmislili pojam branitelja. Međunarodna javnost čak ni ondje gdje je jasno koja je strana bila na pravoj strani povijesti bivše vojnike ne naziva 'defenders'. Saveznički vojnici u Drugom svjetskom ratu nikad nisu bili 'the Allied Defenders', nego su stekli naslov veterana. Samo mi bivše vojnike nazivamo pojmom koji implicira da je riječ o homogenoj skupini divnih ljudi, pa onda nastupaju parodijske rasprave o braniteljima krivim za ratne zločine jer su braneci očigledno i mučili. Iako SAD ima idiotsku političku scenu s dvije iskvarene i potplaćene stranke, veterani mnogo nedavnijeg rata u Afganistanu nisu značajan *talking point* ni republikanaca ni demokrata. Usrdno molim naš javni medijski servis plaćen poreznim novcem da prestane laprdati o trideset i četiri godine starom ratu kad su ostale vijesti u istom informativnom programu da je država četiri godine nakon potresa uspjela obnoviti jednu jedinu školu u Petrinji (okvir: *great success*) i da Dubrovnik unatoč misiji postojanja radi turizma zbog manjka urbanističke svijesti počne plutati čim padne kiša (okvir: *tragic yet inevitable*). Dosta je. Molim vas.' Eto, poruku smo prenijeli – to je najmanje što smo mogli – a da ste džabe molili, jasno je i vama i nama. ■

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ